BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
42 H
20

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI, VIRI ILLVSTRIS,

DE

RE RVSTICA

LIBRI XIIII.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI,

1541.

PALLADII

RVTILII TAVRI AEMILIANI uiri illuſtris, de re ruſtica.

LIBER I.

De præceptis rei ruſticæ. TIT. I.

PARS eſt prima prudentiæ ipſam, cui præcepturus ſis, æſtimare perſonam. Neq; enim formator agricolæ debet artibus, et eloquentia rhetores æmulari: quod à pleriſq; factũ eſt: qui dum diſertè loquuntur ruſticis, aſſecuti ſunt, ut eorum doctrina nec à diſertiſſimis poſſit intelligi. Sed nos recidamus præfationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicẽdum autem nobis eſt (ſi diuina fauerint) de omni agricultura, & paſcuis, & ædificijs ruſticis, ſecundum fabricandi magiſtros, eorumq; inuentionibus, & omni genere eorum, quæ uel facere, uel nutrire oportet agricolam ratione uoluptatis, & uſusfructus, ſuis tamen temporibus per uniuerſa diſtinctis. ſanè in primis hoc ſeruare conſtitui, ut eo menſe, quo ponenda ſunt ſingula, cum ſua omni exequar diſciplina.

De quatuor rebus, quibus agricultura conſiſtit. TIT. II.

PRIMO igitur eligendi, & bene colendi agri ratio quatuor rebus conſtat, aëre, aqua, terra, induſtria. Ex his tria naturalia, unum facultatis, & uoluntatis. Naturæ eſt, quod in primis ſpectare oportet, ut eis locis, quæ

colere deſtinabis, aër ſit ſalutaris,& clemens, aqua ſalubris,& facilis, uel ibi naſcens, uel adducta, uel imbre collecta, terra uerò fœcunda,& ſitu commoda.

De aëris probatione. TIT. III.

AERIS *igitur ſalubritatem declarant loca ab infimis uallibus libera, & nebularum noctibus abſoluta, & habitatorum conſyderata corpuſcula, ſi eis color ſanus, capitis firma ſynceritas, inoffenſum lumẽ oculorum, purus auditus,& ſi fauces commeatum liquidæ uocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria noxium cœli illius ſpiritum confitentur.*

De aqua probanda. TIT. IIII.

AQVAE *uerò ſalubritas ſic agnoſcitur. Primùm ne à lacunis, aut à palude ducatur, ne de metallis originem ſumat, ſed ſit perſpicui coloris, neq; ullo aut ſapore, aut odore uitietur, nullus illi limus inſidat, frigus tepore ſuo mulceat, æſtatis incẽdia frigore moderetur. Sed quia ſolet his omnibus ad ſpeciẽ cuſtoditis occultiorẽ noxam tectior ſeruare natura, ipſam quoq; ex incolarum ſalubritate noſcamus, ſi fauces bibentium puræ ſunt, ſi ſaluo capite, in pulmonibus, ac thorace aut nulla eſt, aut rara cauſatio. Nam plerũq; has noxas corporis ad inferiorẽ partẽ, quæ ſuprà ſunt corrupta demittũt ut uitiato capite ad pulmones, uel ſtomachũ morbi cauſa decurrat, tũc culpandus aër potius inuenitur. Deĩde ſi uẽter, aut uiſcera, uel latera, uel renes nullo dolore, aut inflatione uexentur, ſi uitia nulla ueſicæ ſũt. Hæc, atq; his ſimilia ſi apud incolas pro maiori parte cõſtare uideris, nec de aëre aliqd, nec de fõtibus ſuſpiceris*

De qualitate terrarum. TIT. V.

IN *terris uerò quærenda fœcunditas. Ne alba, et nuda ſit gleba, ne macer ſabulo ſine admiſtione terreni, ne*

creta

creta ſola,ne arenæ ſquallentes, ne ieiuna glarea, ne aurosi pulueris lapidoſa macies, ne ſalſa, uel amara,ne uliginoſa terra,ne tofus arenoſus,atq; ieiunus, ne uallis nimis opaca,& ſolida. Sed gleba putris,& ferè nigra, & ad tegendam ſe graminis ſui crate ſufficiens,aut muſti coloris,quæ etſi rara ſit,tamen pinguis ſoli adiunctione glutinetur. Quæ protulerit nec ſcabra ſint, nec retorrida, nec ſucci naturalis egentia ferat. Quod frumentis dandis utile ſignum eſt,ebulum,iuncum,calamum,gramen,trifolium non macrũ,rubos pingues,pruna ſylueſtria. Color nãq; nõ magnopere quærendus eſt,ſed pinguedo,atq; dulcedo.Pinguẽ ſic agnoſcis:Glebam paruulã dulci aqua cõſpergis,& ſubigis ſi glutinoſa eſt,& adhæret,conſtat illi ineſſe pinguedinem. Item ſcrobe effoſſa,& repleta,ſi ſuperauerit terra,pinguis eſt: ſi defuerit,exilis: ſi cõuenerit æquata,mediocris.Dulcedo autẽ cognoſcitur, ſi ex ea parte agri,quæ magis diſplicet, glebã fictili uaſe dulci aqua madefactã iudicio ſaporis explores. Vineis quoq; utilem per hæc ſigna cognoſces.Si coloris, & corporis rari aliquatenus,atq; reſoluti eſt.Si uirgulta,quæ protulit,leuia, nitida,procera,fœcunda ſunt,ut pyros ſylueſtres, prunos,rubos,cæteráq; huiuſmodi,neq; intorta, neq; ſterilia, neq; macra exilitate languentia. Situs uerò terrarũ neq; planus,ut ſtagnet:neq; præruptus, ut defluat: neq; obrutus,ut in imũ deiecta ualle ſubſidat:neq; arduus ut tẽpeſtates immodicè ſentiat et calores.Sed ex his omnibus utilis, ſemper eſt æquata mediocritas, & uel cãpus apertior, & humorẽ pluuiũ cliuo fallẽte ſubducens, uel collis molliter per latera inclinata deductus,uel uallis cum quadam moderatione,& aëris laxitate ſubmiſſa,uel mons alterius culminis deſenſus obiectu, & à moleſtioribus uentis aliquo

 liber

liber auxilio, uel ſublimis aſper, ſed nemoroſus, & herbidus. Sed cum ſint genera terrarum plurima, ut pinguis, aut macra, ſpiſſa, uel rara, ſicca, uel humida, & ex his pleraq; uitioſa, tamen propter ſeminum differentiam ſæpe neceſſariam maximè, ſicut ſuprà dixi, eligendus eſt pinguis, ac reſolutus ager, qui minimum laborem poſcit, & fructum maximum reddit. Secundi meriti eſt ſpiſſus, qui labore quidem maximo, tamen ad uota reſpondet. Illud uerò deterrimum genus eſt, quod erit ſiccum ſimul, & ſpiſſum, & macrum, uel frigidum: qui ager peſtiferi more fugiendus eſt.

De induſtria, & neceſſarijs ad rura ſententijs. TIT. VI.

SED *ubi hæc, quæ naturalia ſunt, neque humana ope curari poſſunt, diligentius æſtimaueris, exequi te conuenit partem, quæ reſtat induſtriæ: cuius hæc erit cura uel maxima, ut has, quas ſubieci, ex omni opere ruſtico in primis debeas tenere ſententias. Præſentia domini prouectus eſt agri. Color terræ non magnopere deſyderetur, quia bonitatis incertus eſt autor. Genera omniũ ſurculorum, uel frugum præclara, ſed terris tuis experta cõmitte. In nouo enim genere ſeminum, ante experimentum non eſt ſpes tota ponenda. Locis humidis ſemina citius, quàm ſiccis degenerant, quare ſubinde ſuccurrat electio. Ferrarij, lignarij, doliorũ, cuparumq; factores neceſſariò habendi ſunt, ne à labore ſolenni ruſticos cauſa deſyderandæ urbis auertat. Locis frigidis à meridie uineta ponãtur, calidis à ſeptentrione, temperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) occidente. Operarum ratio unum modum tenere non poteſt in tanta diuerſitate terrarum, & ideo ſoli & prouinciæ conſuetudo facilè oſtendit, qui numerus*

unam

unamquanq; rem faciat, ſiue in ſurculis, ſiue in omni genere ſatorum. Quæ florent, conſtat non eſſe tangēda. Bene eligi ſerenda non poſſunt, niſi hoc officium prius eligens aſſumat, in rebus agreſtibus maximè officia iuuenū cōgruunt, imperia ſeniorum. In uitibus putandis tria cōſyderanda ſunt, fructuum ſpes, ſucceſſura materies, locus qui ſeruet, ac reuocet. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta, ſi ſerius, fructus plurimos conſequeris. De locis deterrimis ſicut arbores, ita uites cōuenit ad meliora transferre. Poſt bonam uindemiam ſtrictius, poſt exiguam latius puta. In omni opere inſerendi, putandi, ac recidendi, duris, & acutis utere ferramentis. In uite, uel arbore quæ facienda ſunt, perage ante apertionem floris, & gemmæ. In uineis aratro prætermiſſa foſſor emendet. Locis calidis, ſiccis, apricis, pampinandum non eſt, cum magis uitis optet operiri. Et ubi uineas nulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, uitem tegamus ſtraminibus uel aliunde quæſitis. Ramus lætus, uiridis, & ſterilis in media olea abſcindendus eſt, uelut totius arboris inimicus. Sterilitas, & peſtilentia æquo modo fugiendæ ſunt. In paſtinato ſolo inter nouellas uites omnino nihil eſt conſerendū. Græci iubent exceptis caulibus, tertio anno quæ libebit, iniungere. Omnia legumina Græcis autoribus, ſeri iubētur in ſicca terra, faba tantummodo in humida debet ſpargi. Domino, uel colono confinia poßidenti, qui fundū, uel agrū ſuū locat, damnis ſuis, ac litibus ſtudet. In agro periclitantur interiora, niſi colantur extrema. Omne triticum in ſolo uliginoſo poſt tertiam ſationem in genus ſiliginis commutatur. Tria mala æquè nocent, ſterilitas, morbus, uicinus. Qui terrā ſterilem uineis occupat, & laboribus ſuis, & ſumptibus eſt inimicus. Campi largius uinum, col

les nobilius ferunt. Aquilo uites ſibi obiectas fœcundat, auſter nobilitat. Ita *in arbitrio noſtro eſt, utrum plus habeamus, an melius.* Neceßitas *ferijs caret.* Quamuis *temperatis agris ſerendum ſit, tamen ſi ſiccitas longa eſt, ſemina locata tutius in agris, quàm in horreis ſeruabuntur.* Viæ *malitia æquè & uoluptati, & utilitati aduerſa eſt.* Qui *agrũ colit, grauem tributis creditorem patitur, cui ſine ſpe abſolutionis aſtrictus eſt.* Qui *arando crudum ſolum inter ſulcos relinquit, ſuis fructibus derogat, terræ ubertatẽ infamat.* Fœcundior *eſt culta exiguitas, quàm magnitudo neglecta.* Nigras *uites omnino repudies, niſi in prouincijs, in quibus eius generis quo acinaticiũ fieri cõſueuit.* Longius *adminiculum uitis incrementa producit.* Teneram, *& uiridem uitem ferri acie ne recidas.* Omnis *inciſura ſarmenti auertatur à gemma, ne eã ſtilla, quæ fluere cõſueuit extinguat.* Pro *macie, uel ſoliditate uitiũ nutrienda ſarmenta putator iniũgat.* Terra *profunda (quod* Græci *aſſerũt) oleæ grãdes arbores efficit, fructus minores, & aquatos, ac ſeros, magisq́; amurcæ proximos.* Aër *oleas tepidus iuuat, & uentus mediocris ſine ui, & horrore perflabilis.* Vitis, *quæ ad iugum colitur, per ætatem ad hoc perducenda eſt, ut locis moleſtioribus quatuor pedibus à terra, placidioribus uerò ſeptem ſummitas eius inſurgat.* Hortus, *qui cœlo clementi ſubiacet, & fontano humore percurritur, propè eſt, ut liber ſit, & nullam ſerendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis uuis faciendà eſt, quando excutiendi, aut rumpendi acini nulla formido eſt.* Ligatura *in uitibus locum debet mutare, ne unum ſemper aßiduitas conterat uinculorum.* Foſſorem *ſi apertus uitis oculus uiderit, cæcabitur ſpes magna uindemiæ, & ideo, dum eſt clauſus, foliatur.* Terræ *altitudi-*

nem

nem cum fœcunditate, ſi ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor uerò, ſi ad arbuſta, uel uites. Vitis nouella ut facilè incrementum culta conſequitur, ita interitum celerem, ſi negligatur, incurrit. Modum tene æſtimatis facultatibus tuis in aſſumptione culturæ, ne ſuperatis uiribus, excedente menſura, turpiter deſeras, quod arroganter aſſumis. Semina pluſquam annicula eſſe nō debēt, ne uetuſtate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem grano robuſtius, ſed menſuræ minus refundet. Omnia, quæ ſeruntur, creſcente luna, & diebus tepidis ſunt ſerenda: nam tepor euocat, frigus includit. Si tibi ager eſt ſyluis inutilibus tectus, ita eum diuide, ut loca pinguia puras reddas nouales, loca ſterilia ſyluis tecta eſſe patiaris, quia illa naturali ubertate reſpōdent, hæc beneficio lætantur incendij. Sed ſic urenda diſtingues, ut ad incenſum agrum poſt quinquennium reuertaris: ita efficies, ut æqualiter uel ſterilis gleba cum fœcunda contendat. Græci iubēt oliuā, cùm plantatur, & legitur, à mundis pueris, atq; uirginibus operandum. credo recordati arbori huic eſſe præſulem Caſtitatē. Nomina frumentorū ſuperfluum eſt præcipere, quæ aut loco ſubinde, aut ætate mutantur. Hoc ſatis eſt, ut eligamus præcipua in ea regione, quam colimus, uel exploremus aduecta. Lupinus, & uicia pabularis, ſi uirides ſuccidantur, & ſtatim ſupra ſectas eorum radices aretur, ſtercoris ſimilitudine agros fœcundant, quæ ſi exaruerint antè, quàm proſcindas, in his terræ ſuccus aufertur. Ager aquoſus plus ſtercoris quærit, ſiccus minus. Calidis, maritimis, ſiccis, apricis, campeſtribus locis omne opus uinearū maturius inchoētur, frigidis, mediterraneis, humidis, opacis, montanis locis tardius, quod nō ſolū de menſibus, aut diebus dixerim, ſed etiā de horis operā-

di. Omne opus ruſticũ, cùm fieri præcipitur, neq; cito eſt, ſi ante quindecim dies, neq; tardè, ſi poſt quindecim fiat. Frumenta omnia maximè lætantur patenti campo, & ſolu to, & ad ſolẽ recliui. Spiſſa, & cretoſa, & humida terra bene far, & triticũ nutrit: ordeũ agro ſoluto delectatur, & ſicco, nam in lutoſo ſparſum moritur. Trimeſtris ſatio locis frigidis & niuoſis conuenit, ubi qualitas æſtatis hu mecta eſt, cæteris raro reſpõdet euẽtu. Semen trimeſtre lo cis tepidis melius reſpondebit, ſi ſeratur autũno. Si neceſ= ſitas coget in ſalſa terra aliquid operari, extremo autum no plantanda eſt uel conſerenda, ut malitia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terræ dulcis, uel arenæ ſubijciendum eſt, ſi illi uirgulta committimus. Seminarium mediocri terra inſtituere debemus, ut ad meliorẽ quæ ſata fuerint, transferantur. Lapides, qui inſuper ſunt, hyeme rigent, æſtate ferueſcunt, idcirco ſatis, arbuſtis, & uitibus nocent. Terra, quæ circa arbores mouetur, ita eſt uicibus permutanda, ut ei, quæ in ſummo fuerat, ima ſuccedat. In lætandis arboribus crates faciemus, terram prius trunco admouentes, & mox lætamen, ut ſic opus naturæ benefi= cio alternante cumuletur. Agri præſulem non ex dilectis, & tenerè educatis ſeruulis ponas, quia fiducia præteriti amoris impunitatem culpæ præſentis expectat.

De agri electione, uel ſitu.. TIT. VII.

I N *eligendo agro, uel emẽdo conſyderare debebis, ne bonum naturalis fœcũditatis colentium deprauauerit inertia, & in degeneres ſurculos uber ſoli feracis expen= derit, quod quamuis emendari poßit inſitione meliorum, tamen harum rerum ſine culpa melior uſus eſt, quàm cum ſpe corrigendi ſerus euentus. In ſeminibus ergo frumẽto= rum præſens emendatio poterit eſſe. In uineis maximè*

conſyde

conſyderandum, atq; uitandum eſt, quòd pleriq; fecerunt ſtudendo famæ tantum, & latitudini paſtinorum, ſemina uitium ſtatuentes, uel ſterilia, uel ſaporis indigni, quod grandi tibi labore conſtabit, ut corrigas, ſi agrum compares uitijs talibus occupatũ. Poſitio ipſius agris, qui eligendus eſt, ea ſit. In frigidis prouincijs orienti, aut meridiano lateri ager eſſe debet oppoſitus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus excluſis algore rigeſcat. aut per partẽ ſeptentrionis remoto, aut per occidentis in ueſperã ſole dilato. In calidis uero prouincijs, pars potius ſeptentrionis optanda eſt, quæ & utilitati, & uoluptati, & ſaluti æqua bonitate reſpondeat. Si uicinus eſt fluuius, ubi ſtatuimus fabricæ ſedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerunque quod exhalat, inimicum eſt, à quo (ſi talis ſit) cõueniet refugere conditorẽ. Palus tamen omni modo uitanda eſt, præcipuè quæ ab auſtro eſt, uel occidente, & ſiccari conſueuit, æſtate propter peſtilentiam, uel animalia inimica, quæ generat.

De ædificio. TIT. VIII.

AEDIFICIVM *pro agri merito, & pro fortuna domini oportet inſtitui: quòd plerunq; immodicè ſumptũ difficilius eſt ſuſtinere, quàm cõdere. Ita igitur æſtimãda eſt eius magnitudo, ut ſi aliquis caſus incurrerit, ex agro, in quo eſt, unius anni, aut ut multũ biẽnij pẽſione reparetur. Ipſius autem prætorij ſitus ſit loco aliquatenus erectiore, & ſicciore, quàm cætera, & propter iniuriam fundamentũ, & ut læto fruatur aſpectu. Fundamẽta autẽ hoc modo ponẽda ſunt, ut latiora ſint ex utraq; parte ſemipedis ſpatio, quàm parietes inſup ſtruẽdi corpus increſcet. Sĩ lapis, uel tofus occurrat, facilis cauſa eſt collocãdi, in quo ſculpi tantũ fundamẽti forma debebit, unius pedis alti*

dis altitudine, uel duorum. Et ſi ſolida, uel cōſtructa inue-nietur argilla quinta, uel ſexta pars altitudinis eius, quæ ſupra terram futura eſt, fundamentis deputetur: quòd ſi terra laxior fuerit, modo maioris altitudinis obruantur, donec munda ſine ruderum ſuſpicione occurrat argilla, quæ ſi omnino deſit, quartam merſiſſe ſufficiet. Studen-dum præterea ut hortis, & pomarijs cingi poßit, aut pra tis. Sed totus fabricæ tractus unius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem reſpiciat, in primo an gulo excipiens ortum ſolis hyberni, & paululum ab occi dente auertatur hyemali. Ita proueniet, ut per hyemem ſo le illuſtretur, & calores eius æſtate non ſentiat.

De hybernis, & æſtiuis manſionibus, & pauimentis. TIT. IX.

FORMA *tamen debet eſſe eiuſmodi, ut ad habitatio nem breuiter collectas & æſtati, & hyemi præbeat man-ſiones. Quæ hyemi parantur ita ſint conſtitutæ, ut poßit eas hyberni ſolis totus propemodum curſus hilarare. In his pauimenta opportuna eſſe debebunt. Primùm in fabri-cis planis earū obſeruandum eſt, ut æqualis, & ſolida con tignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem fabricæ titubantis excutiat. Deinde ut axes quernæ cum æſculeis non miſceātur. Nam quercus humore cōcepto, cū ſe cœpe rit ſiccare, torquebitur, & rimas in pauimēto faciet: æſcu lus autē ſine uicio durat. Sed ſi quercu ſuppetente æſculus deſit, ſubtiliter quercus ſiccetur, & tranſuerſus, atq; dire-ctus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro, aut fago, aut farno diutißime tabulata du-rabunt, ſi ſtratis ſuper paleis, uel filice, humor calcis nuſ-quam ad tabulati corpus accedat. Tunc ſuper ſtatumina-bis rudus, id eſt ſaxi cōtuſi duas partes, & cum una calcis*

tempera

temperatæ cõſtitues. Hoc *cũ ad ſex digitorum craßitudinem feceris, & regula exploraueris æquale, ſi loca hyemalia ſunt, tale pauimentũ debebis imponere, in quo uel nudis pedibus ſtantes miniſtri hyeme non rigeſcant.* Indu*cto itaq; rudere uel teſtaceo pauimẽto, cõgeſtos, & calcatos ſpiſſe carbones cum ſabulone, & fauilla, & calce permiſces, & huius impenſæ craßitudinem ſex uncijs iubebis imponi: quod exæquatum nigra pauimenta formabit, & ſiqua fundentur ex poculis, uelociter rapta deſugent.* Sed *ſi æſtiuæ manſiones ſunt, orientem ſolſtitialem, & partem ſeptentrionis aſpiciant, & uel teſtaceum (ſicut ſuprà diximus) accipiant pauimentum, uel marmora, uel teſſeras, uel ſcutulas, quibus æquale reddatur angulis, lateribusq; coniunctis.* Si *hæc deerũt, ſupra marmor tuſum cernatur, aut arena cum calce inducta leuigetur.*

De calce, & arena. TIT. X.

PRAETEREA *ſcire eſt neceſſariũ conſtruenti, quæ calcis, & arenæ natura ſit utilis.* Arenæ *ergo foßiciæ genera ſunt tria, nigra, caua, rufa: omnium præcipue rufa melior: meriti ſequentis eſt cana: tertium locum nigra poßidet.* Ex *ijs, quæ compreſſa manu edit ſtridores, erit utilis fabricanti.* Item *ſi panno, uel linteo candidæ ueſtis inſperſa, & excuſſa nihil maculæ reliquerit, aut ſordis, egregia eſt.* Sed *ſi foßilis arena non fuerit, de fluminibus, aut glarea, aut littore colligetur.* Marina *arena tardius ſiccatur, & ideo non continuè, ſed intermißis temporibus conſtruenda eſt, ne opus onerata corrumpat, camerarum quoq; tectoria ſalſo humore diſſoluit.* Nam *foßiles arenæ cementitijs parietibus, & cameris celeri ſiccitate utiles ſunt melioresq;, ſi ſtatim, cũ effoſſæ sũt, calci miſceantur. nam diuino ſole, aut pruina, aut imbre uaneſcunt.* Fluui*ales tecto*

ales tectorijs magis poterunt conuenire. Sed ſi uti neceſſe ſit maris arena, erit commodum prius eã lacuna humoris dulcis immergi, ut uitium ſalis aquis ſuauibus elota deponat. Calcem quoq; ex albo ſaxo duro, uel tiburtino, aut columbino fluuiali coquemus, aut rubro, aut ſpongia, aut marmore. Poſtremo quæ erit ex ſpiſſo, & duro ſaxo, ſtructuris cõuenit: ex fiſtuloſo uero, aut molliori lapide, tectorijs adhibetur utilius. In duabus arenæ partibus calcis una miſcenda eſt. In fluuiali uerò arena ſi tertiam partem teſtæ cretæ addideris, operum ſoliditas mira præſtabitur.

De lateritijs parietibus. TIT. XI.

QVOD SI *lateritios parietes in prætorio facere uolueris, illud ſeruare debebis, ut perfectis parietibus, in ſummitate quæ trabibus ſubiacebit, ſtructura teſtacea cũ coronis prominentibus fiat ſeſquipedali altitudine, ut ſi corruptæ tegulæ, aut imbrices fuerint, parietem non poſſint ſtillicidia penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum eſt, ut ſiccis, & aſperatis parietibus lateritijs inducatur tectorium, quod humidis, ac leuibus adhærere non poterit, & ideo tertiò eos prius debebis obducere ut tectorium ſine corruptione ſuſcipiant.*

De lumine & altitudine. TIT. XII.

IN PRIMIS *ſtudendum eſt in agreſti fabrica, ut multa luce clareſcat: deinde ut partes temporibus diuiſas, ſicut ſuprà dixi, cõgruis partibus offeramus, id eſt æſtiuas ſeptentrioni, hybernas meridiano, urnas, & autumnales orienti. Menſura uerò hæc ſeruanda eſt in triclinijs, atque cubiculis, ut quanta latitudo, & longitudo fuerit, in unum computetur, & eius medietas in altitudinem conſtratur.*

De ca

De cameris canniciјs. TIT. XIII.

CAMERAS *in agreſtibus ædificijs ex ea materia utilius erit formare, quæ facile inuenietur in uilla. Itaque aut tabulis faciemus, aut cãnis, hoc genere. Aſſeres ligni Gallici, uel cupreßi directos, & æquales conſtituemus in eo loco, ubi camera facienda eſt, ita ordinatos, ut inter ſe ſeſquipedalis menſura ſit uacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupreſſo factis ad contignationem ſuſpendemus, & binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Poſteà paluſtrem cannam, uel hanc craßiorem, quæ in uſu eſt, contuſam facta, & ſtrictim iuncta crate ſubnectimus, & per omne ſpatiũ cum ipſis aſſeribus, & perticis alligamus. Dehinc primò impẽſa pumicea induemus, & trulla æquabimus, ut inter ſe cannarum membra conſtringat. Pòſt arena, & calce coæquabimus. Tertiò tuſi marmoris puluerem miſtũ cum calce ducemus, & poliemus ad ſummum nitorem.*

De opere albario. TIT. XIIII.

OPVS *quoq; albariũ ſæpe delectat, cui calcẽ debebimus adhibere, cùm multo tempore fuerit macerata: ergo ut utilẽ probes, aſcia calcẽ quaſi lignũ dolabis. Si nuſquã acies eius offenderit, & ſi quod aſciæ adhæret, fuerit molle, atq; uiſcoſum, conſtat albarijs operibus conuenire.*

De tectorijs. TIT. XV.

PARIETVM *uerò tectura ſic fiet fortis, & nitida. Prima trullis frequẽtetur inductio. Cũ ſiccari cœperit, iterum inducatur, ac tertio. Poſt hæc tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullã. Quæ inductio antè tandiu ſubigẽda eſt, ut rutrum, quo calx ſubigitur, mundum leuemus. Hæc quoq; marmoris grani inductio cùm ſiccari cœperit, aliud corium ſubtilius oportet imponi: ſic*

& ſolidi

& ſoliditatem cuſtodiet, & nitorem.

De uitanda ualle. TIT. XVI.

VITANDVM *eſt autem, quod pleriq; fecerunt aquæ cauſa, uillas in infimis uallibus mergere, & paucorum dierum uoluptatem præferre habitatorũ ſaluti: quod etiam magis metuemus, ſi prouincia, quam colimus, de morbis æſtate ſuſpecta eſt. Cui ſi fons deſit, aut puteus, ciſternas conſtruere conueniet, quibus omniũ conduci poſſit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.*

De ciſternis, & maltha frigidaria. TIT. XVII.

SIGNINIS *parietibus magnitudo ea, cui delectaris, & ſufficis, conſtruatur, longior magis, quàm latior. Huius ſolum alto rudere ſolidatũ relicto fuſoris loco teſtacei pauimenti ſuperfuſione leuigetur. Hoc pauimentũ omni cura cedendum eſt ad nitorem, & lardo pingui decocto aßiduè perfricandum. Quod ubi deducto humore ſiccatum eſt, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes ſimili corio uelentur obducti, & ita poſt diuturnã, & ſolidam ſiccitatem, aquæ præbeatur hoſpitiũ. Anguillas ſanè, piſcesq; fluuiales mitti in his, paſciq; conueniet, ut horum natatu aqua ſtans agilitatem currẽtis imitetur. Sed ſi aliquando in quocunque loco pauimenti, uel parietis tectura ſuccumbat, hoc genus malthæ adhibebimus, ut humor in exitum nitens poßit includi. Rimas, & lacunas ciſternarum, & piſcinas, uel puteos ſarciemus hoc genere, & ſi humor per ſaxa manabit, picis liquidæ quantum uolueris, & tantundem ſumes unguinis, quod uocamus axungiam, uel ſeuũ. Tunc in olla utrunq; miſcebis, & coques donec ſpumet, deinde ab igne remouebis. Cùm fuerit eadem refrigerata permiſtio, calcẽ minutim ſuperadijcies,*

cies,& ad unum corpus omnia miſta reuocabis. Cumq́; uelut ſtrigmentum feceris, inſeres locis corruptis, ac manantibus,& preſſum ſumma denſitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos fictiles duci,& opertis immeare ciſternis. Nam cœleſtis aqua ad bibendum omnibus anteſertur,ut & ſi fluens adhiberi poßit,quæ ſalubris non eſt, lauacris debeat,& hortorum uacare culturæ.

De cella uinaria. TIT. XVIII.

CELLAM *uinariam ſeptentrioni debemus habere oppoſitam frigidam,uel obſcuræ proximam longè à balneis,ſtabulis,furno,ſterquilinijs,ciſternis,aquis, & cæteris odoris horrendi:ita inſtructam neceſſarijs, ut non uincatur à fructu: ſic autem diſpoſitam,'ut baſilicæ ipſius forma calcatorium loco habeat altiore conſtructum.Ad quod inter duos lacus,qui ad excipienda uina hinc inde depreſſi ſint,gradibus tribus ferè,aut quatuor aſcendatur.Ex his lacubus canales ſtructi,uel tubi fictiles circa extremos parietes currant,& ſubiectis lateri ſuo dolijs per uicinos meatus manantia uina defundant.Si copia maior eſt, medium ſpatium cupis deputabitur,quas ne ambulacra prohibeant,baſellis altioribus impoſitas,uel ſupra obruta dolia poßumus collocare ſpatio inter ſe largiore diſtantes, ut(ſi res exigat)curantis tranſitus poßit admitti. Quòd ſi cupis locum ſuum deputabimus,is locus ad calcatorij ſimilitudinem podijs breuibus,& teſtaceo pauimento ſolidetur,ut etiam ſi ignorata ſe cupa diffuderit, lacu ſubdito excipiantur non peritura uina,quæ fluxerint.*

De horreis. TIT. XIX.

SITVS *horreorum quamuis ipſam ſeptentrionis eſyderet partē,& ſuperior,& longè ab omni humore,& lætamine,& ſtabulis ponendus eſt, frigidus,uentoſus, &*

 ſiccus

ſiccus,cui prouidendum ſtructuræ diligentia,ne rimis poſſit abrumpi.Solum igitur omne bipedis ſternatur, uel minoribus laterculis,quos ſuffuſo teſtaceo pauimento debeamus imprimere. Tunc diuiſas cellas(ſi magnus ſperabitur ſeminum modus)grano cuiq; tribuemus, & ſi terræ pauperies minora promittit, uel craticijs podijs erunt diſcernenda granaria,uel uimineis uaſculis reditus tenues colligemus.Sed factis granarijs,amurca luto miſta parietes linuntur , cui aridi oleaſtri, uel oliuæ folia pro paleis adijciuntur:quo tectorio ſiccato, rurſus amurca reſpergitur; quæ ubi ſiccata fuerit,frumenta condentur. Hæc res gurgulionibus,& cæteris noxijs animalibus inimica eſt. Aliqui coriandri folia frumentis miſcent ad ſeruandum profutura. Nihil tamen diu cuſtodiendis frumentis commodius erit,quàm ſi ex areis in alterum locum uicinum transfuſa refrigerentur aliquantis diebus,atq; ita horreis inferantur. Negat Columella uétilanda eſſe frumenta,quia magis miſcentur animalia totis aceruis. quæ ſi non moueantur, in ſummitate intra menſuram palmi ſubſiſtent, & hoc uelut corrupto corio cætera illæſa durabunt. Aſſerit idem,noxia animalia ultra prædictam menſuram non poſſe generari. Herba coniza ſicca(ut Græci aſſerunt)ſubſtrata frumentis addit ætati. Ab horreis tamen auſter debet eſſe auerſus.

De olei factorio. TIT. XX.

OLEARIS *cella meridianis ſit obiecta partibus,& cõtra frigus munita,ut illi per ſpecularia debeat lumẽ admitti.Ita et operas,quæ hyeme futuræ ſunt,nullus algor impedit:& oleũ cùm premetur,adiutũ teporibus, frigore nõ ualebit aſtringi.Trapetis,& rotulis,& prælo nata eſt forma,quam cõſuetudo dictauit.Receptacula olei ſemper mũda ſint,ne nouos ſapores infecta ueteri rancore corrumpant.*

pant. At ſi quis maiori diligẽtiæ ſtudet, ſubiectis hinc inde cuniculis pauimẽta ſuſpendat, & ignem ſuggerat fornace ſuccenſa. Ita purus calor olei cellam ſine fumi nidore uapo rabit, quo ſæpe infectum, colore corrumpitur, & ſapore.

De ſtabulis equorum, uel boum. TIT. XXI.

STABVLA *equorum, uel boum meridianas quidem plagas reſpiciant, non tamen egeant ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemem clauſa nihil noceant, per æſtatem pateſacta refrigerent. Ipſa ſtabula propter ungulas animalium, ab omni humore ſuſpenſa ſint. Boues nitidiores fient, ſi focum proximè habeant, & ignis lumen intendant. Octo pedes ad ſpatium ſtandi ſingulis boum paribus abundant, & in porrectione XV. Plancæ roboreæ ſupponantur ſtationibus equorum cum ſtramine, ut iacentibus molle ſit, ſtantibus durum.*

De corte. TIT. XXII.

CORS *ad meridiem pateat, & obiecta ſit ſoli, quò facilius hyeme aliquem teporem concipiat, propter ea, quæ inſunt animalia, quibus etiam ad æſtatis temperandũ calorem porticus furcis, aſſeribus, et fronde formari debẽt, quæ uel ſcãdulis, uel (ſi copia ſuppetit) tegulis, uel (ſi facilius & ſine impenſa placuerit) tegentur caricibus, aut geniſtis.*

De auiarijs. TIT. XXIII.

CIRCA *parietes cortis extremos auiaria facienda ſunt, quia ſtercus auium maximè neceſſarium eſt agriculturæ, excepto anſerum lætamine, quod ſatis omnibus inimicum eſt. Sed habitacula cæterarum auium maximè neceſſaria ſunt.*

De columbarijs. TIT. XXIIII.

COLVMBARIVM *uerò poteſt accipere ſublimis una turricula in prætorio conſtituta, leuigatis, ac de-*

Bb 2 *albatis*

albatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (ſicut mos eſt) feneſtellæ breuiſſimæ fient, ut columbas ſolas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi figurētur interius. A muſtellis tutæ fiēt, ſi inter eas frutex uirgoſus ſine folijs aſper, uel uetus ſpartea proijciatur, qua animalia calciātur, ut eā ſecretò non uidentibus alijs unus attulerit, non pereunt. Et neq; locum deſerunt, ſi per omnes feneſtras aliquid de ſtrāgulati hominis loro, aut uinculo, aut fune ſuſpendas. Inducunt alias, ſi cumino paſcantur aſſiduè, uel ſetoſi hirci alarum balſami liquore tangantur. Fœtus frequentant, ſi ordeum torrefactum, uel fabam, uel herbū ſæpe conſumant. Triginta autem columbis uolātibus diurni tres ſextarij tritici ſufficient, aut creturæ, ita ut herbum fœtus gratia menſibus prebeamus hybernis. Rutæ ramulos pluribus locis oportet contra animalia inimica ſuſpendere.

De Turturibus. TIT. XXV.

SED *columbarij cellæ duo ſubiecta cubicula fiant. Vnum breue, & propè obſcurū, quo turtures claudi poſſint, quos nutrire facilimum eſt. Nam nihil expetunt, niſi ut æſtate, qua ſola maximè pingueſcunt, triticum, uel milium mulſa maceratum ſemper accipiant. Semodius unus diurnus centū uiginti turturibus ſufficit. Aqua ſanè eis frequenter mundior debet offerri.*

De Turdis. TIT. XXVI.

ALIVD *uerò cubiculum turdos nutriat, qui ſi alieno tempore ſaginentur, & uoluptatem cibi, & reditum maximum præſtant, parcitati beneficium miniſtrante luxuria. Sit autem locus mundus, & lucidus, & undiq; leuigatus. Tranſuerſæ in hoc perticæ figuntur, quibus poſſint poſt incluſum uolatum ſedere. Rami etiam uirides ſæpe mutentur. Caricæ tunſæ miſtis pollinibus largiſſimè præ-*

beant

beantur. Myrti etiam, ſi facultas eſt, lentiſci, oleaſtri, ederæ, arbuti ſemina interdum ad excludenda faſtidia, & maximè aqua munda præbeatur. Claudantur illæſi, & recenter capti miſtis aliquibus antè nutritis, quorum ſocietate ad capiendos cibos pauidam nouæ captiuitatis mœſtitudinem conſolentur.

De Gallinis. TIT. XXVII.

GALLINAS *educare nulla mulier neſcit, quæ modò uideatur induſtria. Hoc de his præcepiſſe ſufficiat, ut fumo, puluere utãtur, & cinere. Sint præcipuè nigræ, aut flaui coloris, ſed albæ uitentur. Vinaceæ cibo ſterileſcunt. Ordeo ſemicocto & parere ſæpe coguntur, & reddunt oua maiora. Duobus cyathis ordei bene paſcitur una gallina, quæ ſit uaga. Supponenda ſunt his ſemper oua numero impari, luna creſcente, à decima uſq; in quintamdecimam. Pituita his naſci ſolet, quæ alba pellicula linguam ueſtit extremam. Hæc leuiter unguibus uellitur, & locus cinere tangitur, & allio trito plaga mundata conſpergitur. Item allij mica trita cum oleo faucibus inſeritur: ſtaphiſagria etiam prodeſt, ſi cibis miſceatur aſſiduè. Si amarum lupinum comedant, ſub oculis illis grana ipſa procedunt, quæ niſi acu leuiter apertis pelliculis auferantur, extinguũt. Oculos portulacæ ſucco forinſecus, & mulieris lacte curemus, uel hammoniaco ſale, cui mel, et ciminũ æquale miſcentur. Pediculos earũ perimit ſtaphiſagria, & torrefactũ ciminũ pari pondere, & pariter tunſa cum uino, & amari lupini aqua, ſi penetret ſecreta pennarum.*

De Pauonibus. TIT. XXVIII.

PAVONES *nutrire facilimum eſt, niſi fures, aut animalia inimica formides, qui plerunq; per agros uagantes ſponte ſe paſcunt, pulloſq; educunt, & altiſſimas ueſpere*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

arbores petunt. Vna uerò his cura debetur, ut incubantes per agrum fœminas, quæ hoc paſſim faciunt, à uulpe cuſtodias. Ideo in inſulis breuibus meliori ſorte nutriuntur. Vni maſculo fœminæ quinque ſufficiunt. Maſculi oua, & pullos ſuos perſequuntur uelut alienigenas, prius quam illis criſtarum naſcatur inſigne. Ab Idibus Februarijs calere incipiũt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, ſi eis quinto quoq; die tepida præbeatur. Sex cyathi uni ſufficiunt. Cupidinem coëundi maſculus confitetur, quoties circa ſe amictum caudæ gemmantis incuruat, & ſingularum capita occulta pennarum locis ſuis exerit cum ſtridore procurrens. Si oua pauonum gallinis ſupponantur, excuſatæ matres ab incubatione tribus uicibus per annum fœtus edunt. Primus partus quinq; ouorum, ſecundus quatuor, tertius trium, uel duorum eſſe conſueuit. Sed electæ (ſi hoc placuerit) nutrices gallinæ ſint, quæ à primo incremento lunæ nouẽ diebus habeant nouẽ oua ſuppoſita, quinq; pauonina, & cætera ſui generis. Decima die oua omnia gallinacea ſubtrahantur, & alia item gallinacea totidem recentia ſupponantur, quot ablata ſunt, ut trigeſima luna, hoc eſt expletis triginta diebus, poſſint cum pauoninis ouis aperiri. Oua autẽ pauonũ, quæ gallinæ ſubiecta ſunt, ſæpe manu conuertantur, quia hoc ipſa facere uix ualebit. Vnam partẽ oui notabis, ut te ſubinde conuertiſſe cognoſcas. Maiores tamen gallinas oportet eligere, nam minoribus pauciora ſuppones. Natos autem pullos ſi ad unam transferre à pluribus uelis, dicit Columella uni nutrici uigintiquinq; ſufficere. Mihi uerò, ut bene educi poſſint, uidẽtur quindecim ſatis eſſe. Primis diebus far ordei conſperſum uino, pullis dabitur, uel undecunque cocta pulticula, & refrigerata. Poſteà adijcietur porrum concisum,

ſum,uel caſeus recens,ſed expreßus,nam ſerum pullis no=
cet.Locuſtæ etiam pedibus ablatis præbentur. Ita paſcen=
di ſunt uſq; ad ſextum menſem. Deinde ordeũ poteris præ
bere ſolenniter.Trigeſimoquinto tamen die poſtquam na=
ti ſunt,etiam in agrum tutò eijci poſſunt comitante nutri=
ce,paſcendi,cuius ſingultu reuocantur ad uillam. Pituitas
uero,& cruditates ijs remedijs ſubmouebis,quibus gallina
curatur. Maximum illis periculum eſt, cum incipit criſta
produci,nam patiuntur langores infantum ſimilitudine,
cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

De phaſianis. TIT. XXIX.

IN phaſianis nutriendis hoc ſeruandum eſt,ut nouelli ad creandos fœtus parẽtur,id eſt qui anno ſuperiore ſunt editi:ueteres enim fœcundi eſſe non poſſunt.Ineunt fœmi=nas menſe Martio,uel Aprili. Duabus unus maſculus ſuf=ficit,quia cæteras aues ſalacitate non æquat. Semel in an=no fœtus creant. Viginti fere ouis pariendi ordo concludi tur.Gallinæ his melius incubabunt, ita ut quindecim pha=ſianina oua nutrix una cooperiat, & cætera ſui generis ſupponantur.In ſupponendo,de luna,& diebus quæ ſunt in alijs dicta ſeruentur.Trigeſimus dies maturos pullos in lumen emittet.Sed per quindecim dies diſcocto,ac refrige rato leuiter ordei farre paſcentur,cui uini imber aſpergi=tur.Pòſt triticum fractũ præbebis,& locuſtas,& oua for=micæ. Sanè ab aquæ prohibeantur acceſſu, ne eos pituita concludat.Quòd ſi pituitam patientur phaſiani,allio cum pice liquida trito roſtra eorum debebis aßiduus perfrica=re,uel uitium,ſicut gallinis fieri conſueuit,auferre. Saginã di hæc ratio eſt,ut unius modij triticea farina in breuiſsimas offulas redacta clauſo phaſiano per XXX.dies miniſtrata ſufficiat:uel, ſi ordeaceã farinam præbere uolueris,unius,

& ſemiſsis modij farina per prædictos dies ſaginam reple bit. Obſeruandum ſanè eſt, ut offulæ ipſæ oleo leuigentur aſperſo, & ita inſerantur faucibus, ne ſub infima linguæ parte mergantur: quod ſi euenerit, ſtatim pereunt. Illud quoque magnopere curemus, ne præbeantur noua alimenta, niſi digeſtis alijs, quia eos facilimè onus cibi hærentis extinguit.

De Anſeribus. TIT. XXX.

ANSER *ſanè nec ſine herba, nec ſine aqua facilè ſuſtinetur: locis conſitis inimicus eſt, quia ſata & morſu lædit, & ſtercore: pullos præſtat, & plumas, quas & autūno uellamus, & uere. Vni maſculo tres fœminæ ſufficiant. Si deſit fluuius, lacuna formetur. Si herba non ſuppetit, trifolium, fœnum græcū, agreſtia intyba, lactuculas ſerelas ſeremus alimento. Albi fœcūdiores ſunt: uarij, uel fuſci minus, quia de agreſti genere ad domeſticū tranſierunt. Incubant à calendis Martij uſq; ad æſtiuum ſolſtitiū. Plus parient, ſi gallinis oua illarū ſupponantur. Extremū partum matribus iam uacaturis educare permittimus: pariture ad haram perducantur. Cùm ſemel hoc feceris, conſuetudinem ſpōte retinebunt. Gallinis ſicut pauonina, etiā anſeris oua ſupponas. Sed anſerina oua ne noceāt ſuppoſitis, ſubijciatur urtica. Parui primis decē diebus intus paſcendi ſunt, poſteà ſereno eos poterimus educere, ubi urtica nō fuerit, cuius aculeos reformidāt. Quatuor menſibus bene ſaginantur, nam melius pingueſcūt in tenera ætate. Polēta dabitur in die ter. Largè uagādi licentia prohibetur, loco obſcuro claudētur, & calido, ſic maiores etiā ſecūdo menſe pingueſcūt. Nam paruuli ſæpe die trigeſimo moriūtur. Saginātur uerò melius, ſi ad ſatietatem milium præbeamus infuſum. Inter anſerum cibaria legumen omne porrigi poteſt, exce*

pto

pto eruo. Cauendum eſt etiam, ne pulli eorum ſetas gluttiant. Græci ſaginandis anſeribus polentæ duas partes, et furfuris quatuor aqua calida temperant, & ingerunt pro appetentis uoluptate ſumenda: tribus per diem uicibus potu adiuuant: media quoq; nocte aquam miniſtrant: peractis uerò x x x. *diebus, ſi ut iecur his tenereſcat, optabis, tunſas caricas, & aqua maceratas in offas uolutabis exiguas, & per dies uiginti cõtinuos miniſtrabis anſeribus.*

De piſcinis. TIT. XXXI.

H I S *ordinatis, cætera exequenda ſunt. Nam piſcinæ duæ uel ſolo impreſſæ, uel cæſo lapide circa uillam eſſe debebunt, quas facile eſt, aut fonte, aut imbre ſuppleri, ut una ex his uſui ſit pecoribus, uel auibus aquaticis: alia madefaciat uirgas, & coria, & lupinos, et ſiqua ruſticitas conſueuit infundere.*

De fœnili, paleario, lignario. TIT. XXXII.

F O E N I, *palearum, ligni, cannarum repoſitiones nil refert, in qua parte fiant, dũmodo ſiccæ ſint, atq; perflabiles, & longè remoueantur à uilla propter caſum ſurripientis incendij.*

De ſterquilinio. TIT. XXXIII.

S T E R C O R V M *congeſtio locum ſuum tenere debebit, qui abundet humore, & propter fœtoris horrenda à prætorij conuertatur aſpectu. Humor abundans hoc præſtabit ſtercori, ut ſiqua inſunt ſpinarum ſemina, putre fiant. Stercus aſinorum primùm eſt maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum: porcinum uerò peſſimum, cineres optimi. Sed columbinum feruidiſſimum, cæterarumq́; auium ſatis utile eſt, excepto paluſtriũ. Stercus, quod anno requieuerit, ſegetibus utile eſt, nec herbas creat: ſi uetuſtius ſit, minus proderit. Pratis uerò recentia*

tia ſtercora proficient ad uber herbarum. Et *maris purgamenta, ſi aquis dulcibus eluantur, miſta reliquis uicem ſtercoris exhibebunt, & limus, quem ſcaturiens aqua, uel fluuij incrementa reſpuerint.*

De locis horti, & pomarij, & ſepibus, & ſerendi tempore. TIT. XXXIIII.

HORTI, *& pomaria domui proxima eſſe debebũt.* Hortus *ſit ſterquilinio maximè ſubiectus, cuius ſucco ſponte fœcundet.* Ab *area longè ſitus ſit, nam puluerem palearum patitur inimicum.* Felix *poſitio eſt, cui leniter inclinata planicies curſus aquæ fluentis per ſpatia diſcreta deriuat. Si fons deſit, aut imprimendus eſt puteus: aut, ſi nequeas hoc, piſcina ſuperius conſtruenda eſt, ut illinc aquas pluuia conferente, hortus per æſtiuos rigetur ardores. Si hac omni facultate carueris, ſemper altius tribus, uel quatuor pedibus ad paſtini ſimulitudinem fodies hortulum, qui ſic cultus negligat ſiccitates. Sed huic quamuis contra neceſſitatem miſta ſtercore qualibet terra conueniat, tamen hæc genera ſunt in electione uitanda, creta, quam argillam dicimus, atq; rubrica. Illud quoq; cuſtodies in hortis, quos humoris natura nõ adiuuat, ut diuidas per partes, & hyeme ad meridiem, æſtate ad ſeptentrionem ſpatia colenda conuertas.* Debent *etiam horti eſſe clauſi: ſed munitionis multa ſunt genera.* Alij *luto inter formas clauſo, parietes figuratos ex lateribus imitantur.* Quibus *copia ſuppetit, macerias luto, & lapide excitant.* Pleriq; *ſine luto cõgeſta in ordinem ſaxa componũt.* Nonnulli *foſſis ſpatia colenda præcingunt, quod uitandũ eſt, quia horto ſubducit humores, niſi forte locus paluſtris colatur. Alij ſpinarum plantas, & ſemina in munitione diſponunt. Sed melius erit rubi ſemina, & ſpinæ, quæ rubus caninus uocatur,*

tur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata miſcere, funes dehinc ſparteos ueteres hoc genere miſtionis ſic inducere, ut intra funes ſemina recepta ſeruentur uſq; ad uerni temporis initia. Tunc ubi ſepes futura eſt, duos ſulcos tribus à ſe pedibus ſeparatos ſeſquipedis altitudine faciemus, & per utroſq;, funes cũ ſeminibus obruemus leui terra. Ita trigeſima die procedunt ſentes, quos teneros adminiculis opus eſt adiuuare, quibus inter ſe ſentes per ſpatia uacua relicta iungentur. Partes ſanè horti ſic diuidẽdæ ſunt, ut eæ, in quibus autumno ſeminabitur, uerno tempore paſtinentur: quas ſeminibus uere cõplebimus, autumni tempore debebimus effodere. Ita utraq; paſtinatio decoquetur beneficio algoris, aut ſolis. Areæ faciẽdæ ſunt anguſtiores, & longæ, id eſt duodecim pedum longitudine, & ſex latitudine, ut ſint propter ſpatia utrinque purganda diuiſæ. Margines uero earum locis humidis, uel irriguis duobus pedibus erigantur, ſiccis uno extuliſſe ſufficiet. Inter areas (ſi humor conſueuit effluere) ſpatia altiora ipſis areis eſſe debebũt, ut facilius ingrediatur areã de ſuperiore parte humor admiſſus, & ubi ſitientem ſaturauerit, in alias poßit excluſus auerti. Serendi tempora licet per menſes certa ſignemus, tamẽ ſecundũ loci, & cœli naturã unuſquiſq; cuſtodiat. Frigidis locis autumnalis ſatio celerior fiat, uerna uero tardior. Calidis autẽ regionibus, & autumnalis ſerior fieri poteſt, & uerna maturior. Quæcunq; ſerenda ſunt, cum luna creſcit, ſeminentur: quæ ſecanda ſunt, uel legenda, cum minuitur.

De remedijs horti, uel agri. TIT. XXXV.

CONTRA *nebulas, & rubiginem, paleas, & purgamenta pluribus locis per hortum diſpoſita ſimul omnia; cum nebulas uideris inſtare, combures. Cõtra grandinem*

multa dicuntur.Panno roſeo mola cooperitur.Item cruen tæ ſecures contra cœlum minaciter leuantur. Item omne horti ſpatium alba uite præcingitur:uel noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur: uel ferramenta, quibus operandum eſt,ſepo unguntur urſino.Aliqui urſi adipem cum oleo tuſum reſeruant,& falces hoc,cũ putaturi ſunt, ungunt.Sed hoc in occulto debet eſſe remedium, ut nullus putator intelligat: cuius uis tanta eſſe perhibetur, ut neque gelu,neq; nebula,neq; alio malo poſſit noceri. Intereſt etiã ut res profanata non ualeat.Contra culices, & limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem ſpargimus. Contra formicas, ſi in horto habent foramen, cor noctuæ admoueamus:ſi foris ueniunt,omne horti ſpatium cinere,aut cretæ candore ſignemus. Contra erucas ſemina,quæ ſpargenda ſunt,ſemperuiuæ ſucco madefiãt, uel erucarum ſanguine. Cicer intra olera propter multa portenta ſerẽdum eſt. Aliqui cinerem de fico ſuper erucas ſpargunt. Item ſquillam uel in horto ſerunt, uel certè ſuſpendunt.Aliqui mulierem mẽſtruantem,nuſquam cinctam,ſolutis capillis, nudis pedibus contra erucas,& cætera,hortum faciunt circumire. Aliqui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis figunt. Contra animalia,quæ uitibus nocent,canthârides,quas in roſis inueni re conſueuimus,oleo merſas reſolui patieris in tabem: & cùm putandæ ſunt uites,hoc oleo falces putatorias perunges.Extinguntur cimices amurca, & felle bubulo lectis, aut locis perunctis,uel folijs ederæ tritu ex oleo, uel incen ſis ſanguiſugis.Vt olera animalia infeſta nõ generent, in corio teſtudinis omnia ſemina, quæ ſparſurus es, ſicca: uel mentam locis pluribus,maximè inter caules, ſere: hoc præſtare fertur eruũ aliquãtulum ſatum,præcipuè ubi radices,

dices,& rapa naſcuntur, Vel acre acetum ſucco iuſquiami miſtum, fertur olerũ pulices necare,ſi ſpargas. Campas fertur euincere,qui fuſticulos allij ſine capitibus per horti omne ſpatium comburens, nidorem locis pluribus excitarit. Si contra eaſdẽ uitibus uoluerimus conſulere,allio trito falces putatoriæ feruntur unguendæ. Naſci quoq; prohibentur,ſi circa arborum,uel uitium crura bitumen, & ſulfur incendas. Vel ſi ablatas de horto uicino cãpas exco quas aqua,& per horti tui ſpatia uniuerſa diffundas. Ne cantharides uitibus noceant,in cote,qua falces acuuntur, ipſæ ſunt conterendæ. Democritus aſſerit,neq; arboribus, neq; ſatis quibuslibet noceri poſſe à quibuſcunq; beſtijs, ſi fluuiales cancros plurimos, uel marinos, quos Græci καρκίνους nominant, non minus quàm decem fictili uaſculo in aqua miſſos tegas,et ſub dio ſtatuas,ut decem diebus ſole uaporentur. Poſteà quæcunq; illæſa uolueris eſſe, ea aqua perfundas, & octonis diebus paractis hoc repetas, donec ſolidè,quæ optaueris adoleſcant. Formicas abiges, ſi origano,& ſulfure tritis foramẽ aſperges. Hoc & apibus nocet. Item coclearum uacuas teſtas ſi uſſeris, & eo cinere foramen inculces. Culices galbano infuſo fugãtur, aut ſulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aſperſa,uel cimino agreſti cum aqua trito, uel ſi cucumeris agreſtis ſemen aqua reſolutũ ſæpe infundes,uel aquam lupinorũ pſilotri auſteritatibus iunctam. Mures ſi amurcam ſpiſſam patinæ infuderis, & in domo nocte poſueris, adhærebunt. Item necabuntur, ſi helleboro nigro caſeum, uel panem,uel adipes,uel polentam permiſceas, & offeras. Et agreſtis cucumeris, & coloquintidis ſuffuſio ſic nocebit. Aduerſus mures agreſtes Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle maceranda antè,quàm ſpargas. Nonnulli

rhodo

rhododaphnis ſolijs aditus eorum claudunt, qui roſis his, dum in exitu nituntur, intereũt. T*alpas* Gr*æci hoc gene= re perſequuntur.* N*ucem perforari iubẽt, uel aliquod po= mi genus ſoliditatis eiuſdem.* I*bi paleas, & cerã cum ſulfu re ſufficienter includi.* T*unc omnes paruulos aditus, & reliqua ſpiramenta talparũ diligenter obſtrui, unumq́ fora= men, quod amplũ ſit reſeruari, in cuius aditu nucem intus incenſam, ſic poni, ut ab una parte flatus poßit accipere, quos ab alia parte diffundat: ſic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari.* M*ures ruſticos, ſi querneo cinere aditus eorũ ſatures, attactu frequenti ſca= bies occupabit, ac perimet.* S*erpentes propè omni auſteri tate fugantur, & nocentes ſpiritus innocentia fumi gra= ueolentis exagitat.* V*ramus galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, capræ ungulas.* H*oc genere monſtra noxia probibentur.* O*pinio* G*ræcorũ eſt, ſi nubes locuſtarum re pentè ſurrexerint, latentibus intra tecta cunctis homini= bus eam poſſe tranſire: quòd ſi inobſeruãtes homines ſub aëre deprehendãt, nulli fructuũ noceri, ſi continuò omnes ad tecta confugiant.* P*elli etiam dicuntur amari lupini, uel agreſtis cucumeris aqua decocta, ſi muriæ miſta funda= tur.* E*xiſtimant aliqui locuſtas, uel ſcorpios fugari poſſe, ſi aliqui ex eis urantur in medio.* C*ampas nonnulli ficul= neo cinere perſequuntur: ſi permanſerint, urina bubula, & amurca æqualiter miſta conſperueant, & ubi refrixe= rint, olera omnia hoc imbre conſperge.* πρασοκουρίδας G*ræ= ci uocant animalia, quæ ſolent hortis nocere: ergo uentri= culum ueruecis ſtatim occiſi plenum ſordibus ſuis ſpatio, quo abũdant, leuiter debebis operire.* P*oſt biduũ reperies ibi animalia ipſa congeſta.* H*oc cum bis, uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues.* G*rãdini creditur*

obuiare,

obuiare,ſiquis crocodili pellem, uel hyænæ,uel marini uituli per ſpatia poſſeßionis circunferat,& in uillæ,aut cortis ſuſpendat ingreſſu,cùm malum uiderit imminere. Item ſi paluſtrem teſtudinem dextra manu ſupinam ferens uineas perambulet,& reuerſus eodem modo ſic illam ponat in terra,& glebas dorſi eius obijciat curuaturæ, ne poßit inuerti,ſed ſupina permaneat.Hoc facto fertur ſpatium ſic defenſum nubes inimica tranſcurrere. Nonnulli ubi inſtare malum uiderint, oblato ſpeculo imaginem nubis accipiunt,& hoc remedio nubem (ſeu ut ſibi obiecta diſpliceat,ſeu tanquàm geminata alteri cedat) auertunt. Item uituli marini pellis in medio uinearum loco uni ſuperiecta uiticulæ creditur cõtra imminens malum totius uineæ mẽbra ueſtiſſe.Omnia ſemina horti,uel agri feruntur ab omnibus malis,ac monſtris tuta ſeruari,ſi agreſtis cucumeris tritis radicibus antè macerentur. Item equæ caluaria, ſed non uirginis,intra hortum ponenda eſt, uel etiam aſinæ. Creduntur enim ſua præſentia fœcundare,quæ ſpectant.

De area. TIT. XXXVI.

AREA longè à uilla eſſe non debet, & propter exportandi facilitatẽ,& ut fraus minor timeatur domini,uel procuratoris uicinitate ſuſpecta. Sit autem uel ſtrata ſilice,uel ſaxo montis exciſa,uel ſub ipſo trituræ tempore ungulis pecorum,& aquæ admiſtione ſolidata,clauſa deinde,& robuſtis munita cancellis propter armẽta,quæ cùm teritur,inducimus.Sit circa hanc locus alter planus,& purus,in quem frumenta transfuſa refrigerentur, & horreis inferantur,quæ res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde undecunq; proximum tectum, maxime in humidis regionibus: ſub quo propter imbres ſubitos frumenta (ſi neceßitas coẽgerit) raptim uel munda, uel ſemitrita ponantur.

nantur. Sit autem area loco ſublimi,& undecunq; perflabili, longè tamen ab hortis, uineis, atq; pometis. Nam ſicut radicibus uirgultorum proſunt lætamen,& paleæ, ita inſidentes frondibus eas perforant, atq; arere compellunt.

De apium caſtris. TIT. XXXVII.

A P I B V S *ſtationem non longè à domini ædibus in horti parte ſecreta,& aprica,& à uetis remota,& calidiore locare debemus: quæ in quadratam conſtituta menſuram fures, et acceſſus hominum, pecudumq; ſubmoueat. Sit abundans floribus, quos in herbis, uel in fruticibus, uel in arboribus procuret induſtria. Herbas nutriat, origanum, thymum, ſerpyllum, ſatureiam, meliſſphyllum, uiolas agreſtes, aſphodillum, citraginem, amaracum, hyacinthū, qui iris, uel gladiolus dicitur ſimulitudine foliorum, narciſſum, crocum, cæterasq; herbas ſuauiſſimi odoris,& floris. In fruticibus uerò ſint roſæ, lilia, fabæ, roſmarinus, hederæ. In arboribus ziziphus, amygdalus, perſicus, pyrus, pomiferæq; arbores, quibus nulla amaritudo reſpondet flore, uel ſucco. Syluestria uerò glandifera robora, terebinthus, lentiſcus, cædrus, tilia, ilex minor,& cinus, ſed taxi remoueantur inimicæ. Primi ſaporis mella thymi ſuccus effundit. Secundi meriti timbra, ſerpyllum, uel origanum. Tertij meriti roſmarinus,& ſaturcia. Cætera, ut arbutus,& olera, ſaporem ruſtici mellis efficiunt. Sint autem arbores à ſeptentrionali parte diſpoſitæ. Frutices, atque uirgulta ordines ſuos ſub macerijs exequātur. Herbas deinde in plano poſt frutices cōſeremus. Fons, uel riuus huc cōueniat otioſus, qui humiles tranſeundo formet lacunas, quas operiāt rara, et trāſuerſa uirgulta, ſedes tutas apibus præbitura, cùm ſitiēt. Sed ab his apiū caſtris lōge ſint oīa odoris horrēdi, balneæ, ſtabula, coquinæ fuſoria. Fugabimus*

præter

prætereà animalia, quæ ſunt apibus inimica, lacertos, blattas, & his ſimilia. Aues etiã pãnis, & crepitaculis terreamus. Purus cuſtos, frequẽs, & caſtus accedat, habens noua aluearia præparata, quibus excipiatur examinũ rudis iuuẽtus. Vitetur odor cœni, & cancer aduſtus, & locus, qui ad humanã uocẽ falſa imitatione reſpõdet. Abſint & herbæ, titimallus, helleborũ, tapſia, abſinthiũ, cucumis agreſtis, et omnis amaritudo cõficiẽdæ aduerſa dulcedini.

De uaſculis apiũ formandis. TIT. XXXVIII.

ALVEARIA *meliora ſunt, quæ cortex formabit raptus ex ſubere, quia nõ tranſmittunt uim frigoris, aut caloris, poſſunt tamen & ex ferulis fieri: ſi hæ deſint, ſalignis uiminibus fabricentur, uel ligno cauatæ arboris, aut tabulis, more cuparũ. Fictilia deterrima ſunt, quæ & hyeme gelantur, & æſtate feruefcunt. Sed inter ea loca, quæ muniri debere præcepimus, podia ternis alta pedibus fabricẽtur inducta teſtaceo, & albario ope leuigata propter lacertarũ, cæterorumq; animaliũ noxã, quibus eſt moris irrepere: & ſupra hæc podia aluearia collocentur, ita ut nõ poßint imbre penetrari, ſpatiolis inter ſe patẽtibus ſegregata. Anguſtus tamen aditus admittat examina propter frigoris, & caloris iniuriã. Sanè uentis frigidioribus altus paries reſiſtat, qui locum poßit defenſis ſedibus apricare. Aditus omnes ſoli opponantur hyberno, qui in uno corpore duo, uel tres eſſe debebunt ea magnitudine, quæ apis formam non poßit excedere. Sic enim noxijs animalibus ingreſſu reſiſtetur anguſto: uel ſi apes obſidere uoluerint exeuntes, alio, ubi non fuerint, utentur egreſſu.*

De apibus emendis. TIT. XXXIX.

APES *ſi emendæ ſunt, prouideamus ut plena aluearia comparentur: quam rem uel inſpectio, uel murmuris*

magnitudo, uel frequentia monſtrat commeantis, ac remeantis examinis, & ex uicina potius, quàm ex longinqua regione, ne aëris nouitate tententur. Si uerò longius aduehendæ ſunt, collo nocte portentur: nec collocare, nec aperire aluearia niſi ueſpere inſtante debemus. Speculemur deinde per triduum, ne omne ianuas ſuas egrediatur examen. Hoc enim ſigno fugam meditantur aſſumere. Cōtra hæc, & cætera ſuo unumquodq; menſe reuidebimus. Tamen creduntur non fugere, ſi ſtercus primogeniti uituli adlinamus oribus uaſculorum.

De balneis. TIT. XL.

NON *alienum eſt, ſi aquæ copia potiatur, patrēfamiliâs de ſtructura balnei cogitare: quæ res & uoluptati plurimum confert, & ſaluti. Itaq; balneum conſtituemus in ea parte, qua calor futurus eſt, loco ab humore ſuſpenſo, ne id uligo fornacibus uicina refrigeret. Lumina ei dabimus à parte meridiana, & occidentis hyberni, ut tota die ſolis iuuetur, & illuſtretur aſpectu. Suſpenſuras uerò cellarum ſic facies. Aream primo bipedis ſternis, inclinata ſit tamen ſtratura ad fornacem, ut ſi pilam miſeris, intrò ſtare non poßit, ſed ad fornacem recurrat. Sic eueniet, ut flamma altū petendo, cellas faciat plus calere. Supra hāc ſtraturā pilæ laterculis argilla ſubacta, & capillo cōſtructæ fiant diſtantes à ſe ſpatio pedis unius, & ſemißis, altæ pedibus binis ſemis. Super has pilas bipedæ conſtituantur binæ in altum, atq; his ſuperfundātur teſtacea pauimēta, & tunc ſi copia eſt, marmora collocentur. Miliariū uerò plumbeum, cui ærea patina ſubeſt, inter ſoliorum ſpatia forinſecus ſtatuemus fornace ſubiecta, ad quod miliarium fiſtula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad ſolium ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quæ tantum calidæ ducat*

interius

interius, quantũ fiſtula illi frigidi liquoris intulerit. Cel*læ autem ſic diſponantur, ut quadræ non ſint, ſed (uerbi gratia) ſi* x v. *pedibus longæ fuerint,* x. *latæ ſint: fortius enim uapor inter anguſta luctabitur.* Soliorum *forma pro uniuſcuiuſque uoluntate fundetur.* Piſcinales *cellæ in æſtiuis balneis à ſeptentrione lumen accipiant, in hyemalibus à meridie.* Si *fieri poteſt, ita conſtituantur balneæ, ut omnis earũ per hortos decurrat eluuies.* Cameræ *in balneis ſi ſigninæ fiant, fortiores ſunt.* Quæ *uerò de tabulis fiunt, uirgis ferreis trãſuerſis, & ferreis arcubus ſuſtinẽtur.* Sed *ſi tabulas nolis imponere, ſuper arcus, ac uirgas, bipedas conſtitues ferreis anchoris colligatas, capillo inter ſe, atq; argilla ſubacta cohærentes, et ita impenſã teſtaceã ſubter ĩducis: deĩde albarij opis nitore decorabis.* Poſſumus *etiã, ſi cõpẽdio ſtudemus, hyberna ædificia balneis ĩponere: hinc et habitationi teporẽ ſubmittimus, et fundamẽta lucramur.*

De malthis, calidaria, & frigidaria. TIT. XLI.

SCIRE *conuenit, quoniã de balneis loquimur, quæ ſunt malthæ calidariæ, uel frigidariæ, ut ſiquando in ſolijs ſciſſa ſunt opera, poſſit repente ſuccurri.* Calidariæ *cõpoſitio talis eſt.* Picem *duram, ceram albam põderibus æquis, ſtupam, picis liquidæ totius ponderis dimidiam partem, teſtam minutam, florẽ calcis, omnia ſimul miſta in pila contundes, et iuncturis curabis inſerere.* Aliter. Ammo*niacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam tundis pilo, & iuncturas oblinis.* Aliter. Ammoniacum, *& ſulfur utrunq; reſolutum line, uel infunde iuncturis.* Item *picem duram, ceram albam, & ammoniacum ſuper remiſſum, ſimul iuncturis adline, & cautere cũcta percurre.* Itẽ *florem calcis cum oleo miſtum iuncturis illine, & caue ne*

mox aqua mittatur. Aliter. *Sanguini taurino, & oleo florem calcis admiſce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum & picem duram, & oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes. His omnibus iuncturas diligēter adlines. Itē malthæ frigidariæ, ſanguinem bubulum, florem calcis, ſcoriā ferri, pileo uniuerſa contūdes, & ceroti inſtar efficies, & curabis adlinire. Itē ſeuū liquefactū cribellato cineri admiſtū frigidæ aquæ inter rimas labēti, ſi allinatur obſiſtet.*

De piſtrino. TIT. XLII.

SI AQVAE *copia eſt, fuſura balnearum debent piſtrina ſuſcipere, ut ibi formatis aquarijs molis ſine animalium, uel hominum labore frumenta frangantur.*

De inſtrumentis agreſtium. TIT. XLIII.

INSTRVMENTA *uerò hæc, quæ ruri neceſſaria ſunt, præparemus. Aratra ſimplicia, uel ſi plana regio permittit, aurita, quibus poßint contra ſtationes humoris hyberni, ſata celſiore ſulco attolli. Bidentes, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore utamur, & uite. Itē meſſorias, uel fœnarias, ligones, lupos, id eſt ſerrulas manubriatas minores, maioresq; ad menſurā cubiti, quibus facile eſt, quod per ſerram fieri non poteſt, reſecando trunco arboris, aut uitis interſeri: acus per quas in paſtinis ſarmenta merguntur, falces à tergo acutas, atq; lunatas, cultellos item curuos minores, per quos nouellis arboribus ſurculi aridi, aut extantes facilius amputentur. Item falciculas breuißimas tribulatas, quibus filicē ſolemus abſcindere, ſerrulas minores, uangas, runcones, quibus uepreta perſequimur, ſecures ſimplices, uel dolabratas, ſarculos, uel ſimplices, uel bicornes, uel aſcias in auerſa parte refrentes raſtros. Item cauteres, caſtratoria ferramenta, atq; tonſoria, uel quæ ad animaliū ſolent pertinere medicinā*

dicinā

dicinam. Tunicas uerò pelliceas,cum cucullis,& ocreas, manicasq́; de pellibus, quæ uel in ſyluis, uel in uepribus, ruſtico operi,& uenatorio poßint eſſe communes. Exple*tis ijs,quæ pertinẽt ad generale præceptum,nunc operas ſuas ſingulis menſibus explicabimus, & à menſe Ianuario faciemus initium.*

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS.

De ablaqueandis uitibus. TIT. I.

IANVARIO *menſe locis temperatis ablaqueandæ ſunt uites,quod Itali excodicare appellant, id eſt circa uitis radicem dolabra terram diligenter aperire,& purgatis omnibus uelut lacus efficere,ut ſolis teporibus, & imbribus prouocentur.*

De pratis abſtinendis,in locis macris. TIT. II.

APRICIS, *aut macris, aut aridis locis prata iam purganda ſunt,& à pecore uindicanda.*

De proſcindẽdis agris,& iungendis bobus, uel arandi diſciplina. TIT. III.

PINGVES, *& ſicci agri proſcindi, & apparari iam poßunt.Sed boues melius collo,quàm capite iunguntur,quos,ubi ad uerſuram uenerint, arator retineat, & iugum propellat,ut eorum colla refrigerentur.Sulcus autem in arationibus longior, quàm centum uiginti pedum eſſe nõ debet.Seruandũ uerò eſt, ne inter ſulcos non mota terra relinquatur.Glebæ omnes dolabris dißipandæ ſunt.*

Sed æqualiter terram motam eſſe cognoſcis, ſi trāſuerſam per ſulcos perticā mittas. Quæ res ſæpius facta, bubulcos ab hac negligentia ſubmouebit. Obſeruandū eſt, ne lutoſus ager aretur, aut (quod ſæpe fit) poſt longas ſiccitates leui imbre perfuſus. Nam terra, quæ lutoſa tractatur in primordio, fertur toto anno non poſſe tractari. Quæ autem ſuprà leuiter infuſa eſt, & ſubter ſicca, ſi tunc aretur, aſſeritur per trienniū ſterilis fieri. Et ideo mediocriter infuſus ager, ut nec lutoſus, nec aridus ſit, proſcindi debet. Si collis eſt, trāſuerſus per latera ſulcetur. Quæ forma tunc ſeruanda eſt, cùm ſemen accipiet.

De ordeo gallatico ſerendo. TIT. IIII.

SI *clemens fuerit hyems, ordeum gallaticū, quod graue, & candidum eſt, circa Idus Ianuarias ſeramus locis tēperatis. Octo modijs iugerum complebitur.*

De cicercula ſerenda. TIT. V.

CICERCVLA *hoc menſe ſeritur loco læto, cœlo humido. Tres modij iugerum complent. Sed hoc genus ſeminis rarò reſpondet, quia decipitur auſtro, uel ſiccitate dum floret, quod tunc propè neceſſe eſt euenire.*

De uicia ſerenda, cum diſciplina ſua. TIT. VI.

HOC *menſe ultimo colligendi ſeminis cauſa non pabuli ſecandi uicia ſeritur. Iugerum ſex modij occupāt. Serenda eſt in terra proſciſſa poſt horā ſecundā, uel tertiā, cùm ros eſſe deſierit, quē ferre non poteſt. Sed ſtatim cooperienda eſt ante noctem. Nam ſi nuda manſerit, noctis humore corrumpitur. Obſeruandū eſt ne ante uigeſimāquintam lunā ſeratur, quia ſic ſatā limaces perſequūtur.*

De fœno græco ſerendo. TIT. VII.

FOENVM *græcū in Italia colligendi ſeminis cauſa, menſe Ianuario ultimo, circa Februarias Calend. ſeri-*

mus

mus. Sex modij iugero ſufficiũt. Arandũ eſt ſpiſſe, ſed non altè. Nã ſi plus quàm quatuor digitis obruatur, difficilè naſcitur. Idcirco quidam minimis aratris proſciſſa prius terra ſeminant, & ſarculis ſtatim ſata cooperiũt.

De eruo ſerendo. TIT. VIII.

ERVVM *ſeri & hoc menſe nouiſsimo poteſt, loco ſicco, & macro. In iugero quinq; modij ſeruntur.*

De ſarriendis frumentis, & leguminibus. TIT. IX.

HOC *menſe ſerenis, & ſiccis diebus, dum gelicidiũ nõ eſt, ſunt ſarculãda frumẽta. Quod opus pleriq; negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore ſubſecuto. Mihi autẽ uidetur herboſis locis tantum eſſe faciendum. Sed triticum, & far ſarritur quatuor foliorum, ordeum quinq;, faba, & legumina, cùm ſupra terram quatuor digitis fuerint. Lupinus uerò, qui unam radicem habet, ſi ſarculetur, extinguitur, quod nec deſyderat, quia herbas præter auxilium cultoris affligit. Faba autem ſi bis ſarculetur, proficiet, & multum fructum, & maximum afferet, ut ad menſurã modij complendi freſa propemodum ſicut integra reſpondeat. Si ſiccas ſegetes ſarculaueris, aliquid contra rubiginem præſtitiſti, maximè ſi ordeum ſiccum ſarrietur.*

De paſtinandi generibus, & ſcrobibus uitium. TIT. X.

PASTINVM *fieri nũc tempus eſt: quod fit tribus generibus, aut terra in totũ foſſa, aut ſulcis, aut ſcrobibus. Terra tota debet effodi, ubi ager immundus eſt, ut ſylueſtribus truncis, & radicibus filicis, uel herbarum noxiarum ſpatia liberetur. Vbi autem mundæ ſunt nouales, ſcrobibus paſtinemus, aut ſulcis: ſed ſulcis melius erit, quid*

humorem in tota ſpatia paſtinata tranſmittunt. Fiũt ergo ſulci tanta longitudine, quantam deſtinaueris tabulæ, latitudine pedum duorũ & ſemis, uel trium, ita ut iuncti duo foſſores deſignatũ linea ſpatiũ bidẽtibus perſequãtur altitudine triũ, uel duorũ, & ſemis pedũ. Deinde ſi per homines uinea colenda eſt, tantũ crudi ſoli relinquimus, & ſic alter ſulcus imprimitur. Si uerò arãdæ ſunt uineæ, quinq;, uel ſex pedum ſpatia, quæ non ſunt fodienda, in medio relinquemus. Quòd ſi ſcrobes fieri placeat, faciemus tribus pedibus altas, duobus ſemis latas, tribus longas: ſiuè foſſoribus colantur uineta, ſeu bubus, eadẽ ſpatia, quæ inter ſulcos ſunt dicta, ſeruare debemus. Vltra uerò tres pedes altius fodiendæ ſcrobes non ſunt, ne laborẽt frigore ſarmẽta, quæ pangimus. Latera ſcrobibus æqualiter inciſa ſint, ne obliqua uitis ſaucietur altè nitentibus ferramẽtis cùm foſſor incumbet. Paſtini uerò, quod omne uerſabitur, triũ, uel duorum ſemis pedum altitudine terra uniuerſa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudum ſolum fraude occulta foſſor includat. Quam rem ſubinde cuſtos uirga, in qua prædictæ altitudinis modus deſignatus eſt, per ſpatia, quæ fodiuntur, exploret. Radices omnes, & purgamenta, maximè rubi, & filicis in ſummum regeri faciat. Quæ cura in omni poſitionis genere, & ubiq; ſeruanda eſt.

De tabulis uinearum. TIT. XI.

TABVLAS *autem pro domini uoluntate, uel loci ratione faciemus, ſiue integrum iugerum continentes, ſeu medium, ſeu quartanariam tabulam, quæ quartam iugeri partem quadrata conficiet.*

De menſura paſtini. TIT. XII.

MENSVRA *uerò paſtini hæc eſt, ut in tabula quadrata iugerali, cẽteni octogeni pedes per ſingula latera*

tera dirigãtur, q̃ in ſe multiplicati trecẽtas uiginti quatuor decẽpedas quadratas per ſpatiũ omne cõplebunt: ſecundum hunc numerũ omnia, quæ uolueris paſtinare, diſcuties. Decem & octo enim decempedæ, decies & octies ſupputatæ, trecentas uiginti quatuor explebũt. Quo exemplo doceberis in maiore agro, uel minore menſuram.

De ſolo, & cœlo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quæ illuc pertinet, diſciplina. TIT. XIII.

SED *ſolũ uineis ponẽdis nec ſpiſſum ſit nimis, nec reſolutum, propius tamen reſoluto, nec exile, nec lætiſſimũ, tamẽ læto proximũ: nec cãpeſtre, nec præceps, ſed potius edito campo, nec ſiccũ, nec uliginoſum, modicè tamẽ roſidũ, nec ſalſum, nec amarũ, qđ uitiũ ſapore corrupto uina cõtriſtat. Cœlũ mediocris qualitatis, tepidũ tamẽ magis q̃ frigidũ, ſiccum potius, quàm nimis imbridũ. Sed ante omnia uitis procellas, uẽtosq́; formidat. Ad paſtinandũ rudes agros potius eligamus, uel maximè ſylueſtres. Vltima cõditio eſt eius loci, in quo fuerunt uetuſta uineta. Quòd ſi neceſſitas coẽgerit, prius multis arationibus exerceatur, ut abolitis radicibus prioris uineæ, et omni earũ carie, & ſquallore depulſo, nouella uitis tutius poſſit induci. Toſus, & alia duriora, ubi gelu relaxantur, & ſolibus, pulcherrimas uineas ferunt refrigeratis æſtate radicibus, & humore detẽto. Sed & ſoluta glarea, & calculoſus ager, & mobiles lapides (ſi tamẽ hæc omnia glebis ſe pinguibus miſcuerint) & ſilex, cui terra ſuperpoſita eſt, quia frigidus eſt & humoris tenax, radices æſtate ſitire nõ patitur. Item loca, ad quæ de cacuminibus terra decurrit, uel ualles, quas fluminũ ſaturabit aggeſtio: ſed hoc in ijs locis, quæ gelu, & nebulis infecta eſſe nõ poſſunt. Argilloſa*

terra cõmoda eſt,argilla autẽ ſola grauiter inimica,& cæ tera,quæ in generalibus dixi. Nã *locus,qui miſera uirgul ta produxerit,uel uliginoſus,uel ſalſus,uel amarus,uel ſi= ticuloſus,& aridus,reprobatur.* N*iger ſabulo,& rubens utilis eſt,ſed cui fortis terra permiſta eſt.* C*arbunculus,niſi ſtercoretur, macras uineas reddit.* I*n rubrica difficilius cõprehẽdunt,quãuis poſteà nutriãtur.Sed hoc genus ter= ræ opibus inimicũ eſt,quia paruo humore nimis madeſcit, & paruo ſole nimis dureſcit. At maximè utile ſolum eſt, quod inter omnes nimietates tẽperamentũ tenebit,& ra= ro proximũ, quàm denſo fuerit.Plagã cœli uinea ſpectã= re debet locis frigidis meridianã,calidis ſeptẽtrionalẽ,te= pidis orientẽ,ſi tamen auſtros,uel euros regio nõ habeat inimicos.Quòd ſi hoc eſt uitiũ,melius in aquilonẽ,uel fa= uoniũ uineta dirigimus.Sed locus qui paſtinãdus eſt,prius impedimentis, & omnibus eliſis liberetur arboribus, ne pòſt calcatu aſſiduo terra effoſſa ſolidetur. Si campus eſt, duobus ſemis pedibus paſtinetur: ſi cliuus, tribus: collis præruptus quatuor, ne citius terra decurrat: uallis uerò duobus pedibus.Sed ager uliginoſus, qui humores altius foſſus eructat,ſicut* R*auennatis ſoli,non amplius quàm in pedẽ ſemis effodiatur.* I*llud experimẽtis aſſiduis cõprehẽ= di,uites melius prouenire,ſi uel ſtatim foſſæ terræ,uel non longè antè pangantur,cùm tumor paſtini nondũ repetita ſoliditate ſubſedit.* H*æc quoq; in faciendis ſulcis, & ſcro= bibus approbaui,maximè ubi mediocris eſt terra.*

De lactuca,naſturtio,eruca, caulibus, allio, & ulpico ſerendis. TIT. XIIII.

MENSE I*anuario lactuca ſerẽda eſt, uel decem= bri,ut planta eius Februario transferatur.* I*temq; Februa rio ſeritur,ut poſſit Aprili menſe trãsferri. Sed certũ eſt eam toto anno bene ſeri,ſi locus ſit lætus, ſtercoratus, ir=*

riguus. Antequā pangatur, radices eius reſecemus æqualiter, & liquido fimo linamus, uel quæ iā pactæ ſunt, nudatæ lætamen accipiant. Amant ſolum ſubactū, pingue, humidū, ſtercoratū. Inter has herba manu euellenda eſt, non ſarculo. Latior fit, ſi rara ponatur, uel cū producere incipiet caulē, eo leuiter inciſo gleba prematur, aut teſta. Candidæ fieri putantur, ſi fluminis arena, uel litoris frequēter ſpargatur in medias, & collectis ipſæ folijs alligentur. Si uitio loci uel tēporis, uel ſeminis cito lactuca dureſcit, plāta eius auulſa, et denuo poſita teneritudinē conſequetur. Item multis ſeminibus cōdita naſcetur, ſi caprini ſtercoris baccā ſubula ſubtiliter excauaueris, et in ea ſemē lactucæ, naſturcij, ocymi, erucæ, radicis immiſeris, & tunc inuolutam fimo baccā, terra optime culta, breui ſcrobe demerſeris. Raphanus nititur in radicē. Cætera ſemina in ſummo. lactuca pariter mergente, proſiliunt, ſingulorū ſapore ſeruato. Alij hoc ita aſſequūtur: Auulſæ lactucæ folia carpūt, quæ radicibus iūcta ſunt, et in eiſdē gradibus ſurculo pūctis, præter raphanū, ſemina ſupradicta deponūt, ac fimo adlinūt. Sic obruta iterū lactuca prædictorū ſeminū caulibus ambietur. Lactuca dicta eſt, quòd abundantia lactis exuberet. Hoc menſe naſturcium conſtat, & omni tempore eſſe ponendum, loco quali placebit, & cœlo: fimum nō deſyderat: humorem, quamuis diligat, tamen deeſſe non curat. Si cum lactuca ſeratur, naſci fertur egregiè. Et nūc, & menſibus quibus uolueris, & locis, erucam ſerere nil moreris. Hoc etiam menſe caules, & toto anno ſeri poſſunt, ſed melius alijs, quibus adſcriptū eſt. Hoc etiā menſe alliū, & ulpicū bene ſeritur, ſed allio alba terra proficiet.

De pomis, ſorbo, amygdalo, nuce, iuglande, & cæteris pomis. TIT. XV.

Menſe

MENSE Ianuario, Februario, & Martio, locis frigidis, calidis uerò Octobri, & Nouembri ſorba ſerun tur egregiè, ita ut matura in ſeminario ipſa poma pangã tur. Ego expertus ſum multas arbores ex pomis ſponte progenitas, & in creſcẽdo, & in ferendo extitiſſe felices. Plantas etiã ſi quis ponere uoluerit, habebit arbitriũ, dũmodo calidis locis menſe Nouẽbri, tẽperatis Ianuario, uel Februario, frigidis Martio inclinante diſponat. Amat loca humida, montana, et frigidis proxima, & ſolũ pinguiſſimũ, cuius indicium certiſſimũ facit, ſi frequens ubicũq; naſcatur. Planta eſt transferenda robuſtior, ſcrobem deſyderat altiorem, & ſpatia longiora, ut (quod illi maximè prodeſt) à uentis frequentibus agitata grandeſcat. Si uermes patietur infeſtos, qui in ea rufi, ac piloſi ſolent medullæ interna ſectari, aliquos ex his ſine arboris iniuria detractos, uicino crememus incendio. Credũtur hoc genere uel fugere, uel perire. Si minus ferre cœperit, tedæ cuneus eius radicibus inſeratur, uel circa partẽ ultimã foſſa facta, cumulo ingeſti cineris adæquetur. Menſe Aprili ſorba inſerũtur in ſe, in cydoneo, in ſpina alba, uel trũco, uel cortice. ſorba ſeruãtur hoc genere. Lecta duriora, ac poſita, ubi miteſcere cœperint, fictilibus uſq; ad plenum claudantur urceolis, gypſo deſuper tectis, & bipedanea ſcrobe loco ſicco ſub ſole mergũtur ore peruerſo, & deſuper ſpiſſius terra calcatur. Item ſecta per partes ſiccãtur in ſole, & ſeruãtur in uaſculis in hybernũ. Cũ uolucrimus uti, aqua feruẽti macerata reuireſcunt ſapore iucundo. Aliqui cũ pediculis ſuis uiridia lecta ſuſpendunt locis opacis, & ſiccis. Itẽ ex ſorbis maturis, ſicut ex pyris uinum fieri traditur, et acetũ. Alij ſorba in ſapa aſſerũt diu poſſe ſeruari.

De amygdalo.

AMYGDALVS ſeritur Ianuario,& Februario, item locis calidis Octobri,& Nouēbri,ſemine,et plantis, quæ de maiori radice tollūtur. Sed in hoc genere arboris nihil utilius eſt quā ſeminariū facere. Fodiemus ergo altā pede uno ſemis areā, in qua obruemus amygdala,non am plius quatuor digitis,ita ut acumina figamus in terra ſpa- tio inter ſe binorū pedū ſeparata. Amant agrum durum, ſiccum,calculoſum,cœlū calidiſſimū:et quia maturè flore re conſueuerunt,ita ſtatuēdæ ſunt, ut arbores ad meridiē ſpectēt.Cum in ſeminario adoleuerint,relictis ibi quæ ſpa tio ſufficiāt plātis,alias trāsferemus menſe Februario.Sed ipſa amygdala ad ponendū & noua legamus,et grandia, quæ antequam ponamus pridie mulſa aqua, ita ut ne ni- mis maceremus,ne germen extinguat ex multo melle mor dacitas.Alij prius fimo liquido per triduū nuces eas mace rant:deinde die,& nocte eſſe patiuntur in mulſa,ſed quæ ſuſpicionē tantū poſſit habere dulcedinis. Cum in ſemina- rio amygdala diſponimus, ſi ſiccitas interceſſerit, ter in menſe rigemus,& herbis naſcētibus circunfodiendo ſæpe purgemus.Terra ſeminarij lætamē debet habere admiſtū. Spatia inter arbores uiginti, aut uiginti quinq; pedum dediſſe ſufficiat.Putandæ ſunt Nouembri Menſe,ut ſuper flua,& arida,et denſa tollamus.Seruandæ ſunt à pecore, quia ſi rodantur,amareſcunt. Circunfodi nō debent quo- ties florēt,quia inde flos eius excutitur. In uetuſtate plus affert.Si ferax nō eſt,tedæ cuneū terebrata radice merga- mus, uel ſilicem ſic inſeramus,ut libro tegente claudatur. Locis frigidis,ubi metus eſt de pruina,Martialis dicit hoc remedio ſubueniri.Antè quàm floreāt radices nudātur,et albi lapides minutiſſimi miſti arenis congeruntur, & ubi iam tempus uidebitur,ut debeant germinare, effoßi iterū

lapi

lapides ſubmouetur. Teneras nuces amygdalus creabit (ut dicit) ſi ante florẽ radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur. Ex amaris dulces fiunt, ſi circũfoſſo ſtipite tribus digitis à radice fiat cauerna, per quã noxiũ deſudet humorem, uel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur, uel ſi circa radices ſuillum ſtercus affundas. Amygdala ad legendum maturitatẽ ſatentur, cùm fuerint ſpoliata corticibus. Hæc ſine cura hominis ſeruantur in longũ. Si difficulter coriũ dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Itẽ decoriata, ſi aqua marina lauemus, aut ſalſa, & candida fiunt, & plurimũ durãt. Mẽſe Decẽbri, uel Ianuario circa Idus amygdalus inſeritur, locis uerò frigidis, & Februario. Si tamẽ ſurculos condias antè, quàm germinẽt, utiles ſunt, qui de ſummitate ſumũtur. Inſerũtur & ſub cortice, & in trũco. Inſerũtur in ſe, et in perſico. Græci aſſerũt naſci amygdala ſcripta, ſi apta teſta nucleũ ſanũ tollas, et ĩ eo quod libet ſcribas, et iterũ luto, et porcino ſtercore ĩuolutũ reponas.

De nuce iuglande. TIT. XVI.

NVCEM *iuglandem ſeremus extremo Ianuario, uel Februario. Amat loca montana humida, & frigida, plerunq; lapidoſa. Poteſt tamen, & locis temperatis iuuãte humore nutriri. Serenda eſt nucibus ſuis eo more, quo & amygdala ſeruntur, & iiſdẽ mẽſibus. Sed quas Nouẽbri menſe diſponis, aliquatenus in ſole ſiccabis, ut exſiccetur noxiũ uirus humoris. Quas uerò menſe Ianuario, uel Februario poſiturus es, aqua ſimplici pridie macerabis. Ponemus autẽ tranſuerſas, ut latus, id eſt carina ipſa, figatur in terra. Cacumen ipſum, cùm ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis ſubter, uel teſta ponenda eſt, ut radicem, nõ ſimplicet, ſed, repercurſa reſpergat. Lætior*

tior fiet,ſi ſæpius trāsferatur. In frigidis locis bima, in calidis trima trāsferri debet. Radices plantarū(ſicut in alijs arboribus ſolemus)in hoc genere reſecare nō debes. Fimo bubulo ima planta tingēda eſt,ſed melius cinis aſpergatur in ſcrobibus,ne calore ſtercoris aduratur:nā cinis creditur uel corticis teneritudinē procurare,uel fructuū denſitatem afferre. Altis ſcrobibus delectatur pro arboris magnitudine, & deſyderat interualla maiora, quia ſtillicidijs foliorū ſuorū proximis,uel ſui generis nocebit arboribus. Debet aliquādo circūfodi,ne caua fiat uitio ſenectutis,quæ ſi uitietur, canalis lōgus à ſummo trunco ad imū debet excudi:ſic beneficio ſolis,& uenti dureſcunt, quæ in putredinē tranſibāt. Si dura nux erit,uel nodoſa, cortex circūcidendus erit,ut uitiū mali deducat humoris. Alij radicū ſumma præcidūt. Alij terebratæ radici palū de buxo imprimūt,uel cuprinū clauum,uel ferreū. Si tarentinā facere uolueris,ſolā nucis carnem lana propter formicas obuolutam in ſeminario debebis obruere. Si ferentē iam in hoc genus uelis mutare,lixiuo per annū continuū ter rigabis in menſe. Cortex in nuce dimiſſus,maturitatis indicium eſt,qualis debet & poni. Nuces ſeruātur uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs ſuis aridis, uel arca ex ligno ſuo facta incluſæ,uel cæpis miſtæ,quibus hāc uiciſſitudinem reddūt,ut eis acredinem tollant. Martialis aſſerit,& expertū ſe ait,uirides nuces tantùm liberas putaminibus ſuis melle demergi,& poſt annū uirides eſſe, & ipſū mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio arterias curet, & fauces. Inſeritur,ut pleriq; aſſerūt,mēſe Februario in arbuto,ſed melius in trunco,ut alij,& in pruno,& in ſe,

De alijs pomis,quæ maxime per alios menſes ſeruntur.

Hoc

HOC *menſe tuberes inſeruntur cydoneo.* Nunc *lo cis temperatis perſicorum oſſa ponuntur.* Et *inſeritur eadem perſicus in ſe, in amygdalo, & in pruno, ſed pruno armenia inſeremus, & præcoqua.* Nunc *etiam prunus inſerenda eſt antè, quàm gummînet, in ſe, & in perſico.* Et *cerasus opportune inſeretur agreſtis.*

De ſignandis animalibus, & lardi, & pernarum confectione, & echini, & rapis. TIT. XVII.

HOC *menſe (ſicut* Columella *dicit) maturi agni, & animalia omnia minora, atq; maiora charactere ſignentur.* Hoc *tempore lardi, echini ſalſi, raporum condiendorum, & pernarum iuſta confectio eſt.*

De oleo myrtino. TIT. XVIII.

HOC *menſe ex baccis myrti oleũ conficies hoc modo.* Vnciam *foliorum per olei libram unam mittes, & per uncias.* X. *uini ueteris ſtiptici heminam, & cum oleo bullire facies.* Iccirco *autem uino reſpargentur folia, ne frigantur antè, quàm decoquantur.*

De uino myrtite. TIT. XIX.

ITEM *eiſdem baccis uinũ myrtite ſic facies.* In *uini ueteris ſextarijs urbicis* X. *mittis grana myrti cõfracta ſextarios urbicos* III. *quæ ſint decem & nouẽ diebus infuſa.* Poſteà *expreßis myrti granis colabis, & in eo uino medium croci ſcrupulum, & folij unũ ſcrupulum mittis, & ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.*

De oleo laurino. TIT. XX.

ITEM *ex lauri baccis oleum cõficietur hoc modo.* Lauri *baccas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua calida bullire facies, et ubi diu ferbuerint, olei, quod ex ſe dimiſerint, ſupernatantis undam pennis leuiter cogentibus in uaſa transfundes.*

De oleo

De oleo lentiſcino. TIT. XXI.

LENTISCINI etiam olei matura confectio eſt, quæ fit taliter. Grana matura lētiſci quāplurima colligis, & una die, ac nocte ſupra ſe aceruata eſſe patieris. Deinde ſportam granis eiſdem plenā cuicunq; uaſculo ſuperponis, & calida adiecta calcabis, & exprimes. Tunc ex eo humore, qui defluxerit, ſupernatans oleum lentiſcinū ſicut laurinum colligetur. Memento autem (ne rigore poßit aſtringi) aquam calidam ſæpe ſuffundere.

De gallinarum partu. TIT. XXII.

GALLINARVM partus fœcunditatem repetit hoc menſe poſt brumalem quietem, & incipiunt ad educandos pullos oua ſupponi.

De cædenda materie. TIT. XXIII.

HOC etiam menſe cædenda materia eſt ad fabricam, cum luna decreſcit, & ridicæ, uel pali faciendi.

De horis. TIT. XXIIII.

HIC menſis in horarum ſpatio cum Decembri menſe conuenit, quarum ſic menſura colligitur.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS.

De pratis ſeruandis,& lætamine ſaturandis. TIT. I.

F EBRVARIO *menſe locis temperatis prata incipient cuſtodiri,quæ prius (ſi macra ſunt) ſparſo lætamine ſaturētur,quod eijciendum eſt luna creſcente.Quanto recētius fuerit,tanto plus nutriendis herbis ualebit,quod à ſuperiori parte fundetur,ut ſuccus eius per totum poßit elabi.*

De proſcindendis collibus. TIT. II.

LOCIS *tepidis,aut ſi clemens tempus, & ſiccum fuerit,colles pingues uel hoc menſe proſcinde.*

De ſatione trimeſtri. TIT. III.

HOC *menſe ſerendum omne trimeſtrium genus.*

De ſerenda lenticula,item cicercula. TIT. IIII.

HOC *etiam menſe lenticulam ſeres ſolo tenui,& reſoluto,uel etiam pingui,ſed ſicco maximè,quia luxuria, & humore corrumpitur:uſq; ad duodecimam lunā bene ſeminatur,quæ,ut cito exeat,atq; grandeſcat,prius cum fimi ariditate miſcenda eſt,atq; ubi ita requieuerit quatuor, aut quinq; diebus,tunc ſpargitur.Iugerū modij unius ſemen implebit.*Hoc *etiam menſe cicercula ſeritur,loco, & modo,quo antè deſcripſi.*

De ſerendo cannabo. TIT. V.

HOC *menſe ultimo cannabum ſeris terra pingui,ſtercorata,rigua,uel plana,atq; humida,& altius ſubacta.*In

uno

uno pede quadrato ſex eiuſdem ſeminis grana ponuntur.

De agris medicæ parandis. TIT. VI.

NVNC *ager,qui accepturus eſt medicam (de cuius natura,cùm erit ſerenda,dicemus) iterandus eſt, & purgatis lapidibus,diligẽter occandus.* Et *circa* Martias Ca*lendas ſubacto ſicut in hortis ſolo, formandæ ſunt areæ latæ pedibus* x.*longæ pedibus quinquaginta,ita ut eis aqua miniſtretur,& facilè poßint ex utraq; parte runcari.* Tunc *iniecto antiquo ſtercore in* Aprilem *menſem reſeruentur paratæ.*

De eruo ſerendo. TIT. VII.

HOC *menſe toto eruũ adhuc ſeri poteſt,quia* Martio *ſerendum non eſt,ne paſtu ſuo pecoribus noceat, & boues reddat inſanos.*

De curandis uitibus,& arboribus,& ordeo gallatico ſerendo. TIT. VIII.

NVNC *pomis,& uitibus uetus urina ſi affundatur, & numero fructuum præſtat, & formæ.cui proderit, ut amurcam miſceamus inſulſam maximè in oleis: ſed hoc frigidioribus diebus antè quàm feruor incipiat.* Etiam *nunc ordeum gallaticum,quod graue, & candidum eſt, ſeretur locis frigidis circa* Martias Calendas.

De ponendis uineis paſtino,uel ſcrobibus, aut ſulcis.& omni,quæ illuc pertinet,diſciplina. TIT. IX.

HOC *menſe omnia genera paſtinati ſoli,ſeu ſulci,ſeu ſcrobes uitibus cõpleantur.* Natura *autẽ uitis cœlũ omne ſolumq; ſuſtentat, ſi genera cõuenienter aptentur.* Plano *igitur loco ſtatues uitẽ,cuius genus nebulas ſuſtinet, & pruinas:collibus, quòd ſiccitatem durat, & uentos.* Pin*gui agro graciles,atq; infœcundas:macro feraces, & ſo-*

lidas:denſo ualidas,atq; frondoſas:frigido, & nebuloſo, quæ hyemem celeri maturitate præueniunt, aut quæ duris acinis inter caligines ſecurius florent:uentoſo ſtabiles, & tenaces:calido grani tenerioris,& humidi: ſicco eas, quæ pluuias ferre non poſſunt:& ne multa dicamus, eligenda ſunt genera,quæ profeßione uitiorum ſuorũ contraria loca diligunt ijs, in quibus durare non poterunt. Placida ſanè regio,& ſerena tutò genus omne ſuſcipiet. Vitium genera numerare nõ attinet,ſed notũ eſt maiores uuas pulchræ ſpeciei,grani calloſi, & ſiccioris ad menſam:feraciſsimas uerò, & cutis tenerioris,& ſapore nobileis,& maximè quæ citius deflorescunt, uindemijs eſſe ſeruandas.Loca naturã pleriſq; uitibus mutant.Solæ aminea ubicunq; ſint,uinũ pulcherrimum reddunt. Calidum ſtatum potius quàm frigidũ ſuſtinebunt.De pingui ad macrum tranſire non poſſunt, niſi ſtercus adiuuerit. Harum duo genera ſunt,maior, & minor.Sed minor melius defloreſcit,& citius,internodijs minoribus, & grano breuiore.Si arbori applicetur,pinguem terrã:ſi colatur in ordines,mediocrem deſyderat.Imbres contemnit, & uentos, nam maior ſæpe uitiatur in flore.Sunt & apianæ præcipuæ.Satis eſt genera iſta dixiſſe. Induſtrius uir probata deligat,& terris talibus mandet,quæ imitari eas poßint, unde ſumũtur:ſic merita ſua quæq; ſeruabit. Sed uitẽ, uel arborem melius erit de exili ad pinguem trãsferre:nã ſi à pingui terra ad ſolum exile tranſierint,utiles eſſe non poterunt.Eligenda ſunt ſarmenta,quæ pangimus de uite media,neq; de ſumma,neq; de infima, quinq; uel ſex gẽmarum ſpatio,à ueteri procidentia,quia non facilè degenerant,quæ de locis talibus transferuntur. Sumantur autem de uite fœcunda,neq; putemus brachia eſſe fertilia, quæ

*uuas ſingulas,aut binas producũt,ſed quæ multa ubertate
curuantur : nam poteſt ferax uitis feraciores in ſe habere
materias.Erit & hoc ſignum fertilitatis,ſi de duro aliquo
loco fructum citabit, ſi fœtu impleuerit ramulos ex ima
parte ſurgentes. Sed hoc ſignis poſitis per uindemias eſt
notãdum.Ad pangendum,nouellus palmes debet eligi, du
ri in ſe nihil habens,& ueteris ſarmenti, quia hoc putre=
ſcente ſæpe corrumpitur.Summa flagella repudiemus, ac
ſurculos,qui licet bono loco nati ſint,tamen feracitate ca=
ruerunt.Pampinarius,qui de duro naſcitur,etiam ſi attule
rit fructus,pro frugifero non eſt ponendus:in ſuo enim lo
co fœcundatur à matre,translatus uerò tenet ſterilitatis ui
tium,quod naſcendi conditione ſuſcepit.Caput ſarmenti,
cùm deponitur,torquendũ nõ eſt, nec aliquo modo uexan
dum, nec demerſa penitus fœcundiore parte,quòd ſterili
proximum eſt, ſupra terram relinquatur:deinde quoniam
ipſa tortura uexatio eſt,& pars ea, de qua radix futura
præſumitur,iniuriæ nulli ſubijcienda eſt,cum qua conten
dere cogatur antè,quàm teneat.Ponendæ ſunt uites pla=
cidis diebus,ac tepidis.Curãdumq; ne ſarmẽta ſole urãtur,
aut uento,ſed uel ſtatim ponantur,uel obruta reſeruentur.
Hoc menſe,ac deinceps toto uere, uinea ponenda eſt re=
gionibus frigidis,pruinoſis,pinguibus campis, & humi=
dis prouincijs. Sit autem menſura ſarmenti cubitus unus.
Vbi pinguis eſt natura terrarum,maiora inter uites ſpatia
relinquemus:ubi exilis,anguſta. Nonnulli itaq; in ijs uiti=
bus,quas toto ſolo paſtinato diſponũt,ternos pedes inter
ſingulas uites quoquouerſus dimittunt.Sed hoc genere di
uiſionis in iugerali tabula pangẽtur tria millia tricenta ui
cena una ſarmenta. Quòd ſi duos ſemis pedes inter uites
relinqui placuerit,in eadẽ tabula ponentur uites quatuor*

millia ſeptingentæ quinquaginta tres.Sed ad ponẽdũ ute-mur hoc ordine.Lineam,ſeruatis ijs ſpatijs,quæ placuerit cuſtodire,candidis ſignis,uel quibuſcunq; notabimus:tunc tenſa per tabulam linea,in eis locis ſurculos, uel calamos figemus,ubi unaquæq; uitis uentura eſt.Ita ſpatium totius tabulæ ſurculis complebitur ad numerum uitiũ futurarũ: atq; is qui pancturus eſt proiecta circa ſurculos ſarmenta ſine ullo errore deponet.Præterea non eſt uno genere ui-tium omne paſtinum conſerendum,ne annus iniquus ge-neri ſpem uindemiæ totius extinguat. Et ideo quatuor, aut quinq; eximij generis ſarmenta pangemus: ſed maxi mè expediet genera tabulatim diſponi,& decimanis diui-di, niſi deterreat operis difficultas: quòd ſi eſt uetus ui-nea,ſingulorum generũ ſurculis tabulatim poterimus inſe rere:& facilè hoc genus colendi,quod eſt pulchrum, atq; utile,conſequemur.Ita & maturitatis,& floris tempora, quæ in uite diuerſa ſunt,ſuis temporibus opportunius ob-tinere poterimus. Nec paruo conſtabit,ſi legatur maturi-tas cũ acerbitate,diſpendiũ,cũ unius tempeſtiuã uindemiã ſequi,ſit permiſta cruditate uitioſum,& alterius ſeras ma turitates expectare damnificum. Huic cõmodo adijcitur, quòd pro generum diuerſitate per gradus accedẽte uinde-mia minor operarum numerus eam poterit expedire, & generatim condere,ac melius puros ſapores,ſine luctamu-ne alterius generis unaquæq; uina ſeruare.Hoc ſi diffici-le uidebitur,non alias ſimul conſeras,quàm quæ & ſapo re,& flore,& maturitate cõueniunt.Sed hæc in paſtinis, uel ſulcis ratio erit,in ſcrobibus uerò per angulos IIII. ſarmenta deponis.Sed (ut aſſerit Columella) uinaceã ſter cori miſtam ſimul ſparges,& ſi exile ſolum fuerit,pinguẽ terram ſcrobi inferes,uel aliunde portatam.Cùm uerò plan

tam,

tum,uel malleolū diſponimus,modicè humido ſolo,ſed potius arido,quam lutoſo duabus gemmis ſupra terrā relictis ſarmenta ponemus obliqua,& ſic facilius comprehēdent.

De arbuſtiuis uitibus,& plantis arborum uitiferarum. TIT. X.

QVOD *ſi arbuſtum te habere delectat,plantam generoſæ uitis prius in ſeminario nutrire debebis,ut inde radicata transferatur ad ſcrobem,cui arbor iniuncta eſt. Seminarium uerò dicimus æquè foſſam tabulam pedum duorum ſemis altitudine. In hac,quam pro numero ponendarum uitiū,uel qualiumcunq; plantarū protendis,aut contrahis,breuiſſimo ſpatio diſtantia inter ſe ſarmenta depones. ſi uallis, aut humectus eſt campus, trium gemmarum exceptis minutis, quas habebit inferius.& ubi conualuerint,hinc poſt bienniū radicatas uites,uel arbuſculas tranſferas: quas cùm depones in ſcrobe,ad ſingulas materias rediges,putatis omnibus,quæ ſcabra ſunt,curtatis etiam radicibus,ſi quas potueris inuenire uexatas. In ſcrobe autem ad arbuſtum faciendum duas radicatas uites deponis, hoc ſeruans,ne ſe in radice contingant:ſed lapides quinū propè librarum medios in utranq; cōſtitues,& ipſas uites ad ſcrobis latera diſcreta coniunges. Mago aſſerit, ſcrobem non primo anno eſſe complendam,ſed ſubinde coæquandam , quæ res uitem faciet altius fundare radices: ſed hoc aridis prouincijs fortè conueniet , humidis autem ſata putreſcient recepto humore,niſi ſtatim terra cumuletur. Sed arbuſta qui faciet,plantas arborū de his generibus ponat, ſi agro ſuppetit abundātia,populo,ulmo,fraxino in montanis,& aſperis in quibus ulmus minus læta eſt. Has etiam Columella dicit ſeminario debere nutriri. Mihi uidetur, quòd nulla prouincia ſit,quæ non ex his quancunq; ſpon*

 te produ

te producat. Plantas etiam maiores de locis quibuſcun que translatas, uel eorũ generum truncos radicatos hoc tempore circa ſcrobem uitis oportere cõſtitui. Sed ſi ager frumentarius fuerit, ubi arbuſta diſponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, ut ſeri poßit, in exili autem uicenos. In ſcrobe uerò uitis ab arbore ſua ſeſquipedis ſpatio diſtare debebit. Nam uitis multũ ſubiecta arbori, incremẽto arboris opprimetur. Caueis etiam munienda eſt aduerſum pecoris appetentis iniurias, & arbori ſuæ protinus alliganda. Eſt & aliud de transferenda ex arbuſto uite compendium. Fit ex uimine parua corbicula, quæ menſura pedis, uel aliquanto minus circini ſpatio poßit amplecti. Hæc ad arborem, cui uitis inhæret, fertur, et in fundi media parte pertunditur, quo ſarmẽto uirgam poßit admittere. Inducto itaq; ſarmento uitis eius, de qua transferre diſponis, corbicula ipſa ex aliqua arboris parte ſuſpenditur, & uiua terra repletur, ut ſarmentum terra poßit includi, quod ſarmentũ prius intorquetur. Ita exacto annui temporis ſpatio, ſarmentũ, quod clauſum eſt, radices creabit intra prædictam corbiculam. Tunc ſub fundo corbis inciſum radicatũ ſarmentũ cum ipſa corbe portabitur ad locũ, quẽ uitibus arbuſtiuis deſtinabis implere, ibiq; obruetur circa arboris maritãdæ radices. Hoc genere quantũ uolueris numerũ uitium trãsferes ſine ambiguitate prehendẽdi.

De uineis prouincialibus. TIT. XI.

VINEAE *in prouincijs multis generibus fiunt: ſed optimum genus eſt, ubi uitis uelut arbuſcula ſtat breui crure fundata. Hæc primo calamo iuuatur, donec ſolidetur: ſed altior ſeſquipede eſſe nõ debet: ubi robuſta fuerit, ſola conſiſtet. Aliud genus eſt, in quo cannis pluribus circa diſpoſitis, ipſa uitis per cannas ſarmentis ligatis in orbiculos*

biculos flectitur ſe ſequentes. Vltimæ poſitionis uitis eſt, quæ per terram proiecta diſcumbit. Hæ omnes & ſcrobibus ponuntur, & ſulcis.

De putandis uineis communibus, altis, uel humilibus. TIT. XII.

HOC *menſe locis frigidis aliquatenus, & temperatis uitium iuſta putatio eſt. Sed ubi multæ ſunt uineæ, diuidantur, & pars earum, quæ ſeptentrionem reſpiciet, uerno putetur: alia pars aduerſa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione ſemper nitamur, ut uitis fiat in crure robuſtior, ne'ue debili uiticulæ duo duramenta ſeruemus. Auferēda ſunt læta, intorta, debilia, malis locis nata ſarmēta. Focaneus etiam, qui inter duo brachia medius naſcitur, debet abradi: qui ſi pinguitudine ſua brachium quodcunq; proximum debilitauerit, illi deciſo ipſe ſuccedat. Erit tamē optimi putatoris, inferius ſarmentum, quod bono loco natū fuerit, reparandæ uitis cauſa ſemper tueri, & ad unam, uel duas gemmas relinquere. In locis clementioribus altius uitem licebit expandere: in exilibus, aut æſtuoſis, aut decliuibus, aut procelloſis humilior eſt habēda. Locis pinguibus, ſingulis brachijs uitium bina flagella dimitte. Sed erit ſapientis æſtimare uim uitis. Nam quæ altius tollitur, & fœcunda eſt, plus quàm octo palmites habere non debet, ita ut conſeruemus ſemper in inferiore parte cuſtodē. Circa crus quicquid naſcitur, amputandum eſt, ſi non deſyderet uinea reuocari. Quòd ſi truncus uitis ſole, aut pluuijs, aut noxijs animalibus eſt cauatus, purgamus quicquid eſt mortuum, plagasq; eas amurca linimus, & terra: quod proderit aduerſum prædicta. Cortex etiam reciſus, & pendens à uite tollatur: quæ res minorem fecem reddit in uino. Muſcus radatur ubicunque repertus. Sed plagæ, quas in duro uitis ac*

*cipiet,obliquæ,& rotundæ eſſe debebunt.*Deciſis,*ſicut ſu prà dixi,male natis omnibus,et ueteribus,nouellos, & fru ctuarios ſerua.*Vngues *etiam cuſtodum ſiccos, & annotinos recide,& omnia, quæ uetera, uel ſcabra reperies.* Illæ,*quæ altius coluntur,ut in iugo,uel pergula, ubi quatuor pedibus ſupra terrã leuatæ ſteterint, quaterna brachia habeant.*Si *macra uitis erit, in ſingulis brachijs ſingula flagella dimittimus:ſi pinguis, bina.* Sed *prouidendum,ne in ima parte ſint ſarmenta,quæ ſeruas.* Quod *cum ſit,uitis,tanquam ſi fulgure tangatur,areſcit.* Relinquenda *ſunt ſarmẽta neq; circa durũ,neq; in ſummo, quia hæc uelut pampinaria munus afferunt, illa uitem nimietate fœtus onerant,& longius ducunt.*Quare *in medio loco ſeruanda ſunt,quæ tuemur.*Plaga *non iuxta gẽmam, ſed aliquanto ſuperius fiat,& euertatur à gemma propter lacrymam defluentem.*

De putatione arbuſti. TIT. XIII.

VITIS, *quæ in arbore collocatur, prima eius materia ad ſecundam,uel tertiam gemmã præcidatur.* Deinde *omnibus annis aliquid per ramos creſcere ſubinde patiamur,unam materiã ſemper ad cacumen arboris dirigẽtes.* Sed *qui fructũ uolunt maximũ,materias plures per ramos ſubmittunt:qui uinum melius,ſarmenta in cacumen extendunt.*Fortioribus *ramis arborum plures materiæ, debilioribus imponendæ ſunt pauciores.* Putandi *autem ratio talis eſt,ut & uetera ſarmẽta,quibus primi anni fructus pependit,omnia recidantur,& noua circũciſis capreolis,& ramulis inutilibus dimittãtur.*Sed *prouidendum eſt,omnibus annis uitẽ reſolui,ac religari,quia refrigeratur.*Ita *formandi ſunt rami arborũ uitiferarũ, ne alter ſub alterius linea dirigatur,ſed loco pingui ulmus à terra octo pedibus,gracili*

cili uerò ſeptem ſine ramo relinquenda eſt. In ſolo roſido, & nebuloſo rami arboris uitiferæ in orientem, & occidentem putatione dirigantur, ut latera uacua ſolis membra totius uitis oſtendant. Agendum eſt autem, ut uitis ſpiſſa non ſit in arbore, & deficientibus primis arboribus ſubſtituendæ ſunt aliæ. In loco cliuoſo humilius rami arborũ ſeruandi ſunt: in plano & uliginoſo altius. Palmites ad arborem non duro uimine ligentur, ne eos uinculũ recidat, aut atterat. Hoc autẽ noueris, quia palmes quod extra ligaturam pendens habuerit, fructum induet: quod infra ligaturam, materiæ ſequentis anni deputabit.

De prouincialibus uineis putãdis. TIT. XIIII.

VITES, *quas prouinciali more uelut arbuſculas ſtare dixi, ſi inſtituere uelis, ramos à quatuor partibus his relinques, & in eis brachijs ſarmenta pro uitis poßibilitate ſeruabis. Vites autem, quæ cannis in orbem cinguntur, ſic putentur, quemadmodum eæ, quæ nituntur ridicis, aut palis. Illæ uerò quæ ſine adminiculis iacẽt, quod pro ſola indigentia faciendum eſt, uel neceßitate prouinciæ, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis uinea ſtrictius eſt putanda.*

De nouellæ uitis putatione. TIT. XV.

NOVELLAM *uitem Columella dicit à primo anno ad unam materiam eſſe formandam, nec recidendam totam, ſicut Italiæ conſuetudo eſt. Anno ſecũdo expleto, quia uel intereant uites in totum reciſæ, uel infœcunda ſarmenta producant, quæ amputato capite uelut pampinaria de duro coguntur exire, quare iuxta ipſam commißuram ueteris ſarmenti, unam, uel duas gemmas cenſemus relinquendas: quod eſt meritò in uiticula fortiore ſeruandũ, & ſanè excipiendam calamis nouellam, uel exiguis palis, ut tertio*

anno

anno robuſtiores poßit accipere. N*am quadrima nouella, ubi lætum ſolum eſt, tres materias merito nutrire cogetur. ſtatim poſt putationem ſarmenta deciſa à uineis, & rubi, et impedimentum ſoſſoris omne tollatur.*

De propaginibus. TIT. XVI.

H O C *etiam menſe propagandæ ſunt uites: ſed uetus, & exeſa uinea, cuius duramenta longe proceſſerunt, ut* Co*lumella dicit, mergis melius reparabitur, quàm ſi infoßione totius corporis obruátur, quod agricolis certum eſt diſpliccre.* M*ergum dicimus, quoties uelut arcus ſupra terrã relinquitur, alia parte uitis infoſſa.* Nã *(ut ait* Columella) *cùm totæ ſtratæ ſunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur.* M*ergi uerò poſt biennium reciduntur in ea parte, quæ ſuprà eſt, & in loco iuſtas uites relinquunt. Sed (ut agricolæ aſſerunt) poſt biennium ſi recidas, plerunq; infirmas habent radices, & repentè ſimul pereunt.*

De inſitionibus. TIT. XVII.

H O C *menſe calidis, & apricis locis optimè celebratur inſitio, quæ fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri poßunt, tertium reſeruatur æſtati. Sunt autem genera inſerendi hæc, aut ſub cortice, aut in trunco, aut emplaſtro.* I*nſeremus ergo ſic: Arborem uel ramum, in loco qui nitidus eſt, & ſine cicatrice, ſerra recidemus non læſo cortice.* P*oſt ſerraturam, plagam ferramentis acutis incidamus.* I*nde quaſi cuneum tenuem ferreũ, uel oſſeum, maxime leoninum, inter corticem, & lignum tribus propè digitis conſyderanter deponimus, ne corticis faſcia diſsipetur, & in eum modũ ſubducto cuneo, ſtatim ſurculũ mergimus una parte deciſum ſalua medulla, & cortice partis alterius, qui ſupra arborem ſex, uel octo digitis emineat.* D*uos, uel tres, uel plures ſurculos pro trunci qualitate conſtituimus*

ſtituimus: quaternis digitis, uel amplius inter eos ſpatiũ relinquimus: tũc iunco, aut ulmo, aut uimine ſtringimus, et ſupra lutũ muſco tectum ponemus, ac ligabimus, ut quatuor digitis ſupra lutum poſſit ſurculus eminere. Pleroſq; delectat ſtrictũ primo ſectæ arboris truncum uinculis arctioribus in medio findere, & ibi ſurculos ex utraq; parte raſos in modum cunei, ut integra ſit medulla, demergere, præmiſſo antè cuneolo, quo ſubducto, depoſitus ſurculus redeunte in plagam materia, poſſit aſtringi. Sed hoc utrunq; genus uernum eſt, & fit creſcente luna, ubi incipit gemma arborum turgeſcere. Surculi autem, qui inſerendi ſunt, ſint nouelli, fertiles, nodoſi, de nouo nati, ab orientali arboris parte deciſi, craſſitudine digiti minoris, bifurci, uel trifurci, gemmis pluribus uberati. Si arborem minorem deſyderabis inſerere, in qua ſine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram ſecato: & quod melius eſt, ſurculos inter lignum, corticemq; depone, tunc ſtringe. Quidam raſum ex utraq; parte ſurculum conuenientem ſoliditati arboris inſerendæ ſic in medio deponunt, ut cortex ſurculi undiq; cortici arboris reddatur æqualis. Sed in nouella arbore terra mota uſque ad ipſum inſitum colligatur, quæ res eam à uento, & calore defendet. Mihi aſſeruit diligens agricola, omne inſitum ſine dubio comprehẽdere, ſi depoſitis ſurculis uiſcum nõ temperatũ in ipſa plaga pariter mergamus, quaſi glutino quodam ſuccos materiæ utriuſq; muſturum. De emplaſtratione ſuo menſe dicemus. Quartum genus Columella ſic retulit. Gallica terebra uſq; ad medullam arborem perforandam, plaga interius leuiter inclinata. Ibi educto omni ſcobe, uitem, uel ramum ad modum foraminis impreſſi delibratum, ſuccidũ tamen, & humentẽ ſtrictè imprimi, una aut duabus gemmis

foris

foris relictis. Tunc argilla, & muſco locum diligenter operiri. Ita & uites in ulmo inſeri poſſe commiſſas. Hiſpanus quidam mihi hoc genus nouæ inſitionis oſtendit, quod ex perſico ſe aſſerebat expertũ. Salicis ramũ brachij craßitudine, ſolidum, longum, cubitis duobus, aut amplius terebrari iußit in medio, & plantam perſici in eodem loco in quo conſiſtit, ſpoliatam ramis omnibus, ſolo capite relicto per ipſum ſaligni manubrij foramen induci: tunc eũdem ſalicis ramum terræ capite utroq; demerſo, in arcus ſimilitudinẽ debere curuari, foramen luto, muſco, uinculis ſtringi: anno deinde exempto, ubi infra medullam ſalicis caput plantæ ſic cohæſerit, ut unitas ſit ex duobus miſta corporibus, plãtam ſubter incidi, atq; transferri, & aggerari terram, quæ arcũ ſalicis cũ perſici cacumine poßit operire: hinc perſici poma ſine oßibus naſci: ſed hoc locis humidis cõuenire, uel riguis, & ſalices aquationibus adiuuandas, ut & natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & ſuperfluentem copiam ſucci germinibus miniſtret alienis.

De inſtituendis oliuetis. TIT. XVIII.

HOC *menſe locis temperatis inſtituemus oliueta, quæ uel paſtinis conſerenda ſunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, uel ſuum locum tenebunt. Si ponuntur in paſtino, radicatæ plantæ deciſis capitibus, & brachijs, & in truncum redactæ uſque ad menſuram cubiti unius, & palmi fermento terræ foſſæ defigantur; locum palo anteà deprimente ordei grana ſubteriaciantur, & amputentur ijs quicquid putridi inuentum fuerit, aut arentis, & tunc amputata capita luto uelentur, & muſco, ulmeis uinculis, uel tenacibus, quibuſcunq; conſtricta. Sed maximum beneficium eſt, ut proficiat incremento, ſi rubrica partes notentur, quibus obuerſæ ſteterunt, & contra eas ſimili*

ratione

ratione ponãtur. Sint à ſe diſcretæ pedibus quindecim, uel uiginti. Omnis ſubinde circa eas herba uellatur: & quoties imber ſe infuderit, breuiſsimis, ac frequẽtiſsimis foſsionibus ſolicitentur. Et ſubinde ducta à trunco terra, atq; permiſta in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quòd ſi oliuetum ſuo loco facere uolueris, hæc genera terrarũ ſequêris. Terram, cui miſta ſit glarea, aut cretam ſabulonis coniunctione reſolutam, aut pinguem ſabulonem, aut terram naturæ denſioris, & humidæ. Creta figuli omnino repudianda eſt, & uliginoſa, & in qua ſemper humor aſsiſtit, & ſabulo macer, & nuda glarea: quamuis enim comprehendat, nõ conualeſcit. Poteſt fieri & ubi arbutus, aut ilex ſteterat. Nã cerrus, & æſculus exciſa radices noxias relinquit, quarum uirus oleam necat. Locis æſtuoſis ſeptentrionali colle, frigidis meridiano gaudet. Medijs cliuis delectatur. Neq; imũ locum, neq; arduum patitur, magis modicos cliuos diligit, ſicut eſt regio Sabina, uel Bætica. Baccarũ genus numeroſum eſt, et pluriũ uocabulorũ, ſicut Pauſia, Orchis, Radius, Sergia, Licinia, Cominia, et cæteræ, quas nominare nõ attinet. Pauſia tamẽ oleum, quod reddit, dum uiride eſt, optimum eſt, ſed cito uetuſtate corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimũ Sergia. Sed de his hæc generaliter præcepiſſe ſufficiet, maiores baccas cibo, minores oleo profuturas. Si frumentarius ager eſt, quẽ conſerimus olíueto, quadragenis inter ſe pedibus diſtent: ſi macer, uicenis quinis. Melius faciemus, ſi ordines in fauoniũ dirigamus. Cùm deponentur, in ſcrobes ſiccas conſtituantur quaternis pedibus foſsas. Glarea etiam, ubi lapides defuerint, miſceatur, & ſtercus. Si clauſus locus eſt, modice ſupra terram, quæ ponuntur, emineant. Si pecora formidantur, altiores trunci eſſe debebunt. In ſiccis uerò prouincijs cum pluuiæ deſunt, riga-

re con

re cõueniet. Si prouincia indiget oliuetis, & non eſt unde planta ſumatur, ſeminariũ faciendum eſt, id eſt tabula effoſſa, ſicut ſuperius dixi, ut ibi (ſicut Columella dicit) rami ſerra inciſi in modum ſeſquipedalẽ deponantur. Inde poſt quinquennium poterit ualida planta transferri, & locis frigidis hoc menſe plantari. Scio pleroſq;, quod facilius, atque utilius eſt, radices olearum, quæ in ſyluis plerunque ſunt, aut in locis deſertis, in cubitalem menſurã reciſas, aut in ſeminario, ſi placuerit, aut in oliueto ſolere diſponere, et admiſtiõe ſtercoris adiuuare. Quare proueniet, ut ex unius arboris radicibus numeroſa planta naſcatur.

De pomiferis, & ſpatijs earum generale præceptum. TIT. XIX.

ETIAM *pomiferas arbores poſſumus in paſtinis à ſeptentrionali regione diſponere, de quibus ſigillatim dicemus, quæ ſpecialiter ſunt tenenda. Nam pomis eadem conuenit terra, quæ uitibus. Scrobes autẽ maioreis facies, ut materiæ proſit, & fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pedes relinques. Plantas ſtatues radicatas, quod eſt melius, ſed ſeruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut eroſa non creſcant. Vnunquenque ordinem ſuo generi deputabis, ne infirmæ à ualentioribus opprimantur. Plantas ſimiliter notabimus, ut ipſis, quibus ſteterant cardinibus opponamus. De cliuo ſicco, & exili, in planũ, pinguem, & humidum transferemus. Si truncos ponere uolueris, ſupra terram propè tribus pedibus erigantur. Vbi duas in una ſcrobe plantas deponis, cauendum eſt, ne ſe contingant, nam uermibus interibunt. Sed (ut Columella dicit) feraciores ſunt, quæ ſeminibus, hoc eſt nucibus ſuis, quàm quæ plantis ponuntur, aut ramis. Vbi regio ſiccior eſt, aquationibus adiuuentur.*

De

De fodiendis, palandis, & ligandis uitibus, uel lætandis arboribus, & plantis circumfodiendis. TIT. XX.

NVNC *locis maritimis, & calidis fodiendæ ſunt uites: uel (ſi hæc prouinciæ cõſuetudo eſt) exarandæ, & in eiſdem locis palandæ, aut ligandæ ſunt uineæ prius, quàm gemma procedat, cuius cõcuſsione, uel attritu incurritur grande diſpendiũ. Nunc oleæ, cæteræq́; arbores lætamen accipiunt decreſcente luna. Sufficiet autem maiori arbori uehes una, minori media, ita ut ſubducta à radicibus terra, & fimo permiſta, reuocetur. Tempore hoc ſi quæ ſunt in ſeminarijs plantæ, circunfodiendæ ſunt, & amputandi eis rami ſuperflui, uel radiculæ, quas circa in ſuperiore parte miſerunt.*

De roſis, lilijs, croco, uiolis conſerendis. TIT. XXI.

HOC *menſe roſaria conſeremus, quæ ſulco breuiſsimo, aut ſcrobibus ponenda ſunt, uel uirgultis, uel etiam ſemine. Semina autem roſarum non putemus medios floſculos eſſe aurei coloris, quos roſæ ferunt, ſed baccas nutriunt, quas in breuiſsimi pyri ſimilitudinẽ plenas ſeminibus poſt uindemiam reddunt maturas, quarum tamen maturitas ex colore fuſco, et mollicie poterit æſtimari. Siqua etiam ſunt antiqua roſaria, hoc tempore circunfodiuntur ſarculis, uel dolabris, & ariditas uniuerſa reciditur. Nũc & quæ rara ſunt poſſunt ducta uirgarum propagine reparari. Si roſam temperius habere uolueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aquá calida bis rigabis in die. Nunc & liliorum bulbos ponemus, uel lilia ante habita ſarriemus ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, & minores bulbulos ſauciemus, qui à matre*

ſubtracti,atq; in alios digeſti ordines noua lilieta formabunt. Item uiolarum plantæ, & croci bulbi ſerendi ſunt, uel ſubtiliter (ſi fuerant antè) fodiendi.

De lini ſemine ſerendo. TIT. XXII.

HOC *menſe aliqui lini ſemen læto ſolo in iugerũ* X. *modios ſpargunt, & lina conſequuntur exilia.*

De cannetis, & aſparagis, & plantis ſalicum, & geneſtæ, & ſeminarijs myrti, & lauri. TIT. XXIII.

TEMPORE *hoc canneta ponẽda ſunt factis breuiſsimis ſcrobibus, & oculis cannarum per ſingulas ſcrobes obrutis, qui ſemipedis ſpatio inter ſe diſtare debebũt. Si calidæ, & ſiccæ prouinciæ ſtudemus, ualles humidas, uel irriguas opus eſt deputare cannetis. Si frigida regio eſt, locis medijs inſtituantur, ſed ſucco uillarum ſubditis. Inter hæc aſparagorũ etiam ſemina ſpargere poſſumus, ut miſta naſcantur, quia & aſparagi coluntur, & incenduntur eo more, quo cannæ. Sed ſi ſunt antiqua canneta, hoc tempore ſarrientur, reciſis, quæ in radice purganda ſunt, id eſt putribus male porrectis, & ſi qua gignẽdi oculos non habebunt.* Nunc *ſalicis plantas, & omnium generum, quæ arbuſto applicandæ ſunt, uel geneſtas (ubi deerunt) obruemus.* Ex *baccis etiã myrti, & lauri ſeminaria faciemus, uel ſi fuerant, excolemus.*

De hortis. TIT. XXIIII.

CIRCA *Idus Februarias ſepes hortorum ex cõgeſto in funibus ſpinarũ ſemine faciendæ ſunt, ſicut dictum eſt, cum de munimine loqueremur hortorum. Item Græci dicũt de craſſa rubi uirga fieri debere particulas, & palmaribus ſcrobibus obrui, & quotidie, donec frondeant, foſsione, & rigatione nutriri.* Hoc *menſe lactuca ſeritur,*

ut poſsit

ut poſſit Aprili menſe transferri.Item carduus ſeritur: & naſturcium,& coriandrum,& papauer,ſicut menſe Nouembri,& allium,& ulpicum.Nunc ſatureia ſeritur pingui agro,non ſtercorato,ſed aprico,uel melius mari proximo,& cum cepullis miſta ſeminatur. Hoc etiam menſe cepullas ſeris,ſed conſtat et uere et autũno eſſe ſemunãdas. Si ſemen eius ſeueris,in caput creſcit, & minus reddit in ſemine.Si capitulum ponas, ipſum maceſcit, & multum ſemen educit.Terram cepæ deſyderant pinguem, uehemẽter ſubactam,irriguam,ſtercoratam.Ibi areas faciemus omnibus herbis,& radice purgatas.Seremus placido,et ſereno die,maximè auſtro,uel euro flantibus.Si minuente luna ſerantur,tenues,& acriores proueniunt: ſi creſcente, robuſtæ,& ſaporis humecti. Rarius ſunt ponendæ, runcandæ, ac ſarculandæ ſunt ſæpius. Si capita uoluerimus his eſſe maiora,folia omnia debemus auferre,& ſic ſuccus ad inferiora cogetur. De quibus uerò ſemina colligenda ſunt iuuentur amminiculis,ubi caulem cœperint excitare. Cum niger color ſeminis fuerit, præferunt maturitatis indicia.Vellendi ſunt thalli adhuc ſemiſicci cum ſemine, & ſic in ſole ſiccandi. Hoc mẽſe anetum ſeres locis frigidis. Omnem cœli ſtatum patitur,ſed tepidiore lætatur. Rigetur,ſi ſe imber abſtineat:ſeratur rarius. Aliqui ſemen eius non obruunt,opinantes quòd à nulla aue tangatur.Nũc et ſinapi ſerere poſſumus.Hoc etiã menſe caules ſeremus, qui & toto anno ſeri poſſunt:ſolum pingue,et ſatis ſubactũ diligunt:argillã & glaream timent:ſabulone,& arenis non delectantur,niſi perennis unda ſuccurat. Omnem cœli ſtatũ caulis patitur,frigidũ magis. Cõtra auſtrũ poſiti citius ferũt,cõtra ſeptẽtrionẽ ſerius.Sed hic caulis et ſapore,et robore uicit.Cliuis delectatur,et ideo ponẽdæ ſũt

plantæ per puluinos arcarum. Gaudet ſtercore, & ſarcu-latione. Rarius poſitus conualeſcit. Celerius coquitur uirore ſeruato, ſi dũ eſt triũ, uel quatuor foliorũ, nitrũ tritum cribello deſuper ſpargas, ut ſpeciem pruinæ candẽtis imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas ſeruandæ uiriditatis cauſa, fimo ſimul adhæ-rente. Ponendæ ſunt plantæ maioris incrementi, quia licet ſerius comprehendant, fortiores fient. Si hyems eſt, tepi-do iam die, ſi æſtas, cùm ſol in ueſperam declinatur, plãta pangẽda eſt. Vaſtior fiet, ſi terra operiatur aſsiduè. Semẽ braſsicæ uetuſtũ mutatur in rapa. Hoc mẽſe poſt Idus ſpõgias aſparagorũ uel nouas formare incipiemus ex ſemine, uel antiquas ponemus. Mihi etiã illud utile uidetur, ac diligens, ut aſparagi agreſtis radices plurimas in unum locũ cõgeramus cultũ, uel certe ſaxoſum, quæ ſtatim fructũ dẽt ex loco, qui aliud nil alebat, & has annis omnibus incen-damus in ſcopis, ut fructus frequentior ſurgat, & fortior. Hoc autẽ genus eſt ſapore iucũdius. Nunc etiã malua ſeri poteſt. Mentã quoq; ſere plantis, uel radicibus loco humido, uel circa aquas. Apricum ſolum, nec pingue, nec ſter-coratũ deſyderat. Hoc menſe fœniculũ ſeres loco aprico, et modice ſaxoſo: ſeritur primo uere. Paſtinaca & ſemine ponetur, et plantis loco pingui. ſoluto altius paſtinato, raram ſtatues, ut robur accipiat. Cunela etiã nunc ſeritur, et colitur eo more, quo alliũ, uel cepulla. Nũc cæreſoliũ locis frigidis poſt Idus ſeratur: deſyderat agrũ lætũ, humi-dũ, ſtercoratũ. Hoc menſe betã ſeremus, quamuis poſsit & tota æſtate ſeminari. Amat agrũ putrẽ, humidũ, lætũ. Trãſ-ferenda eſt quatuor, aut quinq; foliorũ radicibus fimo re-centi oblitis. Amat frequenter effodi, & multo ſtercore ſaturari. Hoc menſe porrus ſerendus: quem ſi ſectilem uelis,

poſt

poſt duos menſes, quàm ſatus eſt, poteris deſecare manentē in areis ſuis: quamuis aſſerat Columella etiā ſectiuum diutius duraturū, melioréq;, ſi et transferatur, quoties ſecabitur, aqua iuuetur, et ſtercore. Si capitatū facere uelis, quod uere ſeueris, Octobri menſe transferre debebis. Serendus eſt loco læto, & maximè campeſtri, area plana, paſtinata altè, & diu ſubacta, & ſtercorata. Si ſectiuum uelis ſpiſsius: ſi capitatum, rarius ſeres. Sarculo frequentandus eſt, & herbis liberandus. Cum digiti craſsitudinem habuerit, à media parte præciſis folijs, & truncatis radicibus transferatur, oblitus fimo liquido, quaternis, uel quinis digitis ſeparetur. Cùm radices aget, modicè comprehendendus, & alleuandus eſt ſarculo, ut ſuſpenſus à terra quod ſpatij uacuum ſubter inuenerit, capitis uaſtitate cogatur implere. Itē plura ſemina in unū ligata ſi depoſueris, grandis porrus naſcetur ex omnibus. Itē ſi capiti eius rapæ ſemen immittas ſine ferro, et pangas, multū fertur increſcere, melius ſi frequenter hoc facias. Hoc menſe inula ſeritur, quo canneta ponūtur. Seritur oculis ſicut calami, quos abſcindere, & terra leuiter debemus obruere, terra foſſa, & ſubacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere, triū pedū inter ſe ſpatio ſeparantur: Hoc menſe colocaſiæ bulbos ponemus. Amant humidum locum, pinguem, maximè irriguum. Circa fontes lætantur, et riuos, nec de ſoli qualitate curant: ſi perpetuo foueantur humore. Frondere propè ſemper poſſunt, ſi tanquā citreta tegumentis defendantur à frigore. Hoc menſe ciminū, & aniſum ſeritur loco bene ſubacto, & cui lætāmen admiſceas. Quod ſatum eſt, herbis purgetur aſsiduè.

De pomis, & primo de pyris. TIT. XXV.

PLANTAS *pyrorum mẽſe Februario locis frigidis ponemus,calidis uerò* Nouembri : *ſed menſe* Nouembri *pyra locis tepidis conſerenda ſunt,ut ſolo iuuentur irriguo:ita & florem plurimum proferent,& magnitudinẽ pomi turgentis acquirent*. Naſci *tamen tali ſolo maximè diligunt,quale uinetis diximus conuenire:ſed læto ſolo & ualidas arbores,& fructus plurimos conſequemur*.Lapi*doſi generis pyra uitium mutare credũtur,ſi terris mollibus conſecrantur*.Sed *pyrum plantis ſerere propè tardus euentus eſt:tamen quibus hoc placuit, ut ſemina generoſa nihil ſibi de agreſti aſperitate permiſceãt, plantas bimas, aut trimas eo more,quo oleæ ponuntur,radicatas,magnis ſcrobibus ponant,ſupra terram tribus altas, uel quatuor pedibus,quarũ decisa cacumina argilla miſta muſcus debet operire*.Nam *ſi quis pyrorum ſemen aſpergat, naſci quidẽ neceſſe eſt,originem ſuam refouente natura, cuius æternitati nulla tarditas poteſt afferre faſtidiũ: ſed homini hoc expectare lõginquũ eſt,cùm et ſero ueniãt,et de generis nobilitate decedant*.Melius *ergo hoc menſe* Nouembri *fiet,ut pyrorũ plãtas radicatas ſeramus agreſtiũ, ſubactis bene ſcrobibus,ut cùm prehẽderint,inſerantur*.Hoc *autẽ intereſt,quòd quæ plantis ſuis ſeruntur,dulcedinem, ac teneritatem ſeruãt,diu tamen ſeruata non durant: inſita uerò,moram temporis ſuſtinebunt*.Spatia *inter pyros triginta pedũ mẽſura diſcernat*.Genus *hoc arboris,ut proficiat, frequẽti humore,& aßiduis foßionibus eſt colendũ, uſq; adeo,ut tẽpore, quo florere cõſueuit,nihil perditura credatur de flore prolato,ſi eã tunc foſſor adiuuerit*. Multũ *proficis,ſi interiecto anno qualelibet lætamẽ adiũgas:ſed bubulũ ſpiſſa,et grauia poma generare fertur*.Aliqui *cinerẽ miſcẽt,credẽtes hinc cõtrahi pomis argutos ſapores*.

Generum

Generum uarietates exequi ſuperuacuũ puto, cùm in ponẽdis,uel excolendis nulla ſit diſtantia.Si languida arbor eſt pyri,uel ablaqueatæ radicẽ terebras,& ibi ligneũ palum de primis,uel in trũco ſimiliter terebrato ex teda cuneum figis,uel,ſi hoc deſit,ex quercu.Vermes eius arboris & nati necantur,& naſci prohibetur, radicibus felle taurino frequẽter infuſis. Item fæces uini ueteris recẽtes, ſi radicibus affundantur per triduum, diutius arbores in floribus laborare nõ faciunt.Si lapidoſa pyrus eſt,ab extremis radicibus terrã priorẽ leuabis, & ſecernes omnes lapillos,quibus diligenter remotis,alteram terram cribro cretam in loco eius infundes. ſed hoc proderit, ſi rigare non ceſſas.Menſe Februario,& Martio prius inſeritur, more, quo dictum eſt,cum de inſitione loqueremur, ſub cortice,& in trunco.Inſeritur autem pyro agreſti,malo, ut nonnulli amygdalo, & ſpino,ut Vergilius, orno, & fraxino,cydonio,ut aliqui,& punico,ſed fiſſo ligno.Surculus pyri,qui inſeritur ante ſolſtitium,anniculus eſſe debet,& prius quàm figatur ,folijs, & omni tenera parte priuari:poſt ſolſtitiũ uero cum figis,qui ſummũ germen incluſit.Pyrus omni genere inſeritur.Cõdienda ſunt pyra ita, die placido decreſcente luna à uigeſima ſecunda uſq; in octauã.Eadẽ poma ſicca, & manu lecta ab hora ſecũda in quintam,uel à ſeptima in decimam,à caducis diligenter electa integra,& propè dura,& aliquãto uiridia in picato uaſe clauditur, quod operculo tegitur, & deorſum os eius inclinatur,atq; breui ſcrobe obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quæ dura ſunt,in carne,& cute,prius in aceruo poſita, ubi ſe mollire cœperint,in uas fictile bene coctũ, picatũq; ponuntur,& operculo ſuperueniente gypſantur. Vas breui

 ſcrobe

ſcrobe demergitur in eo loco,qui quotidie ſole tangatur. Plurimi pyra obruta inter paleas,aut frumēta ſeruarunt. Alij ſtatim lecta cū tenacibus ſuis picatis urceis condiderūt,& oribus uaſculorū gypſo,uel pice clauſis ipſa ſub diuo obruta ſabulone texerūt. Alij pyra,quæ ſe nō cōtingerēt,in melle ſeruarūt. Item pyra diuiſa,& purgata granis in ſole ſiccantur. Aliqui aquā ſalſam cum cœperit undare calefacta,diſpumāt,& ei pòſt iā frigida pyra ſeruāda demergūt. Tunc exēpta poſt tēpus exiguū condūt urceo,& eius lito ore cōſeruant:uel nocte, & die in frigida ſalſa manere patiūtur:pòſt in aqua pura biduo macerāt, deinde in ſapa,uel paſſo,uel dulci uino merſa cuſtodiunt.

Vinum pyri, & acetum.

VINVM *de pyris fit,ſi cōtuſa,& ſacco rariſſimo condita ponderibus comprimantur,aut prælo. Hyeme durat, ſed prima aceſcit æſtate. Acetū ſic fit de pyris. Pyra ſylueſtria,uel aſperi generis matura in cumulo reſeruantur per triduum. Deinde mittūtur in uaſculo,cui fontana, aut pluuialis aqua miſcetur,& opertum uas per* x x x. *dies relinquitur,ac ſubinde quātum ſublatum fuerit aceti ad uſum,tantum redditur aquæ ad reparationem.*

Liquamen ex pyris.

LIQVAMEN *de pyris caſtimoniale ſic fiet. Pyra maturiſſima cum ſale calcantur integra. Vbi carnes eorum fuerint reſolutæ,uel in cupellis,uel in uaſculis fictilibus picatis condiuntur. Poſt menſem tertium, ſuſpenſæ eæ carnes liquorem dimittunt ſaporis iucundi,ſed coloris albiduli. Circa hoc illud proderit, ut tempore, quo ſaliuntur,pro aliqua parte uina nigella permiſceas.*

De malis.

MENSE *Februario, & Martio mala ſeramus, ſi*

calida

*calida,& ſicca regio eſt,Octobri,& Nouẽbri.Eorũ plu
ra ſunt genera,quæ numerare ſuperfluũ eſt. Amant pin-
gue,ac lętũ ſolũ,& cui humorẽ nõ tam rigatio,quàm na
tura ſuppeditet.Et ſi in arena,uel argilla ſit,rigationibus
adiuuetur.Montanis locis debent ad meridiẽ uerſa cõſti-
tui.Et frigido ſolo prouenit,ſi cœli tepor adiuuerit: nec
in aſperis,& humectis ſedẽ recuſant. Macrũ,& aridũ ſo
lum poma uermiculoſa efficit, & caduca. Seruntur omni
genere,ſicut pyri:neq; exarari,neque effodi deſyderant.
Iccirco eis magis prata cõueniunt. Stercus ouillum tantũ
nõ exigũt quidẽ,ſed libẽter aſſumũt,uel ſi cineris pulue-
res miſceãtur.Amãt modeſtas rigationes.Putatio illis apta
eſt,ſed maxime ut arida,& male nata tollantur.Citius ſe-
neſcit hæc arbor, & in ſenectute degenerat. Si caduca
ſunt poma,fiſſæ radici lapis iniectus poma retinebit:lacer
tæ uiridis felle ſi tangãtur cacumina,non putreſcit. Ver-
mes eius ſuillo ſtercore miſto humanæ urinæ,aut felle bu-
bulo extingũtur:q ſi plures circa arborẽ ſunt,æreo ſcal-
pro ſemel raſi nõ ultrà naſcẽtur,ſi ea loca,unde raſi ſunt,
bubulũ ſtercus obducat.Si ſpiſſa poma ramos onerabũt,
interlegẽda ſunt quæq; uitioſa,ut alimentũ cæteris ſuccus
æquiparet,& generoſis abundantiã miniſtret, quã nume
roſa uilitate perdebat. Malus omni generi inſeri poteſt,
quo pyrus.Menſe Februario, Martio,& alijs,quibus py
rus inſeritur in malo,in pyro,in ſpino,pruno,ſorbo,perſi
co,platano,populo,ſalice.Diligenter legenda ſunt mala,
quæ uolumus cuſtodire.Ea in locis obſcuris, ubi uẽtus nõ
ſit,ſtramentis prius in crate ſubiectis,in cumulos ſecreta
diſponimus,qui cumuli frequẽti diuiſione ſeparẽtur.Ali-
qui diuerſa dixerũt,uel ſingula in uaſculis fictilibus pica
tis atq; oblitis claudi,uel argilla inuolui,uel ſolos pedicu*

los creta adlini, uel in tabulis ſubſtrata palea diſponi, & ſtraměta de ſuperiore parte cooperiri. Mala rotũda, quæ orbiculata dicuntur, ſine cura toto anno ſeruari poſſunt. Alij in puteo, uel in ciſterna mergũt uaſa fictilia, quibus diligẽter picatis, & clauſis mala cõmittuntur. Alij ex arbore mala illæſa ſumpſerũt, & pediculis eorũ pice feruẽti merſis, ſupra tabulatũ per ordinẽ diſponunt, nucum folijs ſubter expoſitis. Pleriq; ſcobem populi, uel abietis inter mala diffundũt. Conſtat mala ſic ponenda, ut pediculorũ partes deorſum facias, neq; antè, quàm uſui neceſſaria uideãtur eſſe, cõtingas. Vinũ, & acetũ fit ex malis, ſicut ex pyris ante præcepi. Cydonijs ſerẽdis pleriq; tempora diuerſa dixerũt: tamen mihi uſu compertũ eſt in Italia circa Vrbẽ, menſe Februario, uel inchoante Martio plantas cydoniorum radicatas in paſtinato ſolo tenuiſſe adeò feliciter, ut ſæpe ſequẽtis anni fruge gauderẽt, ſi poſita maioris ſtatus fuiſſent. Locis ſiccis, & calidis, extremo Octobri, uel Nouembri inchoãte ponantur. Amant Cydonij locũ frigidũ, humectum. Si in tepido ſtatuuntur, opus eſt illis rigatione ſuccurri. Ferunt tamẽ ſtatum medioeris ſitus, inter naturã frigoris, & caloris, & in planis, & in decliuibus proueniũt, tamẽ magis inclinata, & deuexa deſyderant. Serunt aliqui cacuminibus, & talea, ſed tardus eſt in utroq; prouentus. Ita ponendæ ſunt largæ arbores cydonij, ne alteram quatiente uento ſtillicidium tangat alterius. Dum minor eſt, uel quando ponitur, iuuetur ſtercore, maior uerò cinere, uel cretæ puluere ſemel toto anno radicibus miſſo. Poma in his & cito matura, & maioris increměti aſſiduus humor efficiet. Rigandæ ſunt, quoties cœleſtis negatur infuſio, & circunfodiendæ locis calidis, Octobri menſe, & Nouembri, frigidis uerò Februario, uel

rio,uel Martio. Niſi enim circunfodiantur aßiduè,aut ſteriles efficiũtur,aut earũ poma degenerant. Putandæ ſunt, ſicut probaui,& à uitioſis omnibus liberandæ. Si arbor ægra eſt,amurca aquæ æqualiter miſta radicibus debet aſfundi,aut calx uiua temperata cum creta, uel reſina locularis pici liquidæ miſta trunco arboris adlini,uel ablaqueatæ arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda, & obruenda firmantur: quod annis ſingulis factum,cuſtodiet à uitijs, ſed arboris longè derogabit ætati. Menſe Februario cydonia inſeruntur,melius in trunco,quàm in cortice. Recipiunt in ſe ſurculos propè omnis generis punici,ſorbi,omnium malorũ, quæ meliora producũt. Inſcruntuo autẽ nouellæ arbores, quibus ſuccus eſt in cortice:ſi maior eſt,circa radicem melius inſeretur,ubi cortex, & lignum beneficio ſoli adhærentis humeſcit. Legenda ſunt matura cydonia, quæ hoc more ſeruantur,uel inter binas tegulas poſita, ſi luto ex omni parte claudãtur,uel ſi defruto incoquãtur,aut paſſo. Alij quæ maiora ſunt fici folijs inuoluta cuſtodiũt. Alij tantũ locis ſiccis reponũt,à quibus uentus excluditur. Alij canna,uel ebore in quatuor partes diuiſa, ſublatis omnibus,quæ in medio ſunt,in uaſe fictili melle obruunt. Alij in melle ſic integra dimittũt. In quo genere cõdiendi ſatis matura deligũtur. Alij milio obruũt,uel paleis ſeparata demergũt. Alij plenis uino optimo uaſculis mittunt:uel uini, et defruti ad ſeruanda cydonia,æquũ corpus efficiũt. Alij dolijs muſti mergũt,atq; ita claudũt,quod odoratũ reddit et uinum. Alij in patina noua ſicco gypſo obruunt ſeparata cydonia.

Siliqua.

SILIQVA Februario menſe ſeritur, & Nouẽbri & ſemine, & plantis:amat loca maritima,calida, ſicca,

campeſtria: tamen (ut ego expertus ſum) in locis calidis fœcundior fiet, ſi adiuuetur humore: poteſt & taleis poni. Scrobem deſyderat largiorem. Inſeri etiam poſſe menſe Februario credũt aliqui, in pruno, uel amygdalo. Siliquæ ſeruantur diutiſsimè, ſi expendantur in cratibus.

Morus.

AMICA *eſt morus, & uitis. Mori naſcũtur ex ſemine, ſed & poma, & uirgulta degenerant. Serenda eſt taleis, uel cacuminibus, melius autem taleis ſeſquipedalibus, ex utraq; parte leuigatis, ac fimo oblitis. Cùm locũ palo ante fecerimus, immergimus, ac tegimus cinere terris admiſto: non amplius quàm quatuor digitis operimus. Seremus à medio Februario, & toto Martio, locis uerò calidioribus, Octobri poſtremo, uel Nouẽbris initio, ſed uerno maximè, die nono Calendarum Apriliũ. Amant loca calida, ſabuloſa, & plerunq; maritima. In tofo, uel argilla uix cõprehendunt. Humor aſsiduus moris prodeſſe non creditur: foſsionibus lætatur, et ſtercore. Putria in his & arida poſt triennium ſunt putanda. Plantam, ſi robuſta eſt, transferes menſe Octobri, uel Nouẽbri: ſi tenera, Februario, et Martio. Scrobes deſyderant altiores, interualla maiora, ne altera umbris prematur alterius. Feracẽ, alticremq; arborẽ mori fieri aliqui tradiderunt, ſi perforato hinc inde trunco ſingulos cuneos inſeramus, terebinthi hinc, inde lentiſci. Circa Octobris Calendas morus ablaqueanda eſt, & radicibus eius uini ueteris recentiſsimæ fæces infundendæ. Inſeritur autẽ in fico, & in ſe tantũ ſub cortice. Vlmo inſita cõprehendit: ſed parturit magnæ infelicitatis augmẽta.*

Auellana.

AVELLANAE *ponẽdæ ſunt nucibus ſuis nõ amplius ſuprà terra ducẽda eſt, quàm craſsitudine digitorum*

duorũ. Plantis tamen, & ſobole, expertus ſum melius prouenire. Menſe Februario, ſeu planta, ſeu ſemẽ exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido, & ſabuloſo. Menſe Iulio circa Nonas auellana matura eſt: locis tamẽ calidis.

Mixa.

NVNC *ſeruntur mixa ex nucleis in aliquo uaſe poſitis, donec plantæ induant firmitatem, cœlo tepido, terra ſoluta, humore moderato. Inſeruntur menſe Martio ſorbis, uel ſpinis.*

De pomis aliorum menſium.

ETIAM *nunc tuberes ſeruntur, & inſeruntur, & oſſa duracinorum, uel plantæ eiuſdem generis ponuntur, & transferuntur, & inſeri poſſunt: & meſpilus inſeretur, & oſſa ponentur prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni poteſt, & ſorbus hoc etiam menſe ſeri, & amygdali ſemina in areis obrui, & locis temperatis nunc inſeri menſe inchoante, frigidis uerò exeunte, conditis tamen ſurculis antè, quàm germinent. Et piſtaciæ plãta uel nunc ſtatui, aut inſeri poteſt, & caſtanearum ſemina ſpargi. Nuces quoq; iuglandes etiam nunc ſeminarijs recondi, & ipſum genus inſeri, & frigidis, & humectis locis nunc poterunt pineta ſeminari.*

De educatione porcorum. TIT. XXVI.

NVNC *uerres maximè fœminas inire debebunt. Legendi ſunt uaſti, & ampli corporis, ſed rotundi potius, quàm longi, uentre & clunibus magnis, roſtro breui, ceruice glandulis ſpiſſa, libidinoſi, anniculi, qui uſq; ad quadrimos inire fœminas poſſunt. Scrofas uerò longi lateris debemus eligere, & quibus ad ſuſtinendum featuræ onus magnus ſe uenter effundat, cætera uerribus ſimiles: Sed in regionibus frigidis denſi, & nigri pili, in tepidis qua-*

leſcunq;

leſcunque prouenerint. Fœmina ad creandum, uſque in annos ſeptem partus onera geſtare ſufficiet, ad concipiendum, annicula debet incipere. Quarto exempto menſe pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem (ſicut dixi) menſe Februario, ut ſolidioribus herbis nati, & ſtipula ſuccedente paſcantur. Vbi facultas eſt tranſigendi, uenditis qui ſubinde nati ſunt, celerior matribus fœtura reparatur. Genus hoc omnibus locis haberi poteſt, melius tamen agris paluſtribus, quàm ſiccis, præcipuè ubi arborum fructuoſarum ſylua ſuppetit, quæ ſubinde maturis fructibus alterna per annũ mutatione ſuccurrat. Maximè locis graminoſis, & cannarum, uel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda ſunt pabula glandis caſtaneæ, uel frugum uilia excrementa cæterarum, uerno magis cùm lactent nouella uirentia, quæ porcis ſolent nocere. Neq; gregatim claudendæ ſunt porcæ more aliarum pecudum, ſed haras ſub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq; claudatur, & alumnum gregem tutior ipſa defendat à frigore. Quæ haræ à ſuperiori parte detectæ ſint, ut liberè numerũ paſtor exploret, et oppreſſis à matre fœtibus ſæpe ſubueniat ſubtrahendo. Curabit autem ut fœtus proprios cũ unaquaq; procludat. Plus uerò quàm octo (ſicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uerò utilius probatur experto, porcam, cui pabula ſuppetunt, ut plurimum ſex nutrire debere, quia licet plures poſſit educare, tamen frequentiore numero ſucta deficiet. In porcis etiam illud eſt cõmodũ, quòd immiſſi uineis necdũ turgẽtibus, uel exacta uindemia gramine perſecuto diligentiã foſſoris imitatur.

De uino myrtite aliter. TIT. XXVII.

IN HVIVS *menſis initio aliter myrtite ſic facies*

cies. Mittes uini ueteris decē ſextarios in lagœna, & hac carū myrti libras v. miſcebis. Cum xx. & duorū dierum ſpatiū confuſa tranſegerint, per quos uas quotidie cõue- nit agitari, tũc palmea ſporta colabis, & prædictis x. ſex- tarijs mellis optimi fortiter triti pondo v. miſcebis.

De uite thyriaca. TIT. XXVIII.

THYRIACAM *uitem ſic facies, cuius iſte pro- fectus eſt, ut uinum eius, uel acetum, uel uua, uel ſarmen- torum cinis proficiat contra morſus omnium beſtiarum. Fit autem ſic. Sarmentum, quod pangendum eſt, trium digitorum ſpatio in ima parte findatur, & ſublata medul la ad eius uitē thyriacæ medicamen addatur. Tunc terræ mandetur uinculo diligēter aſtrictum. Aliqui eadem ſar- menta iam medicamine ſatiata, intra ſquillæ bulbū recon- dunt, & terris prædicta ratione committunt. Aliqui anti- doti eius affuſione radices uitis infundunt. Sanè ſarmen- tum, ſi de hac uite ſumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem thy- riacæ infuſione aſsidua, uim ſucci ſeneſcentis iterare.*

De uua ſine granis. TIT. XXIX.

EST *pulchra ſpecies uuæ, quæ granis interioribus caret. Hinc efficitur, ut ſumma iucunditate ſine impedi- mento ſorberi poſsit, uelut unū omnium corpus uuarum. Fit autem Græcis autoribus hac ratione, per artē ſucce- dente natura. Sarmentum, quod obruendū eſt, quantum latebit in terra, tantum findere debebimus, & medulla omni ſublata, ac diligenter excalpta, membra iterū diuiſæ partis adunare, & uinculo conſtricta deponere. Vincu- lum tamen papyro aſſerunt eſſe faciendū, & ſic in humi- da terra eſſe ponendum. Diligentius quidam ſarmentum reuinctū quantū exciſum eſt, intra ſquillæ bulbū demer-*

gunt

gunt, cuius beneficio aſſerunt ſata omnia comprehendere poſſe facilius. Alij tempore, quo uites putant, ſarmentum fructiferum, putatæ uitis in ipſa uite, quam poßint de alto ſublata medulla excauant non diuiſum, & calamo affixo alligát, ne poßit inuerti. Tunc ὀπὸν κυρηναϊκὸν, *quod Græci ſic appellant, in excauata parte ſuffundunt, ex aqua prius ad ſapæ pinguedinem reſolutum, & hoc tranſactis octonis diebus ſemper renouant, donec uitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc poſſe firmatur à Græcis, & in ceraſis opus eſt experiri.*

De uite nimis lacrymoſa. TIT. XXX.

VITES, *quæ lacrymarum nimietate tabeſcunt, & deplorando uim roboris ſui auertunt à fructu, trunco earum lacerato Græci ſinum fieri iubent. Si hoc minus proderit, radicum robur pingue reſcindi, ut afferat medicinam uulnus impreſſum: tunc inſulſa amurca ad medietatem decocta, & refrigerata plagæ exciſio perlinetur, & ſub hac acetum acre fundatur.*

Myrtitis alia cõfectio apud Græcos. TIT. XXXI.

GRAECI *item myrtite ſic præcipiunt temperari. Myrti baccas maturas in umbra ſiccatas, & poſteà tuſas uncias octo mittis in linteo, & ſuſpendis in uino, & uas cooperies, ac linibis, & cùm plurimis diebus ſic fuerit, auferes, & uteris. Aliqui myrti baccas ſine pluuia collectas maturas & locis ſiccioribus calcant, uel exprimunt, & uino miſcent* VIII. *cotularum menſuram per amphoram uini: quòd uinum medicinæ quoq; proderit, ubi ſtipticis eſt utendum, ſtomachũ ſolidare titubantẽ ſolet, reiectiones ſanguinis inhibere, fluorem uentris aſtringere, limum dyſentericæ paßionis medicabiliter aſperare.*

Vt propomata ſponte naſcantur. TIT. XXXII.

Conditum

CONDITVM *uel abſynthiatũ,uel roſatum,uel uiolatũ procedere ſponte fertur ex uitibus(ut natura ſu=ſcipiat,quod procurare ſueuit induſtria) ſi ſarmẽta in uas aliquod ſemiplenũ ſupradictis potionibus merſa ſeruẽtur, & uiuã terrã ſimul reſoluas ad lixiuij modũ, donec oculi ſarmentorũ nitãtur exire:tunc eadẽ ſarmẽta gemmãtia in quo uolueris loco,uitium cæterarum more deponas.*

Vt botryones uarij naſcantur. TIT. XXXIII.

VT *uitis botryones & albos afferre poßit,& nigros,Græci ſic fieri debere iuſſerũt. Si uicinæ ſunt uites nigra,& alba,cũ putãtur,ſarmẽta utriuſq; inter ſe diuiſa ſic iunges,ut medios utriuſq; generis oculos æquãdo reddere poßis unitati:tũc papyro ligabis ſtricto,et molli,atq; humida terra curabis adlinire,et interiectis ternis diebus adaquare,donec germẽ nouæ frõdis erũpat.*Hinc *exẽpto tẽpore,ſi libuerit,genus efficies per plura ſarmenta.*

De horis. TIT. XXXIIII.

HIC *menſis in horarum menſura cum* Nouembri *menſe concordat,quas hac numeri ratione colligimus.*

Hora	I.	*pedes*	XXVII.
Hora	II.	*pedes*	XVII.
Hora	III.	*pedes*	XIII.
Hora	IIII.	*pedes*	X.
Hora	V.	*pedes*	VIII.
Hora	VI.	*pedes*	VII.
Hora	VII.	*pedes*	VIII.
Hora	VIII.	*pedes*	X.
Hora	IX.	*pedes*	XIII.
Hora	X.	*pedes*	XVII.
Hora	XI.	*pedes*	XXVII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER QVARTVS.

De putandis uineis, & inſerendis, & pangendis uitibus. TIT. I.

MARTIO menſe locis frigidis putatio uinearum celebratur, de qua abunde Februario mēſe locuti ſumus, uſq; quò incipit gēma eſſe ſuſpecta. Nūc oportet uineas inſerere, cum uites nō aquato, ſed ſpiſſo humore lacrymabūt. Seruabimus ergo, ut truncus, qui inſeritur, ſolidus ſit, & alimento humoris exuberet, neq; ulla uetuſtate, aut iniuria laceratus, areſcat. Tunc deciſæ uiti ſurculi, qui inſerēdi ſunt, ſint ſolidi, rotundi, gēmis ſpiſsis, & pluribus oculati. Tres tamen oculi in inſitione ſufficiēt. Radendum eſt ergo ſarmentū ad menſuram digitorū duorum, ut ab una parte ſit cortex. Aliqui nō patiuntur nudare medullā, ſed leuiter radunt, ut inciſura ſenſim poſsit in acumen exire, & ut corticata pars cortici nouæ matris aptetur. Infimus oculus ita infigendus eſt, ut trunco iunctus adhæreat, qui oculus exteriorē partē debet aſpicere uinculo ſalicis infuſo, & paleato luto deſuper alligari, tegumento quoque aliquo à uētis & à ſole defendi, ne hi quatiāt, hic adurat. Vbi calor temporis cœperit, ligaturæ ipſi pinnicillo circa ueſperā tenuis debet frequēter humor affundi, ut hoc alimēto contra uim cœli torrētis animetur. Cùm ergo germen ruperit, & aliquod cœperit incrementū, calàmi adiutorio debet annecti, ne motus aliquis fragilē procedentis ſarmēti quaſſet ætatem. Vbi ſolidius quantumcunq; proceſſerit, uincula oportet abſcindi, ne adoleſcentia molliſſimi

ſimi germinis nodo duræ cōſtrictionis angatur. Aliqui infra terram ſemipedis ſpatio effoſſæ uiti ſurculos inſerunt, & beneficio congeſtionis accumulant, ut hoc quoq; nouis ſarmentis præter nutricis alimēta ſubueniat. Nonnulli *circa terras melius aſſerunt inſerendū, quia in altiori difficilius comprehendunt. uſq; ad Idus, uel æquinoctium uites locis frigidis pangendæ ſunt, ſeu paſtinato, ſeu ſulco, ſeu ſcrobibus, more quo dictum eſt.*

De pratis purgandis in locis frigidis, & proſcindendis agris. TIT. II.

NVNC *locis frigidis prata purganda, atq; ſeruanda ſunt*. Locis *gelidis colles pingues, & agros uligincſos proſcindere, atq; exarare conueniet.* Veruacta *etiam, quæ* Ianuario *menſe ſunt facta, repetere.*

De panico, & milio ſerendo, cū ordine ſuo. TI. III.

CALIDIS, *& ſiccis regionibus panicum ſeremus, & milium.* Leuem *& ſolutam terram deſyderant.* Nec *in ſabulone ſolùm, ſed in arena quoq; proueniūt, dummodo cœlo humido, & ſolo ſerantur irriguo, quia ſiccum, & argilloſum agrum reformidant.* Herbis *liberentur aſſiduè: quinq; ſextarijs ſpatium iugeri complebitur.*

De cicere ſerendo, cum ordine ſuo. TIT. IIII.

NVNC *cicer utrūq; ſerere debemus loco lætiſſimo, cœlo humido: macerādum eſt pridie, ut poſſit citius naſci.* I*ugerum tribus modijs cōſeretur.* Cicer *grāde naſci* Græ*ci dicunt, ſi infundatur aqua tepida pridie: amare etiā loca maritima, temperius prouenire, ſi ſeratur autumno.*

De cannabo. TIT. V.

HOC *etiam menſe cannabum ſerimus uſq; in æquinoctiū uernum, hac ratione, qua in* Februario *diſputatū eſt.*

De cicera. TIT. VI.

NVNC *cicera ſeritur, quæ diſtat à cicercula ſolo colore, quo ſordet, & nigrior eſt, primo ſulco, uel ſecundo, ſolo læto. Iugerum quatuor, uel tribus, uel etiam duobus modijs implebimus.*

De nouellis puluerandis, & fodiendis uitibus, palandis, ac ligandis, & ueteranis uineis reſtituendis. TIT. VII.

HOC *mẽſe nouella uinea incidit puluerari, quod nũc, ac deinceps per omnes Calendas uſq; ad Octobres faciendum eſt, non ſolum propter herbas, ſed ne tenera adhuc ſemina, ſolidata terra conſtringat. Graminũ radices, quæ plurimum uitibus nocent, extirpandæ ſunt. Nunc locis frigidis uinearum foßio celebranda eſt: & palandæ, atq; ligandæ ſunt uites: ſed nouellam mollibus uinculis alligemus, quia eam teneram uincula duriora præcidunt. Palus maioribus uitibus ſolidus, minoribus ponatur exilis. Propter umbræ moleſtiam ſtatuatur ab aquilone, & plaga frigida, ſpatio quatuor digitorum, uel ſemipedis remotus à uite, ut poßit ex omni parte circunfodi.*

Vt uetus uinea reparetur.

VINEAS *ueteres nunc aliqui à terra altius truncant, ſtudentes reparationi, ſed uitioſum eſt. Nã plerunq; uaſtior plaga ſole putreſcit & roribus: quare hoc genere reparetur. Prius ablaqueabitur altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terrã ſupra nodum recidatur, ut operta, de frigore, & ſole nil timeat. Hoc faciendũ, ſi optimi generis uitis ſit, & altè poſita, alioquin generoſis melius erit inſerenda ſarmentis. Omnia ſupra dicta locis calidis primo mẽſe, frigidis uerò, poſt Idus ipſius exequemur.*

Aegras uites refouere.

AEGRAS *uites, uel quibus fructus areſcit, circunfodies*

dies,& urinam ueterem ſuffundes. Item cinerem ſarmēti, uel querci aceto mixtum ſubijce, aut inciſas circa terram letamine refoueto, & quæ germinant, fortiora dimitte.

Læſas bidente curare.

CVM *uitis bidente læditur, aut ferro, plagam, ſi terræ iuncta eſt, adline ſtercore ouillo, uel caprino: tūc terra miſta circunfoſſa ligare curato. Si in radice læſa eſt, operiens liquidum lætamen admiſce.*

De oleis amurca ſaginandis, & cætera earum cura. TIT. VIII.

NVNC *oleis laborantibus circum radices inſulſa amurca fundetur. Maximis arboribus (quod Columella dicit) ſex cōgij, mediocribus quatuor, cæteris pro æſtimatione ſufficiunt. Alij paleas fabæ binos per maiorem arborē qualos. Alij ueteris urinæ humanæ trunco, quantum ſatis uidetur, affundunt, & arbori mortariū ſtatim faciunt, maximè locis ſiccis, trunco antè cooperto. Oleam ſterilem terebra gallica perforabis. Tunc duos frugiferæ arboris ab auſtrali parte ramos eiuſdem magnitudinis tollis, & ſtrictè in foramen utrunq; conijcies uel lapidem, uel pini, uel querci palos, & abſciſſo eo, quod ſuperabit, luto paleato curabis occulere. Sed ſi ſine fruge luxuriant, oleaſtri palū radicibus eius infige. Nunc etiā quibus moris eſt, frumēta iterum ſarrire cōueniet. Nūc locis frigidis ſeminaria, quæ Februario menſe dicta ſunt, baccarū, & ſeminū fiunt, & roſaria in menſis initio percolantur.*

De hortis. TIT. IX.

NVNC *horti optimè ſumunt cultionis initia. Menſe Martio carduus ſeritur. Terrā ſtercoratam, & ſolutam diligit, quamuis in pingui poßit melius prouenire. Et hoc illi contra talpas prodeſt, ſi pangatur in ſolido, ne terra*

ab inimicis animalibus facilius perferetur. Serendi ſunt cardui luna creſcente, in area iã parata ſemina, ſpatio ſemipedis diſcreta. Cauendũ eſt, ne ſemina inuerſa ponantur, nam debiles, incuruos, & duros creabunt. Non altè imprimenda ſunt, ſed tribus digitis comprehenſa mergantur, donec ad primos articulos terra perueniat. Tunc leuiter operiantur, & herbis liberẽtur aſſiduè, donec plantaria ſolidentur, & rigentur, ſi æſtus interuenit. Si cacumina ſeminum confringas, ſpinis carebũt. Item ſi ſemina eorum madefeceris, per triduũ laurino oleo, uel nardino, uel opobalſamo, uel ſucco roſæ, uel maſticino, & poſteà ſiccata depreſſeris, eiuſdem ſaporis orientur, cuius unguẽtum ſemina combiberunt. Singulis ſanè annis à codice auferendæ ſunt plantæ, ut nec matres fatigentur, & ſoboles per alia ſpatia digeratur: cum aliqua tamen radices parte uellẽdæ ſunt. Quos reſeruabis ad ſemina colligẽda, liberatos omnibus pullis teſta ſupertegere debebis, aut cortice: nam ſolent ſemina ſole, uel imbribus interire. Contra talpas prodeſt, catos frequenter habere in medijs carduetis. Muſtelas habẽt pleriq; manſuetas. Aliqui foramina earum rubrica, & ſucco agreſtis cucumeris impleuerunt. Nonnulli iuxta cubilia talparũ plures cauernas aperiunt. ut illæ territæ fugiant ſolis admiſſu. Pleriq; laqueos in aditu earum ſetis pendentibus ponunt. Hoc etiam menſe ulpicũ bene & allium ſeremus, & cepullas, & cunelam locis frigidis, & anetũ. Nunc & ſinapis, & caules optime ſeruntur, uel plantantur, & malua ſeritur: & armoracea, & origani planta transfertur. Lactuca, & beta, & porrus, & capparis ſeri poſſunt, & collocaſia, & ſatureia, & naſturcium. Intyba etiam, & raphanos nunc aliqui ſerunt, quibus utantur æſtate. Nunc melones ſerendi ra-

rius. Diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus, locis ſubactis, uel paſtinatis, maximè arenis. Semina eius mulſo, & lacte per triduũ maceranda ſunt, & tunc iam ſiccata ponenda: hinc ſuaues efficientur. Odorati autẽ fiunt, ſi eorum ſemina multis diebus inter roſæ folia ſicca mergantur. Nunc & cucumeres ſeminãtur, rarè ſulcis factis, altitudine ſeſquipedali, latitudine pedum trium. Inter ſulcos VIII. pedũ ſpatium crudum relinquas, ubi poßint uagari. Herbis iuuantur, ideo ſarculo, & runcatione non indigent. Semina ſi ouillo lacte, & mulſo maceres, dulces naſcentur, & candidi. Longi, & teneri fiunt, ſi aquã in patenti uaſculo ſub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam feſtinando tales efficientur. Sine ſemine naſcentur, ſi prius eorum ſemina oleo ſabino perungãtur, & herba ea, quæ culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florẽ cucumeris cũ uiticulæ ſuæ capite cannæ inſerunt, cui prius omnes nodos perforauerint: ibi cucumis naſcetur in nimiã longitudinẽ tenſus. Oleũ ſic metuit, ut ſi iuxtà poſueris, uelut hamus plicetur. Quoties tonat, uelut timore perterritus conuertitur. Si eius florem ſicut in ſua uite eſt, in forma fictili clauſeris, ac ligaueris, qualem uultum forma uel hominis, uel animalis habuerit, talem cucumis figuram præſtabit. Hæc omnia Gargilius Martialis aſſeruit. Columella dicit, loco aprico & ſtercoroſo ſi rubos habeamus, aut ferulas, poſt autũni æquinoctiũ, his iuxta terrã recißis, & excauatis ligneo ſtylo, inter medullas lætamẽ immittamus, & cucumeris ſemen addamus, hinc naſci fructus, qui poßint & inter frigora nõ necari. Hoc menſe aſparagos ſeremus circa Apriles Cal. pingui loco, humido, ſubacto, ita ut minoribus foſſulis ad lineam directis bina, aut terna grana ſemipedis ſpatio diſcreta ponãtur. Dehinc ſtercore

ſolũ tegatur,& herbæ ſubinde uellãtur,uel per hyemem ſupra ſtramina iaciantur primo uere tollenda. Hinc poſt triennium naſcentur aſparagi. Sed expeditior ratio eſt, ſi aſparagorũ ſpõgias ponas, quæ cito fructũ miniſtrẽt. Hæ ſic fient. Semina aſparagi quanta tribus digitis cõprehẽdere poßis, poſt Idus Febr. pingui, & ſtercorato ſolo in ſingulis foßis ponis, & leuiter obruis. His coëuntibus, radix cõnexa naſcetur, quæ appellatur ſpõgia. Sed & hæc moras habet. Nam per bienniũ in ſeminario ſuo eſt ſtercore, & aßidua rũcatione nutriẽda. Deinde poſt æquinoctiũ autũni trãsferetur, & uere aſparagũ dabit. Has erit utilius cõparare, quàm lõga expectatione nutrire. Eas tamen in ſulcis diſponemus, ſi loca ſicca ſunt, inter medios ſulcos: ſi humida, in ſummitate ſulcorũ. Humor ſpongias aſparagorũ tranſitu ſuo debet tantum rigare, non ſiſtere. Aſparagum, quẽ primo protulerint, cõfringere debemus non auellere, ne adhuc inualidã moueamus ſpõgiã: cæteris annis auellendus eſt, ut oculos ſuæ germinationis aperiat: quia ſi deinceps refringas, loca, quæ fœcũda eſſe cõſueuerunt, remanente aſparagi radice claudentur. Miniſtrabunt autem uere, & autumno reſeruabis eum, de quo ſumpturus es ſemina, poſteà ſcopas eius incendes: tunc circa hyemem ſpongijs adijcies ſtercus, & cinerẽ. Hoc menſe ruta ſeritur locis apricis, ſolius cineris inſperſione contenta. Loca deſyderat altiora, unde humor elabitur. Si ponas ſemina eius adhuc clauſa folliculis, ſingulatim manu debebis affigere. Si iam minuta ſunt, ſparſa iactabis, & raſtro obducta cooperies. Caules eius, q incluſis ſeminibus nati fuerint, fortiores erũt, ſed ſerò naſcẽtur. Ramuli eius cũ aliqua corticis parte cõuulſi uerno tempore pro plantis tenebunt: tota uerò translata morietur. Nõnulli ramulos eius

los eius pertuſæ fabæ inſerunt uel bulbo, atq; ita obruunt alieno uigore ſeruandos. Proſequũtur etiã *maledictis, & maximè in terra ſoluti lateris ponunt, quod prodeſſe certiſsimũ eſt.* Sed *(ut aſſerũt) melius furtiua proueniet.* Sub *fici arboris umbra libẽtius acquieſcit.* Non *effodi herba, ſed optat auelli.* Immũdæ *mulieris formidat attactum.* Ab *hoc menſe uſq; in* Octobrem *totum coriandrum ſeritur.* Amat *terram pinguem, ſed & macro ſolo naſcitur.* Semẽ *melius putatur, quod uetuſtius fuerit: delectatur humore.* Satum *bene cum olere quocunq; naſcetur.* Hoc *menſe cucurbita ſerenda eſt.* Amat *ſolum pingue, humidũ, ſtercoratum, ſolutũ.* Hoc *in cucurbitis inſigne eſt, quòd longas pariunt, & exiles ſemina, quæ in earũ ceruice naſcũtur: quæ in uentre fuerant, cucurbitas faciũt craſsiores: quæ in fundo, latas, ſi inuerſis cacuminibus obruãtur.* Vbi *adoleſcere cœperint, amminiculis adiuuentur.* Quæ *ſeruantur ad ſemina, uſque ad hyemem in ſua uite dependeant, deinde ſublatæ in ſole ponantur, aut fumo: aliter ſemina putrefacta depereunt.* Hoc *menſe blitus ſeritur ſolo qualicunq;, ſed culto.* Olus *hoc neq; runcandum eſt, neq; ſarculandũ.* Cùm *ſemel natũ fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis ſui deiectione reparabit, ut etiam ſi uelis, uix poſsit aboleri.* Nunc *etiam ſerpyllum ſeritur plantis, & ſemine, ſed uetuſtate meliori.* Lætius *frondebit, ſi iuxta piſcinam, uel lacum, uel putei margines conſeratur.* Aniſum *quoq;, & ciminum nunc bene ſeritur.* Locis *latioribus melius prouenit, itemq; cæteris, ſi humore iuuetur, & ſtercore.*

De pomis, & malo punico. TIT. X.

LOCIS *tẽperatis mẽſe* Mart. *uel* Aprili *mala punica ſeremus, calidis uerò, & ſiccis,* Nouẽbri: *amat hæc arbor ſolũ cretoſum, macilentũ, ſed in pingui etiã proue-*

nit. Regio illi eſt apta, quæ calida eſt. Seritur plãtis de matrum radice deuulſis. Sed quamuis multis generibus ſeratur, melius tamẽ ramus eius cubitalis inciſus manubrij craſſitudine, & capite utroque acuta falce leuigatus, ſcrobi uelut obliquus immergitur: prius tamen porcino ſtercore & in capite, & in parte, quæ ima eſt, oblinatur, uel in crudo ſolo malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius proueniet, ſi ponẽdus ramus gẽmata iam matre ſumatur. Sed qui in ſcrobe deponit, ſi tres lapillos in ipſa radice cõſtituat, prouidebit, ne poma findantur. Curandũ ne uirgulta inuerſa deponas. Creduntur acida fieri, ſi rigentur aßiduè, nam ſiccitas in his & ſuauitatẽ præſtat, & copiã. cuius tamẽ nimietati aliquid debet humoris opponi. Circũfodi autumno debet, & uerno. Si acida naſcãtur, modicũ laſeris cũ uino tritum per ſumma arboris cacumina oportet infundi, uel ablaqueatis radicibus tedæ clauus infigi. Alij algam marinã obruunt ad radices, cui nonnulli ſtercus miſcent aſininum, atq; porcinum: ſi florem non continet, urinã ueterẽ compari menſura aquæ temperabis, & ter per annum in radicibus infundes. Vni arbori amphora ingeſta ſufficiet, uel amurcam mittis inſulſam, uel algã radicibus iunges, & bis rigabis in menſe, uel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, uel corio anguis inuoluere. Si crepant poma, lapidem in media arboris radice ſupponis, uel ſquillam circa arborem ſeris. Et ſi, dum pendent poma, tenacibus, ſicut in arbore habentur, intorſeris, in totum annum ſine corruptione ſeruabis. Si uermibus laborãt, tangis radices felle bubulo, & continuò moriuntur, aut clauo æneo, ſi uermes eoſdẽ purges, difficile naſcentur, uel aſini urina ſtercori admiſta porcino uermibus obuiabit. Cinis cũ lixiuio circa punici

truncum frequenter infuſus, læta, & fructuoſa reddit arbuſta. Aſſerit Martialis cãdida in his grana fieri, ſi argillæ, & cretæ quartã partẽ gypſi miſceas, & toto triennio hoc genus terræ radicibus eius adiungas. Idem dicit miræ magnitudinis fieri, ſi olla fictilis obruatur circa arborem punici, et in ea ramus cum flore claudatur, ne reſiliat ligatus ad palum. Tunc cooperta olla contra aquæ muniatur incurſus. Autumno patefacta ſuæ magnitudinis poma reddibebit. Multa in punico ipſe aſſerit poma procedere, ſi titimalli, & portulacæ ſuccus æqualiter mixtus antè, quàm germinet, trũco arboris adlinatur. Inſeri poſſe affirmat de ramorũ connexione, ut medulla utrinq; diuiſa ſe iũgat. In ſe tantũ inſeri poteſt circa Apriles Cal. menſe Martio ultimo. Sed ſecto trunco ſurculus recentiſſimus ſtatim debet inſeri, ne mora exiguum, qui ineſt, ſiccet humorem. Punica mala ſeruantur, ſi picatis pediculis ordinata ſuſpendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina, uel muria feruẽte mergantur, ut cõbibãt. Poſt triduũ ſolo ſiccẽtur, ut ſub dio nocte non maneant: pòſt in loco frigido ſuſpẽdantur. Cùm uolueris uti, aqua dulci pridie macerabis. Feruntur hæc pomis recentibus æmulari. Itẽ ſi tactu inuicẽ ſeparata paleis obruantur. Itẽ foſſa fit longa, & cortex eiuſdẽ magnitudinis paratur, cui mala acutis circulis ſuis affigũtur. Tunc inuerſus cortex ſupra foſſam ponitur, ut mala ſine terræ tactu ſubterpendentia ab humore defendat. Itẽ ſi induantur argilla, & ea ſiccata loco frigido pendeant. Item ſi ſeriola ſub dio obruatur, quæ habeat arenas uſq; ad mediũ, et mala cum tenacibus lecta imprimãtur cannis ſingulis, uel ſambuci uirgulis, & ita ſeparata in arenis figãtur, ut ipſa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc et ſub tecto in ſcrobe bipedanea fieri poteſt, & utilius eſt ad ſeruandum

uandũ, ſi cum ramo longiore tollantur. Aliter: *In ſeriola cũi ad mediũ aqua mittatur, ſuſpenduntur mala, ne humorem tangant, & ſeria clauditur, ne uẽtus irrumpat.* Itẽ *in dolio intra ordeũ ſic ordinantur, ne ſe inuicem tangant, et doliũ deſuper operitur.* Vinũ *de malis granatis conficies hoc modo.* Grana *matura purgata diligenter in palmea fiſcella mittis, & in coclea exprimis, & lentè coques uſq; ad medietatẽ: cùm refrixerit, picatis, & gypſatis uaſculis claudes.* Aliqui *ſuccum non excoquunt, ſed ſingulis ſextarijs libras mellis ſingulas miſcent, & in prædictis uaſculis ponunt, & cuſtodiunt.*

De Citreo.

MENSE *Martio citri arbor quatuor modis ſeritur, ſemine, ramo, talea, claua.* Amat *terram rarioris naturæ, cœlum calidum, humoremq; continuum.* Si *granis uelis ſerere, ita facies.* Terram *in duos pedes fodies, cinerem miſcebis, breues areas facies, ut utrinq; per canales aqua diſcurrat.* In *his areis palmarem ſcrobem manibus aperies, & tria grana deorſum uerſo acumine iuncta conſtitues, & obruta quotidie rigabis.* Citius *procedẽt, ſi beneficio aquæ tepentis utaris.* Natis *germinibus ſemper proxima herba runcetur.* Poteſt *hinc trima planta transferri.* Si *ramum uelis ponere, nõ amplius ſeſquipede debebis immergere, ne putreſcat.* Claua *ſeri commodius eſt, quæ ſit manubrij craßitudine, longitudine cubitali, ex utraq; parte leuigata, nodis & aculeis reciſis, ſed integra ſummitate gemmarum, per quas ſpes futuri germinis intumeſcat.* Diligentiores *& fimo bubulo adlinũt utrinq;, quod ſummum eſt, uel marina alga ueſtiunt, uel argilla ſubacta, partis utriuſq; extrema cooperiunt, atq; ita in paſtinato ſolo deponunt.* Talea *& gracilior, & breuior eſſe poteſt, quæ ſimiliter ut claua mergetur.* Sed *talea palmis duobus ſuperſit*

perſit: claua omnis obruitur. In ſpatio non deſyderat interualla maiora. Alijs arboribus non debet annecti. Calidis locis, ſed irriguis, & maritimis maximè gaudet, quibus humor exundat. Sed ſi quis hoc genus, ut in regione frigida nutriatur, extorquet, loco uel parietibus munito, uel in meridianam partem uerſo diſponat hanc arborem. Sed hybernis menſibus tectum ſtramine uelet agreſti. Vbi æſtas refulſerit, aëri arbor nuda & ſecura reddatur. Talea, ſiue claua eius calidiſsimis regionibus, & per autumnum ponitur. Frigidiſsimis Iulio, & Auguſto poſitas, & quotidianis rigationibus animatas, ipſe uſq; ad poma, & magna incrementa perduxi. Citreũ iuuari creditur, ſi cucurbitæ uicinis locis ſerantur, quarum uites etiam combuſtæ utilem citri arboribus cinerem præbent. Gaudent aſsidua foſsione, hinc proueniunt poma maiora. Niſi quæ arida ſunt, rariſsimè debemus abſcindere. Inſeritur menſe Aprili locis calidis, Maio frigidis, nõ ſub cortice, ſed fiſſo trunco circa ipſas radices. Inſeritur & pyro, ut quidam uolunt, & moro, ſed inſiti ſurculi qualo deſuper omnino muniendi ſunt, uel fictili uaſculo. Aſſerit Martialis apud Aſsyrios pomis hanc arborem non carere: quod ego in Sardinia, & in territorio Neapolitano in fundis meis cõperi (quibus ſolũ, & cœlum tepidum eſt, & humor exundans) per gradus quoſdam ſibi ſemper poma ſuccedere cũ maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborũ uerò ætatẽ florentia conſequantur, orbem quendam cõtinuæ fœcunditatis ſibi miniſtrante natura. Feruntur acres medullas mutare dulcibus, ſi per triduum aqua mulſa ſemina ponenda macerentur, uel ouillo lacte, quod præſtat. Aliqui menſe Februario truncũ obliquo foramine ab imo terebrant, ita ut altera parte non exeat: ex hoc humorẽ fluere permittunt,

donec

donec poma formentur: tunc foramen luto replent: ſic quod eſt medium, fieri dulce confirmant. Citreum & in arbore poteſt per totum annum propemodum cuſtodiri. Melius ſi uaſculis quibuſcunq; claudatur. Si uelis legere, atq; ſeruare, nocte luna latente debebis cum ramis folia-tis carpere, & ſecreta diſponere. Alij ſingula uaſis ſingu-lis claudunt, uel gypſo adlinunt, & opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in cedri ſcobe, uel in ſtraminibus mi-nutis, uel in paleis tecta ſeruant.

Meſpilum.

MESPILA *locis calidis maximè gaudent, ſed irri-guis tamen. frigidis quoq; proueniũt, magis ſabulone pin-gui, atq; glareoſa terra, cui arena permiſta eſt, uel argilla cũ ſaxis. Serẽda eſt taleis menſe Martio, uel Nouẽbri, ſed ſolo ſtercorato, & ſubacto, ita ut utrunq; caput taleæ ſter cus obducat. Sunt eius incrementa tardiſſima. Amat putari, atq; circũfodi, & parco humore inter ſiccitates ſæpe refo ueri. Seritur & ſemine, ſed in longiorẽ ſperatur ætatẽ. Si uermibus occupatur, ſtylo æreo purgandi ſunt, & amur-ca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, ſed parcius propter arboris noxam, uel aqua decocti lupi-ni. Si putatur, hinc arbor ſterilis fieri. fimus, & cinis uitiũ ſimul ſi radicibus infundantur, fertilẽ reddunt. Si formicæ moleſtæ ſunt, rubrica cum aceto, et cinere temperata neca bũtur. Si poma labuntur, fruſtũ de eius radice præciſum in media trunci parte figatur. Inſeritur menſe Febr. in ſe & in pyro, & in malo. Surculus tamẽ eius ex arbore me-dia debet aſſumi, nã de ſummitatibus uitioſus eſt. In trun-co fiſſo inſerenda eſt, nam corticis macies ieiuna nil nu-triet. Meſpila ad ſeruandum legũtur necdũ mitia, quæ & in arbore diu durabunt, uel in urceolis picatis, uel in or-dinem ſuſpenſa, ucl, ut quidã, poſca, uel ſapa condita. Die*

ſerena

ſerena legãtur, ac media, & paleis obruantur diſcreta, ne ea uiciſsim tactus afficiat. Vel cũ pediculis lecta ſemimatura, & ſalſa aqua per dies quinq; macerata, poſteà ſæpe infundantur, ut enatent. Seruantur & melle, ſed ſi minus matura collegeris.

De ficu.

CALIDIS *locis fici planta radicata Nouẽbri mẽſe, temperatis Februario, frigidis melius Martio, uel Aprili ponenda eſt. Si taleam, uel cacumen ponas, ultimo Aprili, cùm ei ſe uiridior ſuccus infuderit. Plantæ in ſcrobe depoſitæ lapides ſubſtituendi ſunt, ad radicẽ fimo terra miſcenda eſt. Si loca frigida ſunt, plantarum cacumina diuiſis cannæ internodijs defendantur à frigore. Si cacumen uelis ponere, triſulcũ ramum bimũ, uel trimum ab auſtrali parte decidas, & ſic obrues, ut diuiſa cacumina terra interiacente uelut tres ſurculos reddant. Taleam ſic ponemus, ut cætera, cui leuiter ab infima parte diuiſæ lapidem mergemus in fiſſo. Ego menſe Februario ultimo, uel Martio in Italia plantas grandes ficorũ per paſtinatum ſolũ diſpoſui, & eo anno poma peperere ſupra comprehendendi fœlicitatem, uelut tributa reddentes. Legendæ ſunt plantæ, in quibus frequens nodus extuberat. Steriles creduntur, quæ nitidæ ſunt, & oculos ſuos per longa internodia diſtulerunt. Si plantam fici prius nutrias in ſeminario, & maturam transferas in ſcrobem, poma generoſiora producet. Aliqui multum prodeſſe confirmant, ſi plantã fici diuiſo ſquillæ bulbo interſitã, ſtrictamq; uinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora, terræ genus durũ, & gracile, & ſiccũ pro utili ſapore pomorum. Prouenit & petroſis, atq; aſperis, tamen poteſt locis propè omnibus ſeri. Quæ in montanis, & frigidis locis naſcuntur, quia minus lactis habent, ad ſiccitatem durare*

non

non poſſunt. Vſus illis in uiridi eſt, melioris magnitudinis, & ſaporis arguti. Quæ naſcuntur in campis, & locis calidis, & pinguiores ſunt, & in ſiccitate durabiles. Si genera numerare uelimus, immenſum eſt: ſufficit, quòd omnibus æqua cultura eſt. Illa diſtantia eſt, quòd in caricis melius alba ſeruatur. In locis nimiè frigidis præcoquas ficus ſeramus, quæ cito ueniãt, ut ante imbres genus hoc poßit occurrere: calidis uerò, & æſtuoſis eas, quæ ſerò maturãt. Gaudet aßidua foßione. Per autumnũ proderit, ſi ſtercus admoueas, præcipuè de auiarijs. Recidenda ſunt in ea, quæ aut putria, aut male nata repereris: & ea ratione putanda eſt, ut inclinata per latera poßit expandi. In locis humectis ficus ſaporis obtuſi eſt, cui circunciſis contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter ficarias caprifici arborem ſerunt, ut non ſit neceſſe per ſingulas arbores pro remedio eadẽ poma ſuſpẽdi. Menſe Iunio, circa ſolſtitiũ caprificãdæ ſunt arbores fici, id eſt ſuſpendendi großi ex caprifico, lino, uelut ſerta, pertuſi. Si hoc deſit, abrotani uirga ſuſpenditur, aut callũ, quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus arboris, quo loco turget, ſcarificandus eſt, ut poßit humor effluere. Ne uermes patiatur, ramũ terebinthi, uel lentiſci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerſo. Vncinis æreis tollendi ſunt uermes ex fico. Alij amurcam, alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus miſcent. Alij bitumen, & oleũ, aut ſolam calcem uiuam latebris uermiũ linũt. Si formicæ moleſtæ ſunt, rubrica, butyro, & pice liquida miſta circa truncũ debet induci. Alij coracinum piſcem contra formicas in arbore ſuſpendendum eſſe confirmant. Si fructus ſuos uelut ægra proijciet, alij rubrica, aut amurca inſulſa miſta

ſa miſta aqua arborem liniunt,uel cācrum fluuialem cum ramo rutæ ſuſpendunt:uel algam marinam,uel faſcem lupinorum,uel radici terebratæ cuneum figunt, uel ſecuri arboris corium ſæpe proſcindunt.cum folia incipiūt producere fici,ut fructum multum,& pinguem ferāt,in principio germinis cacumina ſumma decutimus,uel illud tantum cacumen,quod ex arboris medietate procedit.Si maturam ficum uis ſerotinam facere,incipientes groſſos decute,cū illis fabæ fuerit magnitudo.Vt ficus cito maturet, ſucco cepæ longioris cum oleo,& pipere mixto unge poma, quando groſsi incipiunt ſubrubere. Aprili menſe ficum debemus inſerere inter corticē:uel ſi nouellæ arbores ſunt,fiſſo ligno,quod ſtatim operiendū eſt,& ligandū,ne uentus introēat.Melius cōprehendunt, ſi circa terram reciſa inſerantur arbuſta. Aliqui et Iunio menſe inſerūt.Surculus legendus eſt anniculus,inutilis enim creditur maioris,uel minoris ætatis.Inoculari ficus locis ſiccis Aprili,humidis melius Iunio mediante poterit,Octobri menſe locis tepidis.Propagari ficus ramis poteſt.Inſeritur autē in caprifico,in moro,in platano,& oculis, & ſurculis.Ficus uirides ſeruari poſſunt uel in melle ordinatæ, ne ſe inuicem tangant,uel ſingulæ intra uiridē cucurbitam clauſæ, locis unicuiq; cauatis,& item teſſera,quæ ſecatur,incluſis, ſuſpenſa ea cucurbita ubi non ſit ignis,uel fumus.Alij muſſas ficus recentes,minus maturas,in nouo uaſe fictili lectas cū pediculis,& à ſe ſeparatas recludunt,& in dolio uini pleno uas natare permittunt.Martialis dicit, caricas per genera multa ſeruari,cùm ratio una ſufficiat.Ergo hoc genere,quo Campania tota cuſtodit,ſeruare debemus,in cratibus ficus expāditur uſq; ad meridiem,& adhuc mollis in qualum refunditur.Tūc calefacto furno ad panis coquēdi

modum ſuppoſitis tribus lapidibus, ne ardeat qualus includitur, & clauſo furno ubi diſcocta ficus fuerit, ſicut eſt calida, interpoſitis folijs ſuis, in uas fictile conditur bene picatum dēſius preſſa, & operculo diligenter obducitur. Si pluuijs abundantibus crates non poſsis expandere, ſub tecto eas ita ponis, ut ſemipede erigantur à terra, & eas ad uicē ſolis, cinis calidus ſubiectus uaporet, & ſubinde ficus, ſicut eſt diuiſa, uertatur, ut ficorū coria ſiccentur, & pulpæ, tūc duplicatæ in ciſtellis ſeruentur, aut loculis. Alij maturas mediocriter ficus, et diuiſas in cratibus expandūt toto ſole ſiccandas, & recipiunt eas nocte ſub tecta. Nūc ficulnea cacumina obruuntur utiliter, cùm tumeſcunt, ut plantas faciant, ſi earū copia non abūdat. Vt etiam uarios fructus una ficus exhibeat, ramos duos nigræ, & albæ arborum inter ſe ita uinculo ſtringis, ac torques, ut germina miſcere cogantur, ſic obruti, & ſtercorati, & humoribus iuti, ubi prodire cœperint, germinātes oculos aliqua inter ſe annexione cōglutina. Tunc germen adunatū parturiet duos colores, quos unitate diuidat, diuiſione coniungat.

De pomis aliorum menſium.

NVNC *& pyrus, uel malus inſeri, ac ſeri poteſt, et cydonia, & prunus inſeritur, & ſorba ponuntur, & morus, nono Calendarum Aprilium die, & inſeruntur piſtacia, & locis frigidis pini ſemen aſpergitur.*

De comparandis bobus, tauris, & uaccis. TIT. XI.

HOC *menſe comparandi ſunt boues, qui tamen ſiue de noſtris capiātur armētis, ſiue emātur, idcirco nūc cōparabuntur utilius, quia necdū ſagina temporis pleni aut celare poſſunt fallaciā uēditoris, et uitia ſua, aut repugnādo domituræ contumacē pleni roboris exercere fiduciā. Hæc*

tamen

tamē ſigna ſpectanda ſunt in bobus, ſeu de noſtro, ſeu de alieno grege fuerint cōparādi, ut ſint boues nouelli, quadratis, & grādibus mēbris, et ſolidi corporis, muſculis, ac toris ubiq; ſurgentibus, magnis auribus, latæ frōtis, et criſpæ, labris, oculiſq; nigrātibus, cornibus robuſtis, ac ſine curuaturæ prauitate lunatis, patulis naribus, et reſimis, ceruice toroſa, atq; cōpacta, palearibus largis, et circa genua fluentibus, pectore grādi, armis uaſtis, uentre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorſo recto, et plano, cruribus ſolidis, neruoſis, & breuibus, ungulis magnis, caudis lōgis, ac ſetoſis, pilo totius corporis denſo, ac breui, rubei maximè coloris, aut fuſci. Melius autē boues de uicinis locis cōparabimus, qui nulla ſoli, aut aëris uarietate tētentur. Aut ſi hoc deeſt, de locis ſimulibus ad ſimilia trāsferamus. Illud ante uniuerſa curandum eſt, ut uiribus ad trahēdum cōparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. In moribus hæc cōſyderanda ſunt. Sint arguti, māſueti, timentes hortamen clamoris, ac uerberis, cibi appetentes. Sed ſi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt, quàm uiride pabulum. Vbi uerò deeſt, eo ordine miniſtretur, quo pabuli copia, & laborum coget acceſſio. Nunc tauros quoq; (quibus cordi eſt armēta cōſtruere) cōparabit, aut his ſignis à tenera ætate ſummittet. Vt ſint alti, atq; ingentibus mēbris, ætatis mediæ, & magis quæ iuuētute minor eſt, quàm quæ declinet in ſeniū. Torua facie, paruis cornibus, toroſa, uaſtaq; ceruice, uētre ſubſtricto. Vaccas etiā nūc maximè parabimus. Sed eligemus forma altiſſima, corporis longi, uteri capacis, & magni, alta frōte, oculis nigris, et grādibus, pulchris cornibus, & præcipuè nigris, aure ſetoſa, palearibus, et caudis maximis, ungulis breuibus, et cruribus nigris, et paruis, ætatis maximè

trimæ,quia uſq; ad decenniũ fœtura ex his procedet utilior. Nec ante ætatẽ trimã tauros his oportet admitti. Sed erit ſtudiũ diligẽtis,amotis ſenioribus,nouellas ſubinde cõducere,& ſteriles aratro,ac laboribus deputare. Græci aſſerunt,ſi mares creare uelis,ſiniſtrũ tauri in coitu ligandũ eſſe teſticulũ,ſi fœminas,dextrũ:tamen tauros diu antè abſtinẽdos,ut cùm tẽpus eſt acrius in cauſas dilati feruoris incũbant. Sed his armentis hyeme maritima,& aprica loca,æſtate opaca paremus,ac frigida,montana maxime: quia melius frutetis, & his herba internaſcẽte ſaturãtur, quãuis circa fluuios rectè,ꝑpter amœna loca paſcãtur:fœtura tamẽ aquis tepidioribus adiuuatur,unde magis utilius habẽtur,ubi pluuialis aqua tepentes format lacunas. Tolerat tamen frigus hoc armẽti genus,& poteſt facilè hybernare ſub dio:quibus tamẽ ſepta fieri,propter iniuriam grauidarum,conuenit laxiora. Stabula uerò utilia ſunt ſtrata ſaxo,aut glareis,aut arenis,deuexa aliquatenus, ut humor poßit elabi, parti meridianæ obuerſa propter flatus glaciales,quibus aliquis reſiſtere debet obiectus.

De domandis bobus. TIT. XII.

HOC *menſe ultimo domandi ſunt trimi boues, quia poſt quinquennium bene domari nõ poſſunt, ætatis repugnante duritia. Capti ergo ſtatim domentur,qui quidem prius,cum teneri fuerint, frequenti manus attrectatione manſueſcant. Sed ſtabulum noui boues largioribus ſpacijs habere debebunt,ut & ante ſtabulum loca nullis concludantur anguſtijs,& producti non aliqua uitientur offenſa. In ipſo uerò ſtabulo aſſeres tranſuerſi à terra ſeptem pedibus alti configantur, ad quos boues ligentur indomiti. Tunc eligis abſolutam tempeſtatibus, & impedimentis omnibus diem:qua capti perducantur ad ſtabulum: quorum ſi nimia fuerit aſperitas,uno die,ac nocte inter uincu*

la mitigentur ieiunijs:tunc appellationibus blandis, & il lecebris oblatorum ciborum, non à latere, neq; à tergo, ſed à fronte accedens bubulcus admulceat,naresq́;,& ter ga pertractet,mero ſubinde conſpergens:hac tamen cau= tione,ne aliquem calce contingat,aut cornu: quod uitiũ, ſi in primordijs effectui ſibi ceſsiſſe ſenſerit, obtinebit. Tunc mitigatis,os,& palatum ſalibus fricabis, & in gu= lam demitte præſulſi adipis librales offas, & uini ſexta= rios ſingulos cornu infundente per fauces: quæ res intra triduũ totius ſæuitiæ iram reſoluet. Aliqui eos inter ſe iun gunt,ac docent onera tentare leuiora,& quod utile eſt, ſi arationi parantur,ſubacto prius ſolo exercendi ſunt, ut nouus labor tenera adhuc colla non quaſſet. Expeditior autem ratio eſt domãdi,ut aſperum bouem manſueto, & ualido boui cõiungas,quo oſtẽdente facile ad omnia coge tur officia. Si poſt domiturã decumbit in ſulco,nõ afficia= tur igne,uel uerbere,ſed potius,cum decumbit,pedes eius ita ligentur uinculis,ut non poſsit progredi, aut ſtare, uel paſci. Quo facto, ſiti,ac fame laſſatus carebit hoc uitio.

De equis,equabus,& pullis,&
eorum ætate. TIT. XIII.

HOC *menſe ſaginati, ac paſti antè admiſſarij gene= roſis equabus admittẽdi ſunt,& repletis fœminis,item ad ſtabula colligẽdi. Neq; tamen æqualẽ numerum omnibus debemus adhibere,ſed æſtimatis uiribus uniuſcuiuſq; ad= miſſarij, ſubmittẽda ſunt pauca,uel numeroſa coniugia, quæ res efficiet admiſſarios nõ parua ætate durare. Iuueni tamẽ equo,& uiribus,formaq; cõſtanti nõ amplius quàm duodecim,uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uiriũ ſuarũ. Sed in admiſsario quatuor ſpectãda ſunt,forma,color,meritũ,pulchritudo. In forma hoc ſeque*

Gg 3 *mur,*

mur, uaſtum corpus, & ſolidum, robori conueniēs altitu do, latus longiſſimū, maximi, & rotūdi clunes, pectus latè patens, & corpus omne muſculorū dēſitate nodoſum, pes ſiccus, & ſolidus, & cornu concauo, altius calciatus. Pulchritudinis partes hæ ſunt: ut ſit exiguum caput, & ſiccū, pelle propemodum ſolis oſſibus adhærente. Aures breues, & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma, & cauda profuſior, ungularū ſolida, & fixa rotūditas. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, ruſſeus, murteus, ceruinus, gilbus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger, preſſus. Sequētis meriti, uarius cū pulchritudine, nigro, uel albineo, uel badio muſtus, canus cū quouis colore, ſpumeus, maculoſus, murinus, obſcurior. Sed in admiſſarijs præcipuè legamus, clari, & unius coloris, cæteri uerò deſpiciēdi, niſi magnitudo meritorū culpā coloris excuſet. Eadem in equabus conſyderāda ſunt, maximè ut ſint lōgi et magni uētris, & corporis: ſed hoc in generoſis ſeruetur armentis. Cæteræ paſſim toto anno inter paſcua, dimiſſis ſecum maribus impleātur. Equarū natura eſt partum ſpatio duodecimi menſis abſoluere. Illud in admiſſarijs ſeruādum eſt, ut medijs aliquibus ſpatijs ſeparētur, propter noxam furoris alterni: ſed his armentis paſcua legamus pinguiſſima, hyeme aprica, frigida, & opaca prouideamus æſtate, nec adeò mollibus locis nata, ut ungularū firmitas de aſperitate nil ſentiat. Si equa marem pati noluerit, trita ſquilla naturalia eius infecta libidinem concitabūt. Deinde grauidæ nō urgeātur, nec famē, uel frigus tolerēt, nec inter ſe loci cōprimantur anguſtijs. Generoſas equas, et quæ maſculos nutriunt, alternis annis ſubmittere debebimus, ut pullis puri, & copioſi lactis robur infundant, cæteræ paſſim replendæ. Acta s incipientis admiſſarij quinti anni

initio

initio eſſe debebit. Fœmina rectè & bima concipiet, quia poſt decenniũ iners ex ea ſoboles, & tarda naſcetur. Pulli equarum nati manu tangendi non ſunt, quia eos tactus lædit aſsiduus: quãtum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea ſunt conſyderanda, quæ ſignum bonæ indolis mõſtrant, quæ in patribus, uel matribus ſpectanda præcipi dabit & hilaritas, & alacritas, agilitasq́; documentũ. Nunc domandi ſunt pulli, ubi tẽpus bimæ ætatis exceſſerint. Conſyderanda ſunt magna, lõga, muſculoſa, & arguta corpora, teſticuli pares, & exigui, & cætera, quæ in patribus dicta ſunt. Mores, ut uel ex ſumma quiete facilè cõcitentur, uel ex incitata feſtinatione non difficile teneãtur. Aetatis cõſyderatio talis eſt: Bimo, & ſex menſiũ dentes medij ſuperiores cadũt. Quadrimo canini mutantur. Infra ſextũ annũ molares ſuperiores cadũt. Sexto anno quos primo mutauit, exæquat. Septimo anno omnes dẽtes eius explẽtur. Latent ab hinc ætatis notæ: ſed prouectioribus tempora cauari incipiunt, ſupercilia caneſcere, dentes plerunq; prominere. Hoc menſe omnia quadrupedia, maximè equos caſtrare debemus.

De mulis, & aſinis. TIT. XIIII.

SI QVEN *mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, ſolidis oſsibus, & forma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, ſed robur exquirat. Aetas à quadrima uſq; in decennem huic admiſſuræ iuſta conuenict. Si aſinus equam faſtidit admiſſus, oſtenſam prius aſinam (donec coëundi uoluptas ſolicitetur) adhibemus: qua ſubducta, equam libido incitata non ſpernet, & raptus illecebris generis ſui in permiſtionem conſentiet alieni. Si morſu furens lædit obiectas, aliquatenus labore miteſcat. Creantur ex equo, & aſina, uel onagro, & equa. Sed ge-*

neroſius nullum eſt huiuſmodi animal, quàm quod aſino creante naſcetur. Vtiles tamen admiſſarij naſcentur ex onagro, & aſina: qui pòſt in ſobole ſecutura agilitatē, fortitudinemq́; reſtituant. Admiſſarius tamē aſinus ſit huiuſmodi, corpore amplo, ſolido, muſculoſo, ſtrictis, & fortibus membris, nigri, uel murini maximè coloris, aut rubei: qui tamen ſi diſcolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorem ſobolis plerunq; uariabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet à matre depelli, & per montes aſperos paſci, ut itineris laborem in tenera ætate ſolidata contemnat. Minor uerò aſellus maximè agro neceſſarius eſt, qui & laborem tolerat, & negligentiam propemodum non recuſat.

De apibus. TIT. XV.

HOC *menſe maximè apibus ſolet morbus incumbere: nam poſt hyberna ieiunia titimalli, & ulmi amaris floribus, qui prius naſcuntur, auidius appetitis ſolutionem uentris incurrunt, & pereunt, niſi affueris uelocitate remedij. Præbebis ergo mali granati cum uino aminæo grana contrita, uel uuæ paſſæ cum rore ſyriaco, & auſtero uino, uel ſimul omnia leuigata, & incocta uino aſpero. Quæ deinde in ligneis canalibus refrigerata ponantur. Item roſmarinus aqua mulſa decoctus congelatur, & in imbrice ponitur ſuccus huiuſmodi. Quòd ſi horridæ uidentur, atque contractæ torpere ſilentio, & mortuarum corpora frequenter efferre, canalibus ex canna factis mel cum gallæ puluere, uel ſiccæ roſæ coctū debebis infundere. Illud ante omnia expedict, ut putres partes fauorum, uel uacuas ceras, quas aliquo caſu examen ad paucitatem redactum nō ualebit implere, ſemper recidas acutiſſimis ferramētis ſubtiliter; ne mota alia pars fauorum cogat apes domicilia*

concuſ

concuſſa deſerere. Nocet apibus plerunque felicitas ſua. Nam ſi nimijs floribus annus exuberat, dum ſolam curam gerendi mellis exercent, de prole nil cogitant. Cuius omiſſa reparatione populus idem labore confectus extinguitur, totius gentis exitio. Itaq; cùm mellis nimietatē uideris ex florum grandi, & continua meſſe defluere, interiectis ternis diebus, clauſo foramine non eas patiaris exire. Ita ad generandam ſobolem confcrentur. Nunc circa Calendas Apriles curandi ſunt aluei, ut omnia purgamenta tollantur, & ſordes, quas tempus contraxit hybernum, & uermiculi, et tineæ, & araneæ, quibus corrumpitur uſus fauorū, & papiliones, qui uermiculos ſtercore ſuo faciunt naſci. Tunc fumus incēſi, et ſicci bubuli ſtercoris adhibeatur, qui aptus eſt apium ſaluti. Quæ purgatio frequenter uſq; in autūni tempora celebretur. Hæc omnia, cæteraq; efficies caſtus, et ſobrius, & alienus à balneis, uel à cibis acribus, & odoris immundi, atque omnibus ſalſamentis.

De Horis. TIT. XVI.

HIC menſis ad deprehendendas horas conſentit Octobri.

Hora	I.	pedes	XXV.
Hora	II.	pedes	XV.
Hora	III.	pedes	XI.
Hora	IIII.	pedes	VIII.
Hora	V.	pedes	VI.
Hora	VI.	pedes	V.
Hora	VII.	pedes	VI.
Hora	VIII.	pedes	VIII.
Hora	IX.	pedes	XI.
Hora	X.	pedes	XV.
Hora	XI.	pedes	XXV.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER QVINTVS.

De medica ſerenda,& diſciplina eius. TIT. I.

APRILI menſe in areis,quas antè(ſicut diximus)præparaſti,medica ſerenda eſt. Quæ ſemel ſeritur, decem annis permanet, ita ut quater, uel ſexies poßit per annum recidi. Agrum ſtercorat,macra animalia reficit, curat ægrota. Iugerum eius toto anno tribus equis abunde ſufficit. Singuli cyathi ſeminus occupant locum latum pedibus quinque, longum pedibus decem. Sed mox ligneis raſtellis obruantur iacta ſemina,quia ſole citius comburuntur. Poſt ſationem ferro locum tangi non licet, ſed raſtris ligneis frequenter herba mundetur,ne teneram medicam premat. Prima meßis eius tardius fiet, ut aliquantum ſemen excutiat. Cæteræ uerò meſſes quàm uolueris citò peragantur,& iumentis præbeantur. Sed primo parcius præbenda eſt nouitas pabuli:inflat enim,& multum ſanguinem creat. Vbi ſecueris,ſæpius riga. Poſt paucos dies,cùm fruticare cœperit,omnes alias herbas runcato : ita & ſexies per annum metis,& annis decem poterit manere continuis.

De inſerenda olea. TIT. II.

NVNC locis temperatis oliua inſeratur,quæ inſeritur inter corticem more pomorum, ſicut ſupradictum eſt:ſed ut oleaſtro inſeras,contra illud,quod ex oliueto inſito,& caſu incenſo renaſcitur oleaſter infelix, ſic prouidendum eſt. Poſitis prius oleaſtri brachijs in ſcrobe,in qua diſponemus inſerere,ſcrobes ita replebimus, ut mediæ uacuæ ſint. Cùm comprehenderit oleaſter,inſeremus in infi-

mo,

mo, uel inſitum ponemus: & inſitionem propè infra terram nutriemus. Deinde *ſicut adoleſcit, terram ſubinde colligimus.* Ita *commiſſura in profundo latente quiſquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pullulãdi: quæ & apertam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi firacitatem de oleaſtri connexione retinebit. Aliqui oleas in radicibus inſerunt, & ubi comprehenderint, cum aliqua parte radicis auellunt, & transferunt more plantarum. Græci oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, uſque in tertium nonarum Iulij inſeri debere præcipiunt: ita ut locis frigidis ſerius, calidis maturius inſerantur. Locis frigidiſsimis nunc uinearum foſsio ante Idus peragenda eſt, & ſiqua de Martio menſe reſtabant.* Vites *quoque inſerimus.* Seminaria *quæ ſunt antè facta, herbis liberentur, & leuiter circunfodiantur. Nunc locis mediocriter ſiccis milium ſerimus, & panicum.* Hoc *menſe pingues campi, et agri, qui diu aquam tenent, proſcindantur poſt Idus, cùm & omnes herbas protulerint, & earum ſemina nondum maturitate firmata ſint.*

De hortis. TIT. III.

HOC *etiam menſe ultimo, & propè uere tranſacto braſsicam ſerere poſsumus, quæ cauli ſeruiet, quia cymæ tempus amiſit. Nunc apium bene ſeritur locis calidis, & frigidis, terra quali uolueris, dummodo ibi ſit humor aſsiduus, quamuis naſci, ſi neceſſe fuerit, & in ſiccitate non deneget.* Et *propè omnibus menſibus, à primo uere uſque ad autumnum ſeratur extremum. Ex ipſius genere eſt hippoſelinon, durius tamen, & auſterius, & helioſelinon molli folio, & caule tenero, quod naſcitur in lacunis, & petroſelinon maximè locis aſperis. Hæc omnia genera poſſunt habere diligentes. Apios maiores facies, ſi ſemen*

quantum

quantum tribus digitis comprehendi poteſt,linteolo clauſeris rariore,& breui foſſa obrueris.Ita omnium ſeminum germẽ capitis unius ſoliditate nectetur. Criſpi fiunt,ſi ſemina antè tundantur,uel ſi ſuper areas naſcẽtes aliqua pondera uolutentur,aut pedibus proculcentur enata.Apij ſemina uetuſtiora citius naſcuntur, quæ nouella ſunt, ſerius. Hoc menſe atriplicem ſeremus,ſi rigare poterimus,& Iulio,& cæteris uſq; ad autumnum,menſibus. Amat aßiduo humore ſatiari.Semen, ſtatim cùm ſpargitur, obruendum eſt,herbæ ei ſubinde uellãtur. Transferri neceſſarium non eſt,cùm bene ſeritur,tamen poteſt melius adoleſcere,ſi ſpatio rariore pãgatur,et iuuetur ſucco lætaminis,et humoris. Ferro tamen reſcindendum ſemper eſt,quia ita pullulare nõ ceſſat.Nunc ocymum ſeritur:cito naſci dicitur, ſi ſtatim, cum ſeueris,aqua calida perfundas. Rem miram de ocymo Martialis affirmat,quòd modò purpureos,modò albos flores, modo roſcos pariat, & ſi ex eo ſemine frequenter ſeratur,modò in ſerpillum, modò in ſiſimbrium mutetur.Hoc etiam menſe melones,& cucumeres ſeruntur, & porrus,& in primordio capparis,& ſerpyllum, & colocaſiæ plantaria ponemus, & lactucas, & betas, & cepullas,& coriandrum ſeremus,& intyba ſecunda ſatione,quibus utamur æſtate, & cucurbitas, & mentam radice,uel planta.

De zizipho cum diſciplina ſua. TIT. IIII.

LOCIS *calidis Aprili menſe ziziphum conſeremus, frigidis uerò Maio,uel Iunio.Amat loca calida,aprica.Seritur oßibus,& ſtipite,& planta.Creſcit tardißime.Sed ſi plãtam ponis,Martio magis in terra molli:ſi oßibus ſeras, in ſcrobe palmari,ita ut terna grana per ſcrobem cacuminibus ponantur inuerſis.Quibus in imo, & in ſummo affundan*

ſundatur lætamen,& cinis,& herbis adnaſcentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis ſoliditati ſimilis fuerit,transferatur in locum paſtinatum, uel in ſcrobem. Terram diligit non nimis lætam,ſed proximam tenui,atq; ieiunæ.Per hyemem prodeſt illi,ut circa codicem lapidum cumulus aggeretur,qui æſtate debet auferri. Si arbor hæc triſtis eſt,ferrea ſtrigili ſubraſa hilarior fiet, uel ſi fimum bubulum radicibus modicè,& frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo uaſe fictili ſeruantur oblito, & loco ſicciore compoſito:uel recenter lecta poma,ſi guttis uini ueteris perfundas,efficitur, ne ea rugarum deformet attractio.Seruantur etiam deciſa cum ramis ſuis, aut fronde ſua inuoluta,atque ſuſpenſa.

De pomis aliorum menſium. TIT. V.

HOC *etiam menſe locis temperatis mala granata ponuntur,ea ratione,qua dictum eſt,& inſeruntur. Nam circa Calendas maias perſicus inoculari poteſt,quo more emplaſtratur ficus,ſicut diximus,cum de inſitione loqueremur.*Hoc *menſe calidis locis citri arbor inſeritur,ſicut ſuprà memoraui.*Nunc *locis frigidis fici plantaria diſponemus,ſeruantes eam,quæ ſupradicta eſt,diſciplinam.* Nunc *etiam ficus debemus inſerere in ligno,uel ſub cortice, ſicut ante præcepi,& eam locis ſiccis inoculare.* Nunc *planta palmarum,quam cephalonem uocamus,locis apricis,& calidis eſt ponenda.*Hoc *menſe ſorbum poterimus inſerere in ſe,in cydonio,in ſpina alba.*

De oleo,& uino uiolaceo. TIT. VI.

TOT *uiolæ uncias infundas,quot olei libras miſeris, & diebus* XL. *ſub dio habere debebis.* Violæ *purgatæ,ut de rore nihil habeant,libras quinque uini ueteris* X. *ſextarijs debebis infundere,& poſt* XXX. *dies* X. *mellis ponderibus*

deribus temperare.

De armentis. TIT. VII.

HOC *menſe uituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur,ut ſufficere poßint tributo laboris,& lactis.Ipſis autem uitulis toſtum,molitamq́; milium cum lacte miſceatur ſaluiati more præbendum. Nunc locis calidis tondeantur oues, & ſerotini fœtus hoc menſe ſignentur. Nunc etiã prima eſt admiſſura,quæ excellit, arietum,ut agnos iam maturos hybernum tempus inueniat.*

De apibus. TIT. VIII.

HOC *menſe locis apricis apes quæremus:ſed loca mellifica indicant apes,ſi circa fontes frequentißimæ paſcantur:nam ſi rariores uidebuntur,in his locis mellificari utiliter non poteſt:quòd ſi frequentes aquantur,ubi ſint examina earũ,hoc genere poſſumus inuenire. Ac primo quàm longè ſint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui uaſculo infuſam geramus, & obſeruemus fontes, aut aquas uicinas: tunc dorſa apum bibentium tangamus illo liquore tincta feſtucula,atq; ibidem moremur. Si cito reuerſæ fuerint, quas tinximus, hoſpitia earum proxima eſſe noſcemus:ſi tardè,ſpatio longiore ſummota, quod pro mora temporis æſtimamus. Ad proxima facile uenies, ad longinqua hoc genere perduceris. Cannæ unum internodium cum ſuis recidas articulis,et in latere aperies: ibi mel exiguum,uel defrutum mittes,& iuxta fontem pones:cum ad eum conuenerint apes,atque ingreſſæ fuerint poſt odorem,foramen pollice claudes appoſito, & unam tantum patieris exire,cuius fugam perſequere, ea tibi partem demonſtrat hoſpitij:cùm ipſam cœperis non uidere, alteram continuò dimittes,& ſequeris:ita ſingulæ ſubinde dimiſſæ,te facient uſque ad locum examinis peruenire. Aliqui*

mellis

mellis breuiſſimum circa aquam uaſculum ponunt, de quo cum apis aquam deguſtauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhibebit: quarum frequentiam ſubinde creſcētem, notata reuolantium parte uſque ad examina perſequeris. Quòd ſi eſt examen in ſpelunca reconditum, fumo eijcietur, & cum exierit, æris ſonitu territum in frutice, uel in aliqua ſyluæ ſe parte ſuſpendet, & ita admoto uaſculo recipietur. Si uerò in cauæ arboris ramo fuerit, acutiſſima ſerra idem ramus ſuprà, infraq́; deciſus, & munda ueſte coopertus poterit afferri, & inter aluearia collocari. Veſtigantur autem mane, ut tota dies ſufficiet ad ſequendum, nam ueſpere peracto opere ad aquam plerunq; non redeunt. Vaſa autem, quibus recipiuntur, perfricanda ſunt citreagine, uel herbis ſuauibus, & conſpergenda imbre mellis exigui: quod ſi uerno fiat, & circa fontes aluearia ſic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia eſt, multitudinem ſibi ſponte conducent, ſi tamen ſeruari à furibus poſſunt. Hoc etiam menſe, ſicut ſuprà, purgāda ſunt aluearia ſordibus, & necandi papiliones, qui maximè abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipiemus. Vas æneum miliario ſimile, id eſt, altum, & anguſtum ueſpere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accenſum. Illuc papiliones conuenient, & circa lumen uolitabunt, & anguſtia uaſculi ab igne proximo interire cogentur.

De horis. TIT. IX.

HVIVS *menſis horæ, horis menſis* Septembris *æquantur hoc genere.*

Hora	I.	*pedes*	XXIIII.
Hora	II.	*pedes*	XIIII.
Hora	III.	*pedes*	X.

Hora

Hora	IIII.	*pedes*	VII.
Hora	V.	*pedes*	V.
Hora	VI.	*pedes*	IIII.
Hora	VII.	*pedes*	V.
Hora	VIII.	*pedes*	VII.
Hora	IX.	*pedes*	X.
Hora	X.	*pedes*	XIIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SEXTVS.

De panico, & milio, de florentibus ſatis, de recidendo fœno. TIT. I.

MAIO *menſe locis frigidis, & humectis panicum ſeremus, & milium more, quo dixi. Nunc omnia propè, quæ ſata ſunt, florent, neque tangi à cultore debebunt. Florent autem ſic:* Frumenta*, & ordeum, & quæ ſunt ſeminis ſingularis octo diebus florebunt, & deinde per dies* XL. *grandeſcent flore depoſito uſque ad maturitatis euentum: quæ uerò duplicis ſeminis ſunt, ſicut faba, piſum, cætera'que legumina,* XL. *diebus florent, ſimul'que grandeſcunt.* Hoc *menſe in locis ſiccis, calidis, ſiue maritimis fœna recidantur, prius tamen, quàm exareſcant. Quòd ſi pluuijs infuſa fuerint, conuerti antè non debent, quàm pars eorum ſumma ſiccata ſit.*

De nouellæ uitis ſarmentis relinquendis, & pampinandis alijs uitibus. TIT. II.

NVNC *conſyderemus nouellæ uitis ſarmenta, quæ protulit,*

protulit, & ei pauca, & ſolida relinquamus, & adminiculis firmemus, donec brachia prolata dureſcant. Non au*tem amplius reſectæ, & pullulāti uiticulæ, quàm duæ, uel tres materiæ relinquantur, & alligētur propter iniuriam uenti.* Ideo *autē tres materias dixi debere dimitti, ne diſſipantibus uētis nulla remaneat, ſi in primordio reliqueris pauciores.* Hoc *menſe pampinari conueniet: ſed tunc eſt opportuna pampinatio, cùm teneri rami digitis ſtringentibus crepabūt ſine difficultate carpētis: hæc res uuas efficit pinguiores, & maturitati conſulit ſolis admiſſu.*

De proſcindendis, & aperiendis nouis agris. TIT. III.

NVNC *quoq; pingues agri, & herboſi proſcindantur: ſed ſi agros incultos uolueris aperire, cōſyderabis, ſiccus, an humidus ſit ager, ſyluis, aut gramine, frutetis ueſtitus, aut filice. Si humidus erit, foſſarū ductibus ex omni parte ſiccetur. Sed apertæ foſſæ notæ ſunt, cæcæ uerò hoc genere fiunt.* Imprimuntur *ſulci per agrum trāſuerſi altitudine pedū ternûm: poſteà uſq; ad medietatem lapidibus minutis replentur, aut glarea, & ſuper terra, quā egeſſeramus, æquatur. Sed foſſarū capita unam patentem foſſam petant, ad quam decliues decurrant: ita & humor deducetur, & agri ſpatia non peribunt. Si defuerint lapides, ſarmentis, uel ſtramine ſubiecto cooperiantur, uel quibuſcūq; uirgultis. Sed ſi nemoroſus eſt, extirpatis, aut raro relictis arboribus excolatur. Si lapidoſus, per macerias ſaxorū à turba collectas & purgari poterit, & inde muniri.* Iuncus, *& gramen, & filices frequenti aratione uincentur. Sed filicem, ſi ſæpe fabam conſeras, uel lupinos, & ſi ſubinde naſcentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus abſumes.*

De occandis uitibus, arboribusq́, & rude cædenda, fodiendis ſeminarijs, putandis oleis, & lupino uertendo. TIT. IIII.

HOC *menſe arbores, & uites, quæ ablaqueatæ fuerant, occare, hoc eſt, operire iam conuenit.* Nunc *ad rudẽ faciendam ſylua cædatur, quando omni fronde ueſtita eſt.* C*ædendi autẽ hic modus eſt, ut optimus operarius in alta ſylua modij ſpatium, mediocris uerò tertia minus poßit abſcindere.* Nunc *& ſeminaria fodiuntur aßiduè, & locis prægelidis, & pluuioſis oleæ putantur, & eis muſcus abraditur.* At *ſi quis lupinum ſtercorandi agri cauſa ſeminabit, aratro illum nunc debebit euertere.*

De hortis. TIT. V.

HORTORVM *ſpatia, quæ per autumnum ſeminibus implenda deſtinantur, aut plantis, nunc cõueniet paſtinare.* Hoc *menſe apium bene ſeritur, ſicut iam antè dictum eſt, uel coriandrum, & melones, & cucurbitæ, carduus, & radices, & ruta pangentur.* Porri *quoq; planta transfertur, ut rigationibus animetur.*

De pomis. TIT. VI.

LOCIS *calidis nunc mala punica florere incipiũt.* R*amus ergo cum flore (ſicut* Martialis *dicit) ſi obruto circa arborẽ fictili uaſe claudatur, & ne reſiliat, ligetur ad palum, pro uaſculi magnitudine pomum reddit autumno.* Hoc *etiam menſe locis calidis emplaſtrari perſicus poteſt.* Locis *frigidis nũc citri arbor inſeritur, & ea, quæ dicta eſt, diſciplina ſeruetur.* Nunc *frigidis locis ziziphũ conſeremus, & ficum inſerimus.* Hoc *etiam menſe palmæ planta diſponitur.*

De armẽtis, itẽ de caſtrãdis bobus. TIT. VII.

NVNC *caſtrãdi ſunt uituli, ſicut* Mago *dicit, tenera ætate,*

ra ætate,ut fiſſa ferula teſticuli comprimantur, & paulatim confracti reſoluantur. Sed hoc luna decreſcente,uerno,uel autumno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinã uitulo,duabus anguſtis regulis ſtagneis,ſicut forcipibus ipſos neruos apprehendunt, qui Græcè κριμασῆρες *dicuntur. His comprehenſis tentos teſticulos ferro reſecant,& ita recidunt, ut aliquid de his capitibus neruorũ ſuorum dimittatur hærere,quæ res & ſanguinis nimietatem prohibet,& non omnino iuuencos ſubducto robore uirilitatis effœminat. Nec admittendum eſt,quod pleriq; faciunt,ut ſtatim caſtratos coire cõpellant,nã certũ eſt ab eis generari,ſed ipſos fluxu ſanguinis interire. Vulnera uerò caſtraturæ cinere ſarmentorum, & ſpuma linentur argenti. Caſtratus abſtineatur à potu, & cibis paſcatur exiguis,& ſequenti triduò præbeantur ei teneræ arborum ſummitates,& fruteta mollia, et herbæ uiridis coma, dulciora ſagina roris,aut fluminis.Pice etiam liquida mũſto cinere,& modico oleo poſt triduum uulnera diligenter unguenda ſunt. Sed melius genus caſtrationis ſequens uſus inuenit.Alligato enim iuuenco,atq; deiecto,teſticuli ſtricta pelle clauduntur,atq; ibi lignea regula premente, decidũtur ignitis ſecuribus,uel dolabris,uel,quod eſt melius,formato ad hoc ferramẽto,ut gladij ſimilitudinẽ teneat.Ita enim circa ipſam regulã ferri acies ardentis imprimitur,unoq; ictu et morã doloris beneficio celeritatis abſumit,& uſtis uenis,ac pellibus à fluxu ſanguinis ſtrictis, plagã cicatrix quodãmodo cũ ipſo uulnere nata defendit.*

De tonſuris ouium. TIT.VIII.

LOCIS *temperatis nunc ouium celebranda tonſura eſt.Sed tonſas oues hoc unguine medicemus. Succum decocti lupini, feces uini ueteris, & amurcam pari menſu-*

 ra miſce

ra miſcebis, & in unum corpus omnia redacta curabis adlinire. Poſt triduum deinde, ſi mare uicinum eſt, litori mergantur extremo: ſi in medijs terris paſcimus, aqua cœleſtis cum ſale paululum decocta ſub dio debebit pecorum tonſa, & uncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto anno, nec ſcabrum fieri dicitur, & prolixas lanas creare fertur, ac molles.

De caſeo faciendo, TIT. IX.

HOC menſe caſeum coagulabimus ſyncero lacte coagulis uel agni, uel hœdi, uel pellicula, quæ ſolet pullorum uentribus adhærere, uel agreſtis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui ſerũ debet omne deduci, ut & ponderibus urgeatur. Vbi ſolidari cœperit, loco opaco ponatur, aut frigido, & preſſus ſubinde adiectis pro acquirenda ſoliditate ponderibus, trito ac torrefacto ſale debet aſpergi, & iam durior uehementius premi. Poſt aliquot dies ſolidatæ iam formulæ per crates ita ſtatuãtur, ne inuicẽ ſe unaquæque contingat. Sit autẽ loco clauſo, et à uentis remoto ut teneritudinẽ ſeruet, atq; pinguedinem. Vitia caſei ſunt, ſi aut ſiccus ſit, aut fiſtuloſus: quod eueniet, aut ſi parũ prematur, aut ſales inimicos accipiat, aut calore ſolis uratur. In recenti caſeo conficiendo aliqui nucleos uirides pineos terunt, atq; ita miſto lacte gelant. Aliqui thymum tritum, & frequenter colatum congelant. Qualemcunq; etiam ſaporem uelis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, ſeu piperis, ſeu cuiuſcunq; pigmenti.

De apibus. TIT. X.

HOC menſe incipiunt augeri examina, & in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculæ, quas aliqui reges putant, ſed Græci eos οἴςρυς appellãt, & necari iubent, quia requiẽ cõcutiunt quieſcentis examinis. Nunc

papilio

papiliones abundant,quos necemus,more,quo dixi.

De pauimentis,& ſolarijs. TIT. XI.

NVNC *circa extremum menſem pauimenta in ſolarijs fiunt: quæ in frigidis regionibus, & ubi pruinæ ſunt, glacie ſuſpenduntur,& pereunt. Sed ſi hoc placuerit,ſternemus duplices ordines tabularum tranſuerſos,atq; directos,& paleam,uel filicem ſuprà conſtituemus,& æqualiter æquabimus ſaxo,quod manum poßit implere. Pedaneum ſuper rudus inducimus, & aßiduo uecte denſamus: tunc antè, quàm rudus ſiccetur,bipedas, quæ per omnia latera canaliculos habeãt digitales,iungemus, ita ut calce uiua ex oleo temperata,bipedarũ canales,qui inter ſe connectendi ſunt,impleãtur,& earum coniunctione rudus omne cooperiatur. Nam ſiccata omnis materia unũ corpus efficiet,& nullum tranſmittet humorẽ. Poſteà ſex digitorum teſtaceũ ſuperfundimus, & frequenter uirgis uerberabimus,ne rimis poßit aperiri. Tũc teſſellas latiores,uel tabellas qualeſcũq; marmoreas,aut paginas imprimemus, & hanc conſtructionem res nulla uitiabit.*

De lateribus faciendis. TIT. XII.

HOC *menſe lateres faciẽdi ſunt ex terra alba,uel creta,uel rubrica. Nam qui æſtate fiunt,celeritate feruoris in ſumma cute ſiccantur, interius humore ſeruato; quæ res ſciſſuris eos faciet aperiri. Fiũt autem ſic. Terra creta diligenter,& omni aſperitate purgata, miſta cum paleis diu macerabitur,& intra formam lateri ſimilem deprimetur. Tũc ad ſiccandũ relicta, ſubinde uerſabitur ad ſolis aſpectum. Sint uerò lateres longitudine pedum duorum, latitudine unius, altitudine quatuor unciarum.*

De roſato. TIT. XIII.

QVINQVE *libras roſæ pridie purgatæ, in uini*

ueteris x. *ſextarios mergis, & poſt* x x x. *dies* x. *deſpumati mellis libras adijcies, & uteris.*

De oleo liliaceo. TIT. XIIII.

PER *olei libras ſingulas dena lilia curabis infundere, & uas uitreum* XL. *diebus locare ſub dio.*

De oleo roſeo. TIT. XV.

IN *olei libras ſingulas, roſæ purgatæ ſingulas uncias mittis, &* VII. *diebus in ſole ſuſpendis, & luna.*

De rhodomeli. TIT. XVI.

IN *ſucci roſæ ſextarijs ſingulis libras ſingulas mellis admiſces, & diebus* XL. *ſub ſole ſuſpendis.*

De roſis uiridibus ſeruandis. TIT. XVII.

ROSAS *nondum pateſactas ſeruabis, ſi in canna uiridi ſtante, fiſſa, recludas ita, ut fiſſuram coire patiaris: & eo tempore cannam recidas, quo roſas uirides habere uolueris. Aliqui olla rudi conditas, ac bene munitas ſub dio obruunt, ac reſeruant.*

De horis. TIT. XVIII.

IN *horarum menſuris Maius reſpondet Auguſto.*

Hora	I.	*pedes*	XXIII.
Hora	II.	*pedes*	XIII.
Hora	III.	*pedes*	IX.
Hora	IIII.	*pedes*	VI.
Hora	V.	*pedes*	IIII.
Hora	VI.	*pedes*	III.
Hora	VII.	*pedes*	IIII.
Hora	VIII.	*pedes*	VI.
Hora	IX.	*pedes*	IX.
Hora	X.	*pedes*	XIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIII

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SEPTIMVS.

De area paranda. TIT. I.

IVNIO menſe area paranda eſt ad trituram, cuius primo terra radatur, deinde effoſſa leuiter miſtis paleis, & amurca æquatur inſulſa. Quæ res à muribus, & formicis frumenta defendit. Tunc premẽda eſt rotundo lapide, uel columnæ quocunq; fragmento, cuius uolutatio poßit eius ſpatia ſolidare. Dehinc ſole ſiccetur. Aliqui mundatis areis aquam ſpargunt, & minuta ibi pecora diu ſpatiari, ac proculcare compellũt. Et cùm terra ungulis ſiricta fuerit, ſpectant ſolidam ſiccitatem.

De meſſibus. TIT. II.

NVNC primo ordei meßis incipitur, quæ conſummanda eſt antè, quàm grana areſactis ſpicis lapſa decurrant, quia nullis, ſicut triticum, folliculis ueſtiũtur. Quinq; modios recidere poteſt pleni agri opera una meſſoris experti, mediocris uerò tres, ultimi etiam minus. Sed ordei culmos iacere in agris aliquantulum ſinamus, quia fertur hoc more grandeſcere. Nunc etiam menſe poſtremo locis maritimis, & calidioribus, ac ſiccis tritici meßis abſcinditur. Quã paratam eſſe cognoſces, ſi æqualiter ſpicarũ populus maturato rubore flaueſcat. Pars Galliarum planior hoc compendio utitur ad metendum, & præter hominũ labores, unius bouis opera ſpatiũ totius meßis abſumit. Fit itaq; uehiculum, quod duabus rotis breuibus fertur, huius quadrãta ſuperficies tabulis munitur, quæ forinſecus recliues in ſummo reddant ſpatia largiora. Ab eius

fronte carpēti breuior eſt altitudo tabularū. Ibi denticuli plurimi, ac rari ad ſpicarū menſuram cōſtituuntur in ordinem, ad ſuperiorem partem recurui. A tergo uerò eiuſdem uehiculi duo breuiſsimi temones figurātur, uelut amites baſternarum. Ibi bos capite in uehiculum uerſo iugo aptatur, & uinculis, manſuetus ſanè, qui non modū compulſoris excedat. Hic ubi uehiculum per meſſes cœpit impellere, omnis ſpica in carpentum denticulis comprehēſa cumulatur abruptis, ac relictis paleis, altitudinem, uel humilitatem plerunq; bubulco moderāte, qui ſequitur, & ita per paucos itus, ac reditus breui horarū ſpatio tota meſſis impletur. Hoc campeſtribus locis, uel æqualibus utile eſt, & ijs, quibus neceſſaria palea non habetur.

De agris proſcindēdis, de uineis occandis, fodiēdis, uicia, fœno græco recolligendis. TIT. III.

NUNC *frigidiſsimis locis, quæ Maio ſunt prætermiſſa faciemus. Agros æquè proſcindemus herboſis, & gelidis partibus. Vineta occabimus. Colligemus uiciā, fœnū græcum reſecabimus ad pabulum. Hoc menſe locis frigidis peragenda eſt leguminum meſsis: itaq; lenticulam collectam, cineri miſtam, bene ſeruabimus, uel uaſis olearijs, aut ſalſamentarijs, repletis, ſtatimq; gypſatis. Nūc & faba luna minuēte uelletur. Ante lucem ſanè, & antè, quàm luna procedat, excuſſa, & refrigerata ponatur. Ita gurguliones nō patietur infeſtos. Hoc menſe lupinus colligitur, & ſi placuerit, ſtatim ſeparetur ex area: ſed lōgè ab humore eſt ponendus in horreis. Sic enim duriſsimè cuſtoditur, maximè ſi granaria eius afflauerit fumus aſsiduus.*

De hortis. TIT. IIII.

HOC *mēſe circa ſolſtitiū braſsicā ſeremus, quam inchoante trāsferemus Auguſto, uel irriguo loco, uel pluuia initiante*

initiāte madefacto. Apiū quoq; bene ſerere poterimus, betas, & radices, & lactucas, & coriandrum, ſi rigemus.

De pomis. TIT. V.

HOC *etiā menſe ramus punici (ſicut ſuprà diximus) poterit intra fictile uaſculū claudi, ut ad eius magnitudinem poma reſtituat.* Nunc *pyra, uel mala, ubi ramos multa poma denſabunt, interlegēda ſunt quæcunq; uitioſa, ut ſuccus, qui ingratè his poſſet impendi, ad meliora uertatur.* Hoc *etiā menſe, locis frigidis, ziziphum ſerere poterimus.* Nunc *caprificādæ ſunt arbores fici, ſicut in eius narrauimus diſciplina. Aliqui eas & hoc mēſe inſerunt.* Locis *frigidis perſicus inoculatur, palmæ planta circunfoditur.* Hoc *menſe, uel* Iulio *celebratur inſitio in pomis, quæ emplaſtratio dicitur.* Solis *arboribus cōuenit, quibus pinguis ſuccus in cortice eſt, ut ficis, & oleis, ac ſimilibus, ut* Martialis *dicit, & perſico.* Fit *autem ſic:* Ex *nouellis ramis, & nitidis, ac feracibus gēmam, quæ bene apparebit ſine dubio proceſſura, duobus digitis quadratis circūſignabis, ut ipſa ſtatuatur in medio, & ita ſubtiliter corticem leuabis acutiſsimo ſcalpro, ne gēma lædatur.* Itē *ex ea arbore, cui uelimus inſerere, ſimiliter cum gēma tolletur emplaſtrū, nitido tamen, atq; uberi loco.* Tunc *ibi cōuenienter aſtringitur, & preſſum circa gēmam uinculis cogitur ſine germinis læſione cohærere, ut ea, quæ appoſitæ redditur, locum gēmæ prioris includat: tunc luto ſuperlinis, & liberam gēmam relinques.* Ramos *ſuperiores eius arboris ſecabis, ac ſtirpes, & ab uno & uiginti diebus exactis, reſoluto uimine uinculorum, reperies externi ſeminis gemmam mirè in arboris alienæ membra tranſiſſe.*

De armentis, & eorum caſtratura: de caſeo, & tonſuris. TIT. VI.

HOC etiam menſe uituli rectè (ut dictum eſt antè) caſtrantur. Nunc etiam caſeum iure conficimus, & oues in frigida regione tondemus.

De apibus, alucarijs, & reliquis. TIT. VII.

HOC menſe alucaria caſtrabuntur, quæ matura eſſe ad mellis reditũ ſignis quàm pluribus inſtruemur. Primum, ſi plena ſunt, apum ſubtile murmur audimus. Nã uacuæ ſedes fauorũ, uelut concaua ædificia, uoces, quas acceperint, in maius extollunt. Quare cum murmuris ſonus magnus, et raucus eſt, agnoſcimus nõ eſſe idoneas ad metẽdũ crates fauorũ. Itẽ cùm fucos à ſedibus ſuis, qui ſunt apes maiores grãdi intẽtione deturbãt, matura mella teſtãtur. Caſtrabuntur autẽ alucaria matutinis horis, cùm torpẽt apes, nec caloribus aſperãtur. Fumus admouetur ex galbano, & arido fimo bubulo, quẽ in pultario factis carbonibus cõuenit excitare. Quod uas ita figuratũ ſit, ut uelut inuerſi infundibuli anguſto ore fumũ poſſit emittere, atq; ita cedẽtibus apibus, mella recidẽtur. Ad examinis pabulũ hoc tẽpore pars fauorũ debet quinta dimitti. Sanè putres, ac uitioſi faui de alucarijs auferantur. Nunc mella conficimus cõgeſtis in mundiſſimũ ſabanum fauis, ac diligẽter expreſſis. Sed antè quàm premamus, partes fauorũ corruptas, uel pullos habẽtes recidemus, nã malo ſapore mella corrũpunt. Mel recens paucis diebus apertis uaſculis habendũ eſt, atq; in ſummitate purgandũ, donec refrigerato calore muſti more deferueat. Nobilius mel erit, qđ ante expreſſionẽ ſecundã, uelut ſponte profluxerit. Hoc etiam mẽſe cerã conficimus, quæ in uaſe æneo feruenti aqua pleno minutè cõciſis fauorũ reliquijs mollietur, & deinde in alijs uaſculis ſine aqua reſoluta digeretur in formas. Nũc ſi menſe ultimo, noua egrediũtur examina, cuſtos eſſe debebit

bebit attentus,quia nouellæ apes uagantibus animis iuuē tute,niſi ſeruētur,effugiūt. Exeuntia in aditu ſuo morantur uno,aut duobus diebus, quæ ſtatim nouis aluearijs excipiēda ſunt. Obſeruabit autē cuſtos aſsiduus uſq; in octauam,uel nonam horam,quia poſt hæc tempora non facile fugere,aut emigrare conſueuerūt, quamuis aliquæ ſtatim & procedere,& abire non dubitent. Signa futuræ fugæ hæc ſunt. Ante biduum,uel triduum acrius tumultuantur, & murmurant. Quod ubi appoſita frequenter aure explorator agnouerit,ſolicitior aduerſum hæc eſſe debebit. Solent hæc ſigna & cum pugnaturæ ſunt, facere: quarum pugnam compeſcit puluis, aut mulſæ aquæ imber aſperſus. Ineſt illi ad originis ſuæ reparandam concordiā, dulcis autoritas. Sed cum ſe agmina ſic pacata, in ramo, aut loco quocunq; ſuſpenderint,ſi unius uberis eductione pendebunt,noris aut unum regem eſſe uniuerſis, aut reconciliatis omnibus manere concordiam. Si uerò duo, uel plura ubera ſuſpendens ſe populus imitatur, & diſcordes ſunt,& tot reges eſſe,quot uelut ubera uideris, confitentur. Vbi globos apiū frequentiores uideris, uncta manu ſucco meliſſophylli, uel apij reges requiras. Sunt autem paulò maiores,& oblongi magis,quam cæteræ apes, rectioribus cruribus,neq; grandibus pennis,pulchri coloris, & nitidi,leues,ſine pilo,niſi fortè pleniores quaſi capillum gerunt in uentre,quo tamen non utuntur ad uulnus. Sunt alij fuſci,atq; hirſuti,quos oportet extingui,& pulchriorē relinqui,qui ſi frequēter uagatur cū examinibus, exectis alis reſeruetur: hoc enim manente nulla diſcedet. Sed ſi nulla naſcātur examina,duorū,uel triū uaſculorum multitudinem in unū conferre poſſumus: dulci tamē liquore conſperſas apes,atq; incluſas,per triduū tenebimus,appoſito cibo mellis,& exigua tantum ſpiracula relinquen-

mus in cella. Quòd ſi uelis aluearium, cui per aliquam peſtem multitudo ſubducta eſt, populi adiectione reparare, conſyderabis in alijs abundantibus, ceras fauorum, et extremitates, quæ pullos habent, et ubi ſignum naſcituri regis inueneris, cũ ſobole ſua recides, & in id aluearium pones. Eſt autẽ hoc futuri regis ſignum. Inter cætera foramina, quæ pullos cõtinent, unũ maius, ac longius uelut uber apparet. Sed tunc trãsferendi ſunt, quando eroſis cooperculis ad naſcendum maturi capita nituntur excrere: nam ſi immaturos tranſtuleris, interibunt. Si autem ſe ſubitum leuabit examen, ſtrepitu æris terreatur, aut teſtulæ: tunc ad aluearium redibit, aut in proxima fronde pendebit, & inde in nouum uas herbis conſuetis, & melle conſperſum manu attrahatur, aut trulla, & cum in eo loco requieuerit, ueſpere inter alia collocetur.

De pauimentis & latere. TIT. VIII.

HOC *etiam menſe pauimenta faciemus ſub diuo, & lateres, more quo dixi.*

Qualiter fructuum uenturorum experimenta ſumentur. TIT. IX.

GRAECI *aſſerunt Aegyptios hoc more prouentũ futuri cuiuſq; ſeminis experiri. Aream breuẽ loco ſubacto, & humido nunc excolunt, & in ea diuiſis ſpatijs omnia frumẽti, uel leguminũ ſemina ſpargũt. Deinde in ortu caniculæ, qui apud Romanos quartodecimo Calẽdarũ Auguſtarũ die tenetur, explorant quæ ſemina ortũ ſydus exurat, quæ illæſa cuſtodiat. His abſtinent, illa procurant, quia indiciũ noxæ, aut beneficij, per annũ futurũ generi unicuiq;, ſydus aridũ præſenti exitio, uel ſalute præmiſit.*

De oleo Chamæmilleo. TIT. X.

PER *olei libras ſingulas chamæmillæ herbæ florentis,*

tis, aureæ medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos ambitur, unciarum ſingularum pondus infundis, & quadraginta diebus in ſole conſtitues.

De œnanthe. TIT. XI.

SYLVESTRES *uuas, cum floret, ſine rore colligimus, & expandimus in ſole, ne quid reſtet humoris, & flos ad excutiendum ſiccior apparetur. Tunc cribello ſpiſſo cernimus, ut grana non tranſeant, ſed flos ſolus decidat. Hunc in melle ſeruamus infuſo: & cum diebus* XXX. *fuerit conditum, temperamus eo genere, & more, quo roſatum moris eſt temperare.*

De alica. TIT. XII.

ORDEVM *ſemimaturũ, cui adhuc ſupereſt aliquid de uirore, per manipulos ligabis, & torrebis in furno, ut facilè mola poßit infringi, & in modio uno ſalis aliquantum, dum molitur, miſcere curabis, ac ſeruabis.*

De horis. TIT. XIII.

IVNIVS, *ac Iulius horarum ſibi æqua ſpatia contulerunt.*

Hora.	I.	pedes	XXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER OCTAVVS.

De iterandis agris, de meſſe triticea: de extirpandis uepribus, & filicetis: de arboribus operiendis nouellis. TIT. I.

IVLIO *menſe agri, qui Aprili proſciſſi fuerant, circa Calendas iterantur.* Nunc *locis temperatis tritici meſſis expletur, more quo dictum eſt, ſyluestres agri utiliſſimè extirpabũtur arboribus, atq; uirgultis, cùm luna decreſcit, deſectis radicibus, atq; combuſtis.* Hoc *menſe arbores, quæ in meſſe ſteterant, ſectis meßibus obruantur aggeſtione terrarum propter nimios ſolis ardores.* Opera *una* xx. *maximas obruet.* Nunc *& nouellæ uites mane, & ueſpere iam calore depoſito effodi debent, & auerſo gramine puluerari.* Hoc *menſe, utiliter, uel ante caniculares dies, filices extirpabis, & caricem.*

De hortis. TIT. II.

HOC *etiam menſe cepullas ſerimus, irriguis, ac frigidis locis, & radicem, & attriplicem, ſi rigare poßumus, & ocymum, maluas, betas, lactucas, & porros rigandos.* Hoc *menſe loco irriguo, napos ſeremus, & rapa, ſolo putri, & ſoluto, nec ſpiſſo. Locis humidis lætantur, & cãpis.* Sed *napus in ſicco & propè tenui, atq; decliuo, & ſabuloſo melior naſcitur. Loci proprietas utrunq; ſemẽ in alterũ mutat. Nã rapa in alio ſolo per bienniũ ſata mutantur in napos, alio uerò, napus tranſit in rapũ. Subactum ſolum ſtercoratum, uerſatumq; conquirunt, quod & ipſis, & ſe*

& ſegetibus proderit, quæ ibi anno eodẽ ſerũtur. Iugero raporũ quatuor ſextarij, napi autem quinq; ſufficiunt. Si ſpiſſa ſunt, interuelles aliqua, ut cætera roborẽtur. Vt uerò ſemina maiora redigantur, eruta rapa, folijs omnibus purgas, et ad dimidij digiti craßitudinẽ in caule ſuccides. Tũc in ſulcis diligenter ſubactis, octonis digitis ſeparata obrues, & iniicies terrã, & calcabis, ita magna naſcẽtur.

De pomis. TIT. III.

HOC *etiam menſe emplaſtratio celebrari poteſt, ſicut antè demonſtraui, & pyrus, uel malus locis humidis nunc inſita me explorante proceßit.* Hoc *etiã menſe in pomis ſerotinis, quæ ubertate nimia ramos onerauerũt (ſicut prædixi) interlegẽda ſunt, ſiqua uitioſa repereris, ut arboris ſuccũ uertamus ad meliorũ nutrimẽta pomorũ.* Nũc *citri taleam loco irriguo, frigidis regionibus me plãtaſſe memini, & quotidianis animaſſe liquoribus, quæ & naſcendo, & afferendo uotum felicitatis æquauit.* Hoc *tẽpore, locis humidis inoculari ficus, & inſeri citrius poteſt.* Menſe *iam medio, palmæ planta circunfodi.* Nunc *locis temperatis, amygdala matura ſunt ad legendum.*

De armentis. TIT. IIII.

HOC *tempore maximè tauris ſubmittẽdæ ſunt uaccæ, quia decẽ menſium partus ſic poterit maturo uere cõcludi, & certum eſt eas poſt uernam pinguedinem geſtientes ueneris amare laſciuiam.* Vni *tauro quindecim uaccas* Columella *aſſerit poſſe ſufficere, curandumq; ne cõcipere nequeant nimietate pinguedinis.* Si *abundantia pabuli eſt in regione, qua paſcimus, poteſt annis omnibus in fœturam uacca ſubmitti.* Si *uerò indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandæ ſunt, maximeq;, ſi eædem uaccæ alicui operi ſeruire conſueuerunt.* Hoc *mẽſe arie-*

tes

*tes candidiſsimi eligendi, & admittendi ſunt mollibus la-
nis, in quibus non ſolum corporis candor conſyderandus
eſt, ſed etiam lingua, quæ ſi maculis fuſcabitur, uarietatem
reddit in ſobole. De albo pleruq; naſcitur coloris alterius.
De fuſcis nunquàm (ſicut Columella dicit) poteſt albus
creari. Eligemus arietem altũ, procerum, uẽtre promiſſo,
& lanis candidis tecto, cauda longiſsima, uelleris denſi,
fronte lata, magnis teſtibus, ætatis primæ, qui tamẽ uſq; in
octo annos poteſt utiliter inire. Fœmina debet bima ſub-
mitti, quæ uſq; in quinquẽnũ fœturæ neceſſaria eſt, anno
ſeptimo deficit. Eligẽda eſt uaſti corporis, & prolixi uel-
leris, ac molliſsimi, lanoſi, & magni uteri. Sed prouidendũ
eſt in hoc genere, ut pabuli ubertate ſaturetur, & longè
paſcatur à ſentibus, qui & lanã minuũt, & corpus inci-
dunt. Admittendi ſunt menſe Iulio, ut nati ante hyemem
conualeſcant. Ariſtoteles aſſerit, ſi maſculos plures creari
uelis, admiſſuræ tempore ſiccos dies, & halitum ſepten-
trionis eligendum, & cõtra eum uentum greges eſſe pa-
ſcẽdos. Si fœminas generari uelis, auſtri captandos flatus,
& in eum paſcua dirigenda, ac ſic ineundas matres, ut
mortuarũ, uel uitioſarũ numerus nouella ſobole repare-
tur. Autumno debiles quæq; pretio mutentur, ne eas im-
becillas hybernũ frigus abſumat. Aliqui duobus antè mẽ-
ſibus arietes à coitu reuocant, ut facẽ libidinis augeat di-
latio uoluptatis. Quidã coire ſine diſcretione permittũt,
ut hoc eis genere per annum totum fœtura non deſit.*

De extirpando gramine. TIT. V.

HOC *menſe, cùm ſol cancri tenebit hoſpitium, luna
ſexta in capricorni ſigno poſita, gramen ablatum Græci
aſſerunt nihil de radicibus rediturum. Item ſi bidentes cy
prei fiant, & ſanguine tingantur hircino, & poſt forna-
cis ardo*

cis ardores non aqua, ſed eodem ſanguine temperentur, per eos erutum gramen extingui.

De uino ſcyllite. TIT. VI.

HOC *menſe uinum ſcyllite ſic facimus. Scyllam de montanis, aut maritimis locis ſub ortu canicularum lectã procul à ſole ſiccamus. Ex hac in uinĩ amphoram unius libræ menſuram mittimus, inciſis antè tamẽ ſuperfluis, & abiectis folijs, quibus pars extrema uallatur. Quidã uelamina ipſa filo inſerta ſuſpendunt, ut uino infuſa mergantur, & non admiſta fecibus poſt* XL. *dierũ ſpatium ſerta, quæ appenſa ſunt auferãtur. Hoc uini genus tuſsi reſiſtet, uentrem purgabit, flegma diſſoluet, ſpleneticis proderit, acumen præſtabit oculorũ, concitabit digeſtionis auxilia.*

De hydromelli. TIT. VII.

INCHOANTIBVS *canicularibus diebus, aquam puram pridie ſumis ex fonte. In tribus aquæ ſextarijs, unum ſextarium non diſpumati mellis admiſces, ac diligenter per carenarias diuiſum quinq; horarũ ſpatio cõtinuò per inueſtes pueros curabis agitare uaſa ipſa cõcutiens. Tũc* XL. *diebus, ac noctibus patieris eſſe ſub cœlo.*

De aceto ſcyllitico. TIT. VIII.

SQVILLAE *albæ crudæ proiectis durĩs, atque extrinſecus poſitis omnibus teneram medietatem ad libram, & ſex uncias per minutas partes recides, & in aceti acerrimi duodecim ſextarijs merges. Vas ſignatũ* XL. *diebus patieris eſſe ſub ſole: Poſt abiecta ſquilla acetum diligentius excolabis, & in bene picato uaſe trãsfundes. Aliud acetum digeſtioni, & ſaluti accõmodum. Squillæ dragmas* VIII. *aceti ſextarios* XXX. *mittis in uaſculo, & piperis unciam unam, mentæ, & caſiæ aliquantum, & poſt aliquod tempus uteris.*

De ſinapi. TIT. IX.

SINAPIS ſemen ad modum ſextarij unius, & ſemis, redigere curabis in puluerē, cui mellis pondo v. olei Hiſpani unam libram, aceti acris unum ſextarium miſces, & tritis omnibus diligenter uteris.

De horis. TIT. X.

IVLII, & Iunij horas par mēſurarū libra cōpoſuit.

Hora	I.	pedes	XXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER NONVS.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis. TIT. I.

AVGVSTO menſe ultimo circa Calēdas ſeptembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis uindemiæ apparatus urgetur. Hoc etiam menſe locis frigidiſſimis occatio uinearum fit.

De exili,

De exili,& miſera uinea reficienda. TIT. II.

HOC *tempore,ſi terra exilis in uinea eſt, & uinea ipſa miſerior, tres uel quatuor lupini modios in iugero ſpargis,atq; ita occabis.Quod ubi fruticauerit,euertitur, & optimum ſtercus præbet in uineis, quia lætamen propter uini uitium non conuenit inferre uinetis.*

De pampinandis, & obumbrandis uitibus, & extirpandis carectis atq; filicetis. TIT. III.

NVNC *locis frigidis pampinatur, locis uerò feruentibus,ac ſiccis obumbratur potius uua,ne ui ſolis areſcat, ſi aut uineæ breuitas,aut facultas operarũ permittit.* Hoc *etiam menſe extirpare poſſumus carecta,atq; filiceta.*

De urendis paſcuis. TIT. IIII.

NVNC *urenda ſunt paſcua, ut & altorum fruticũ feſtinatio reprimatur ad ſtirpes, & incenſis aridis noua lætius ſuccedant.*

De hortis. TIT. V.

HOC *etiam menſe ultimo,ſiccis locis rapa, & napus ſerenda ſunt,hac ratione qua antè dictum eſt.*Hoc *menſe ultimo,locis ſiccioribus radices ſeruntur, quæ hyeme ſui uſum miniſtrent.Amant terram pinguem, ſolutam,& diu ſubactam,qualem rapa.*T*ofum, & glaream reformidant.* Gaudent *celi ſtatu nebuloſo.* Serendæ *ſunt ſpatijs grandibus,& altè foßis,*M*eliores proueniũt in arenis.* Serantur *poſt nouam pluuiam,niſi poßint fortè rigari.* Quod *ſatum eſt,ſtatim debet operiri leui ſarculo.* Iugerum *duo ſextarij,uel,ut quidam,quatuor,cũ ſeruntur,implent.*Lætamen *non eſt ingerẽdum,ſed potius paleæ,quia inde fungoſæ ſunt.* Suauiores *fiunt, ſi eas aqua ſalſa frequenter aſpergas.*Radices *fœminini generis putantur, quæ minus*

acres ſunt, & habent folia latiora, et leuia, & cum iucunditate uirentia. Ex his *ergo ſemina colligemus.* Maiores *fieri creduntur, ſi ſublatis omnibus folijs, & ſolo tenui caule demiſſo, ſæpe terris operiantur.* Si *ex nimis acra dulcem fieri uelis, ſemina die, & nocte melle macerabis, aut paſſo.* Raphanum *tamen, ſicut braßicam, conſtat eſſe uitibus inimicū.* Nam *ſi circa ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt.* Hoc *etiam menſe paſtinacas ſeremus.*

De pomis. TIT. VI.

ETIAM *nunc emplaſtrantur arbuſta.* Pyrum *nunc pleriq; inſerunt, & locis irriguis arborem citri.*

De apibus. TIT. VII.

HOC *menſe crabrones moleſti ſunt aluearijs apum, quos perſequi, ac necare debemus.* Nunc *etiam quæ* Iulio *non excurrimus, exequamur.*

De aqua inuenienda. TIT. VIII.

NVNC, *ſi deerit aqua, eam quærere, ac ueſtigare debebis, quam taliter poteris inuenire.* Ante *ortū ſolis ijs locis, quibus aqua quærenda eſt, æqualiter pronus mento ad ſolum depreſſo iacens in terra ſpectabis orientē, & in quo loco criſpum ſubtili nebula aërem ſurgere uidebis, & uelut rorem ſpargere, ſigno aliquo uicinæ ſtirpis, aut arboris prænotabis.* Nam *conſtat ſiccis locis, ubi hoc fiet, aquam latere: ſed terrarum genus conſyderabis, ut poßis uel de tenuitate, uel de abundantia iudicare.* Creta *tenues, nec optimi ſaporis uenas creabit.* Sabulo *ſoluto exiles, inſuaues, limoſas, & ſpatio altiore ſubmerſas.* Nigra *terra humores, et ſtillicidia nō magna ex hybernis imbribus & liquore collecta, ſed ſaporis egregij.* Glarea *mediocres & incertas uenas, ſed ſuauitate præcipuas.* Sabulo *maſculus, & arena, & carbunculus certas, & ubertate copio-*

ſas.

ſas. In ſaxo rubro bonæ, & abundantes ſunt. Sed prouidendũ eſt, ne inuentæ inter rimas refugiant, & per interuenia dilabantur. Sub radicibus montiũ, & in ſaxis, ſilicibus uberes, frigidæ, ſalubres. Locis cãpeſtribus ſalſæ, graues, tepidæ, inſuaues: quarũ ſapor ſi optimus fuerit, noueris eas ſub terris exordiũ de monte ſumpſiſſe. Sed in medijs campis montanorum fontiũ ſuauitatem conſequẽtur, ſi umbrantibus tegantur arbuſtis. Sunt & hæc ſigna ueſtigandæ aquæ, quibus tunc credimus, ſi neq; lacuna eſt, neq; aliquis ibi ex conſuetudine humor inſidet aut præterit. Iuncus tenuis, ſalix ſyluatica, alnus, uitex, arũdo, edera, cæteraq;, ſi qua humore gignuntur. Locus ergo, ubi ſic prædicta ſigna repereris, fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinq;, & proximè ſolis occaſum, mundũ uas ibi æreum, uel plumbeum interius unctũ inuerſum ponatur in ſolo ipſius foßionis. Tunc ſupra foſſæ labra crate facta de uirgis, ac frõdibus, additaq; terra, ſpatium omne cooperiatur. Sequẽti die aperto loco, ſi in eodẽ uaſe ſudores intrinſecus inuenientur, aut ſtillæ, aquas ibi eſſe non dubites. Item ſi uas figuli ſiccum, neq; coctũ eadẽ ratione ponatur, ac ſimiliter operiatur, altero uerò die, ſi aquarum uena eſt, in præſenti uas cõcepto humore ſoluetur. Item uellus lanæ æquè poſitum, uel coopertum, ſi tantum colligit humoris, ut alia die fundat expreſſum, copias ineſſe teſtabitur. Item lucerna oleo plena, & accenſa, ſi ibi ſimiliter tecta ponatur, & ſecuto die inueniatur extincta ſuperantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item ſi in eo loco focum feceris, & terra uaporata humidum fimũ, nebuloſumq; ructauerit, aquas ineſſe cognoſces. His itaq; repertis, certa ſignorum firmante notitia, puteum fodies, & aquæ caput requires: uel ſi plura ſunt,

in unum colliges. Tamen maximè ſub radicibus montium in ſeptentrionali parte quærēdæ ſunt aquæ, quia in his locis magis abundant, utilioresq́; naſcuntur.

De puteis. TIT. IX.

SED *in fodiēdis puteis cauendum eſt foſſorum periculum, quoniam plerunq; terra ſulfur, alumen, bitumen educit. Quorum ſpiritus miſti anhelitum peſtis exhalant, & occupatis ſtatim naribus extorquent animas, niſi quis fugæ ſibi uelocitate ſuccurrat. Prius ergo, quàm deſcendatur ad intima, in eis locis lucernam ponis, accenſam, quæ ſi extincta non fuerit, periculum non timebis. Si uerò extinguetur, cauendus eſt locus, quem ſpiritus mortifer occupabit. Quòd ſi alio loco aqua non poteſt inueniri, dexteram, læuamq́; puteos fodiemus, uſq; ad aquæ ipſius libramentum, & ab his foramina hinc inde patefacta, uelut nares, intus agemus, quà nocens ſpiritus euaporet: quo facto, latera puteorum ſtructura ſuſcipiat. Fodiendus eſt autē puteus, latitudine octo pedum quoquouerſum, ut binos pedes ſtructura cōcludat: quæ ſtructura uectibus ligneis ſubinde denſetur, & ſtructa ſit lapide tofacio, uel ſilice. Si aqua limoſa fuerit, ſalis admiſtione corrigatur. Sed dum foditur puteus, ſi terra non ſtabit uicio generis diſſoluti, aut humore laxabitur, tabulas obijcies directas undiq;, & eas tranſuerſis uectibus ſuſtinebis, ne fodiētes ruina cōcludat.*

De aqua probanda. TIT. X.

AQVAM *uerò nouam ſic probabis: in uaſe æneo nitido ſpargis, & ſi maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta æneo uaſculo, ſi arenam, uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Itē ſi legumina cito ualebit excoquere, uel ſi colore perlucido carens muſco, & omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto ſunt putei,*

perforatis uſq; ad infimã partẽ terris ad loca ĩferiora, poſſunt uice fontis exire, ſi uallis ſubiectæ natura permittat.

De aquæ ductibus. TIT. XI.

CVM uerò ducẽda eſt aqua, ducitur aut forma ſtructili, aut plumbeis fiſtulis, aut canalibus ligneis, aut fictilibus tubis. Si per formam ducetur, ſolidandus eſt canalis, ne per rimas aqua poßit elabi: cuius magnitudo pro aquæ mẽſura faciẽda eſt. Si per planum ueniet, inter ſexagenos, uel centenos pedes ſenſim reclinetur ſtructura in ſeſquipedẽ, ut uim poßit habere currẽdi. Siquis mons interiectus occurrerit, aut per latera eius aquã ducemus obliquã, aut ad aquæ caput ſpeluncas librabimus, per quarũ ſtructurã perueniat. Sed ſi ſe uallis interſerat, erectas pilas, uel arcus uſq; ad aquæ iuſta ueſtigia conſtruemus, aut plũbeis fiſtulis clauſam deijci patiemur, & explicata ualle cõſurgere. Sed, quod eſt ſalubrius, & utilius, fictilibus tubis cũ ducitur, duobus digitis craßi, et ex una parte reddãtur anguſti, ut palmi ſpatio unus in alterũ poßit intrare: quas iũcturas uiua calce oleo ſubacta debemus illinire. Sed antè, q̃ in ijs aquæ curſus admittatur, fauilla per eos mixta exiguo liquore decurrat, ut glutinare poßit, ſiquã ſunt uitia tuborũ. Vltima ratio eſt, plũbeis fiſtulis ducere, quæ aquas noxias reddũt. Nã ceruſa plũbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis. Diligẽtis erit aquarũ receptacula fabricari, ut copiã uel inops uena procuret.

De menſuris, & ponderibus fiſtularum. TIT. XII.

MENSVRA uero fiſtularum plumbo ſeruetur huiuſmodi. Centenaria x. pedum mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas L X. Quinquagenaria ſimiliter x. pedum põdo ſexcenta. Quadragenaria

pondo quadringenta LXXX. *Tricenaria pondo tricenta ſexaginta. Vicenaria pondo ducenta* XL. *Octonaria pondo nonagintaſex.*

De omphacomelli. TIT. XIII.

IN *uuæ ſemiacerbæ ſucci ſextarijs ſex: mellis triti fortiter duos ſextarios debebis infundere, & ſub ſolis radijs diebus* XL. *decoquere.*

De horis. TIT. XIIII.

AVGVSTVM *Maio par ſolis curſus æquauit.*

Hora	I.	*pedes*	XXIII.
Hora	II.	*pedes*	XIII.
Hora	III.	*pedes*	IX.
Hora	IIII.	*pedes*	VI.
Hora	V.	*pedes*	IIII.
Hora	VI.	*pedes*	III.
Hora	VII.	*pedes*	IIII.
Hora	VIII.	*pedes*	VI.
Hora	IX.	*pedes*	IX.
Hora	X.	*pedes*	XIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DECIMVS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis exilibus, & de ſtercorando. TIT. I.

SEPTEMBRI *menſe ager pinguis, & qui diu tenere cõſueuit humorem, tertia uice arabitur, quamuis humido anno poßit & antea tertiari.* N*unc ager humidus, planus, exilis, quem primo Auguſto arari diximus, iteratur,*

& ſeri

& ſeritur. Graciles diui nūc primùm arandi ſunt, & ſerendi ſtatim circa æquinoctium. Agri nunc ſtercorandi ſunt, ſed in colle ſpiſsius, in cāpo rarius lætamina diſponētur, cū luna minuitur: quæ res, ſi ſeruetur, herbis officiet. Vni iugero aſſerit Columella XXIIII. ſtercoris carpēta ſufficere. In plano uerò XVIII. Sed ijdē cumuli tot diſsipandi ſunt, quot ea die poterūt exarari, ne ſtercora exiccata nihil proſint. Eijciuntur quidē lætamina, & qualibet hyemis parte. Sed ſi tēpore ſuo eijci aliqua ratione nō poterunt, antè quàm ſeras, more ſeminis per agros puluerē ſtercoris ſparge, uel caprinū manu proijce, & terrā ſarculis miſce. Nec prodeſt nimium ſtercorare uno tēpore, ſed frequenter, & modicè. Ager aquoſius plus ſtercoris, ſiccus uerò minus requirit. Sed ſi lætaminis copia nō abundat, hoc pro ſtercore optime cedit, ut ſabuloſis locis cretā, uel argillam ſpargas, cretoſis ac nimiū ſpiſsis ſabulonē. Hoc etiam ſegetibus proficit, & uineas pulcherrimas reddit. Nam lætamen in uineis ſaporem uini uitiare conſueuit.

De ſerendo tritico, & adoreo in locis frigidis & opacis. TIT. II.

HOC menſe uliginoſis locis, aut exilibus, aut frigidis, aut opacis circa æquinoctium triticum, & adoreum ſeretur, dum ſerenitas conſtat, ut radices frumenti ante hyemem conualeſcant.

De remedio ſalſi humoris, de ſeminum menſuris, & diuerſis remedijs ad ſationē pertinentibus. TIT. III.

SOLET terra humorē ſalſum uomere, qui ſegetes necat. Vbi hoc fit, columbinum ſtercus, aut cupreſsi folia oportet inſpergere, & ita, ut eadem miſceantur, inarare. Melius tamē omnibus remedijs erit, ſi aquarius ſulcus no

xium deducat humorẽ. In mediocris agri iugero v. tritici modios, & adorei totidẽ conſeremus; nam quatuor ager pinguis accipiet. Si modium quo ſeretur, hyenæ pelle ueſtieris, & ibi aliquãdiu quod ſerendũ eſt, eſſe patieris, ſata bene prouenire firmantur. Item quoniã quædam animalia ſubterranea ſectis radicibus necant plerũq; frumenta, contra hæc proderit, ſi herbæ, quæ ſedum dicitur, ſuccus aquæ miſtus una nocte madeficiat, quæ ſpargenda ſunt ſemina, uel agreſtis cucumeris humor expreſſus, & eius radix trita, ſi aqua diluatur, & eodem quæ ſerenda ſunt, macerẽtur humore. Aliqui ubi hæc ſegetes ſuas perferre ſenſerint, inter initia uitiorum inſulſa amurca, uel prædicta aqua ſulcos, & aratra perfundunt.

De ſerendo ordeo canterino. TIT. IIII.

NVNC *gracili ſolo ordeum ſeritur canterinum, modijs v. per iugerum. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris, niſi forte lætamen aſpergas.*

De lupino ſerendo. TIT. V.

NVNC, *uel maturius aliquanto, lupinus ſeritur in qualicunq; terra, uel crudo ſolo: cui hoc proderit, ut ſeratur antè, quàm frigus incipiat. Limoſo agro nõ naſcitur: cretam reformidat: Amat exilem terram, atq; rubricam. x. modijs iugeri menſura completur.*

De piſo ſerendo. TIT. VI.

HOC *menſe poſtremo piſum ſeremus, terra facili, & ſoluta, loco tepido, cœlo delectatur humecto. Iugero quatuor modios, uel tres ſparſiſſe ſufficiet.*

De ſiſamo ſerendo, & proſcindendis agris ad medicam. TIT. VII.

NVNC *ſiſamum ſeritur putri ſolo, uel pinguibus arenis, uel terra congeſtitia. Iugera quatuor uel ſex, ſextarios*

tarios ſeuiſſe conueniet. Hoc menſe poſtremo, prima uice agros proſcindemus, qui habituri ſunt medicam.

De uicia, fœno græco, & farragine ſerendis. TIT. VIII.

NVNC *uiciæ prima ſatio eſt, & fœni græci cùm pabuli cauſa ſeruntur. Viciæ* VII. *modij iugerū, æquè & fœni græci ſemen implebit. Farrago etiam loco ſterili ſtercorato ſeritur: ordei canterini in iugero* X. *modios ſpargimus circa æquinoctiū, ut ante hyemem conualeſcat. Si depaſci ſæpius uelis, uſq; in Maium menſem eius paſtura ſufficiet: quod ſi ex ea ſemen etiā redigere, uſq; ad Martias Calendas, & dehinc pecora prohibebis.*

De lupino ſerendo. TIT. IX.

HOC *menſe, ut loca fœcundētur exilia, lupinus circa Idus ſeritur. Et ubi creuerit, uertitur uomere, ut putrefiat exciſus.*

De pratis nouellis formandis, uel ueteribus excolendis. TIT. X.

NVNC *prata ſi libuerit, poſſumus nouella formare. Si eligendi facultas eſt, locum pinguem, roſidum, planum, leniter inclinatum, uel huiuſmodi uallem deputabimus, ubi humor nec ſtatim præcipitari cogitur, nec diu debet inhærere. Poteſt quidem & ſoluto, & gracili ſolo prati forma, ſi rigetur, imponi. Extirpandus eſt itaq; locus hoc tempore, & liberandus impedimentis omnibus, uel herbis latioribus, & ſolidis, atq; uirgultis. Deinde cū frequenter exercitatus fuerit, ac multa aratione reſolutus, ſubmotis lapidibus, & glebis ubiq; confractis, ſtercoretur luna creſcente recenti lætamine. Ab ungulis iumentorū ſumma intentione ſeruetur intactus, præcipuè quoties humeſcit, ne inæquale ſolum reddāt multis locis impreſſa ueſtigia. Sed*

ſi prata

ſi prata uetera muſcus obduxerit, abradendus eſt, & ſcalptis eiſdem locis fœni ſpargenda ſunt ſemina, & quod ad necandū muſcū prodeſt, cinis ſæpius ingerendus. Quòd ſi ſterilis factus eſt locus carie, incuria, uetuſtate, exaretur, ac de nouo rurſus æquetur. Nā prata ſterilia plerunq; arare cōueniet. Sed in nouo prato rapa conſerere poſſumus, quorū meſſe finita, cætera, quæ dicta ſunt, exequemur. Viciam tamen fœni ſeminibus mixtā poſt hæc ſpargemus. Rigari uerò antequam durum ſolum fecerit, non debebit, ne eius cratē minus ſolidā uis interflui corrumpat humoris.

De uindemia celebranda. TIT. XI.

HOC *menſe locis tepidis, maritimisq; celebranda uindemia eſt, frigidis apparanda. In dolijs picandis hic modus erit, ut dolium ducentorum congiorum* XII. *libris picetur: deinde pro minoris æſtimatione ſubducas. Sed maturitatem uindemiæ cognoſcimus hoc genere. Si expreſſa uua, uinacia, quæ in acinis celantur, hoc eſt, grana, ſint fuſca, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit. Diligentiores optimæ ceræ in decem picis libras, unam libram miſcent, quæ & odori proficit, & ſapori, & picem lenitate permulcens frigoribus eam non patitur diſsilire. Picis tamen guſtu exploranda dulcedo eſt, quia ſæpe uina eius amaritudine uitiantur.*

De panico, & milio metēdis, & faſelo ad eſcā ſerendo, & apparandis aucupijs. TIT. XII.

NVNC *quibuſdam locis panicum metetur, & milium. Tempore hoc faſelus ad eſcam ſeratur. Nunc in amitibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraq; inſtrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur Octobris.*

De hortis. TIT. XIII.

NVNC *papauer ſeritur locis ſiccis, & calidis, poteſt &*

teſt & cum alijs oleribus ſeminari. Fertur utilius prouenire, ubi uirgæ, & ſarmenta combuſta ſunt. Tempore *hoc braſsicam ſeres utilius, ut plantas eius* Nouembri *inchoante tranſponas: de quibus & hyeme olus, & uere poſsit cyma produci.* Hoc *menſe ſpatia hortorum, quæ per uernũ ſeminibus impleturus es, altè tribus pedibus paſtinare debebis, & luna decreſcente bis ſtercus inferre.* Hoc *menſe ultimo thymũ ſeremus, ſed melius plantis naſcitur, quamuis poſsit et ſemine.* Agrũ *diligit apricũ, macrũ, maritimũ.* Nunc *circa æquinoctium ſeres origanum: ſtercorari, ac rigari, donec conualeſcat appetit.* Amat *loca aſpera, atq; ſaxoſa:* Hiſdẽ *diebus ſeritur capparis: latè ſerpit: ſucco ſuo terris nocet.* Serendum *eſt ergo, ne procedat ulterius, circumueniẽte foſſato, uel luto ſtructis parietibus, ſolo ſicco, et gracili: herbas ſponte perſequitur: floret æſtate. Sub occaſu uergiliarum capparis areſcit.* Gith *hoc menſe ultimo bene ſeritur.* Hoc *menſe naſturciũ ſeremus, et anethũ locis tẽperatis, & calidis, & radices locis ſiccis, & paſtinacas, & cæreſolium circa* Octobres Calendas, *& lactucas, & betas, & coriandrum, & primis diebus rapa, & napos.*

De pomis. TIT. XIIII.

MENSE *Septẽbri circa Calendas* Octobres, *uel* Febuario *tuberes ſeremus ſobole, uel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia. Sumatur cum radicibus planta diuulſa: bubulo fimo linatur, ac luto: ſtatuatur pingui terra, & ſubacta, ſubditis conchis, & marina alga: terris magna ſui parte condatur.* Alij *pomis ſtatim grana decuſſa, & ſole ſiccata, pingui, et prope cribrata terra autumno tria ſimul ponũt, quæ feruntur in unũ coire uirgultum, quod aſsidua rigatione iuuandum eſt, atque foſſura, quæ ſolũ leuiter ſcalpens teneritudini robur inducat. Poſt*

annum deinde, uel aliquanto tardius quæ fuerit de ſemine planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Menſe Ianuario ultimo, uel Februario tuberum ſurculus mirabiliter proficit cydonio inſitus. Inſeritur autem malis omnibus, & pyris, & prunis, & calabraci, melius trunco fiſſo, quàm cortice: deſuper qualo, uel fictili uaſe munitur repletis uſq; prope ſummitatē ſurculis terra ſubacta cum ſtercore. Proſunt tuberibus, quæ malis prodeſſe memoraui. Tuberes ſeruabuntur, ſi obruātur in milio, uel urceolis picatis, & oblitis.

De pauimentis ſolariorum, & latere. TIT. XV.

HOC *etiam menſe pauimenta in ſolarijs, & lateres faciemus eo more, quo Maio menſe deſcripſi.*

De diamoro. TIT. XVI.

SVCCVM *mori agreſtis paululū facies deferuere. Tunc ſucci ipſius duas partes, & unam mellis admiſces, & miſta curabis ad pinguedinem excoquere.*

De ſeruandis uuis. TIT. XVII.

VVAS, *quas ſeruare uolumus, legamus illæſas, neque acerbitate rigidas, neq; maturitate defluentes, ſed quibus eſt & granum luce penetrabili ſplendidum, et tactus cum molli iucūditate calloſus. Si qua ſunt corrupta, uel uitioſa, reſecemus, nec patiamur intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimēta æſtiui caloris induruit. Tunc inciſos botryonum tenaces calida pice oportet amburi, atq; ita in loco ſicco, frigido, & obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi.*

De uite, cuius fructus humore putreſcit. TIT. XVIII.

VITIS, *cuius fructus humore putreſcit, per latera pampinanda eſt ante trigeſimum uindemiæ diem, & ſola*

ſola frons illa ſeruanda eſt, quæ in ſummitate poſita ſolem nimium defendit à uertice.

De horis. TIT. XIX.

SEPTEMBRIS, *& Aprilis dies horis ſimilibus conſeruntur.*

Hora	I.	pedes	XXIIII.
Hora	II.	pedes	XIIII.
Hora	III.	pedes	X.
Hora	IIII.	pedes	VII.
Hora	V.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	IIII.
Hora	VII.	pedes	V.
Hora	VIII.	pedes	VII.
Hora	IX.	pedes	X.
Hora	X.	pedes	XIIII.
Hora	XI.	pedes	XXIIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER VNDECIMVS.

De adoreo, tritico, ordeo, & eruo, lupino. & piſo, ſiſamo, & faſelo ſerendis. TIT. I.

OCTOBRI *menſe adoreum ſeremus, ac triticum. Iuſta ſatio eſt à decimo Calendarum Nouembrium, uſq; ad ſextũ Idus Decembris regionibus temperatis. Nunc etiã lætamen effertur, ac ſpargitur.* Hoc *etiam menſe ſeremus ordeum, quod dicitur canterinum. Seritur macra, & ſicca terra, uel multum pingui. Nam quia hoc ſemine macceſcũt arua, pingui uincitur agro, alteri nõ habet quod am*

plius

De ſinapi. TIT. IX.

SINAPIS *ſemen ad modum ſextarij unius, & ſemis, redigere curabis in puluerē, cui mellis pondo* v. *olei Hiſpani unam libram, aceti acris unum ſextarium miſces, & tritis omnibus diligenter uteris.*

De horis. TIT. X.

IVLII, *& Iunij horas par mēſurarū libra cōpoſuit.*

Hora	I.	*pedes*	XXII.
Hora	II.	*pedes*	XII.
Hora	III.	*pedes*	VIII.
Hora	IIII.	*pedes*	V.
Hora	V.	*pedes*	III.
Hora	VI.	*pedes*	II.
Hora	VII.	*pedes*	III.
Hora	VIII.	*pedes*	V.
Hora	IX.	*pedes*	VIII.
Hora	X.	*pedes*	XII.
Hora	XI.	*pedes*	XXII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER NONVS.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis. TIT. I.

AVGVSTO *menſe ultimo circa Calēdas ſeptembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis uindemiæ apparatus urgetur.* Hoc etiam *menſe locis frigidiſſimis occatio uinearum fit.*

De exili,

De exili,& miſera uinea reficienda. TIT. II.

HOC *tempore,ſi terra exilis in uinea eſt, & uinea ipſa miſerior, tres uel quatuor lupini modios in iugero ſpargis,atq; ita occabis. Quod ubi fruticauerit,euertitur, & optimum ſtercus præbet in uineis, quia lætamen propter uini uitium non conuenit inferre uinetis.*

De pampinandis, & obumbrandis uitibus, & extirpandis carectis atq; filicetis. TIT. III.

NVNC *locis frigidis pampinatur, locis uerò feruentibus,ac ſiccis obumbratur potius uua,ne ui ſolis areſcat, ſi aut uineæ breuitas,aut facultas operarū permittit.* Hoc *etiam menſe extirpare poſſumus carecta,atq; filiceta.*

De urendis paſcuis. TIT. IIII.

NVNC *urenda ſunt paſcua, ut & altorum fruticū feſtinatio reprimatur ad ſtirpes, & incenſis aridis noua lætius ſuccedant.*

De hortis. TIT. V.

HOC *etiam menſe ultimo,ſiccis locis rapa, & napus ſerenda ſunt,hac ratione qua antè dictum eſt.* Hoc *menſe ultimo,locis ſiccioribus radices ſeruntur, quæ hyeme ſui uſum miniſtrent. Amant terram pinguem, ſolutam,& diu ſubactam,qualem rapa. Tofum, & glaream reformidant. Gaudent celi ſtatu nebuloſo. Serendæ ſunt ſpatiis grandibus,& altè foßis, Meliores proueniūt in arenis. Serantur poſt nouam pluuiam,niſi poßint fortè rigari. Quod ſatum eſt,ſtatim debet operiri leui ſarculo. Iugerum duo ſextarij,uel,ut quidam,quatuor,cū ſeruntur,implent. Lætamen non eſt ingerēdum,ſed potius paleæ,quia inde fungoſæ ſunt. Suauiores fiunt, ſi eas aqua ſalſa frequenter aſpergas. Radices fœminini generis putantur, quæ minus*

acres ſunt, & habent folia latiora, et leuia, & cum iucunditate uirentia. Ex his ergo ſemina colligemus. Maiores fieri creduntur, ſi ſublatis omnibus folijs, & ſolo tenui caule demiſſo, ſæpe terris operiantur. Si ex nimis acra dulcem fieri uelis, ſemina die, & nocte melle macerabis, aut paſſo. Raphanum tamen, ſicut braßicam, conſtat eſſe uitibus inimicũ. Nam ſi circa ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt. Hoc etiam menſe paſtinacas ſeremus.

De pomis. TIT. VI.

ETIAM nunc emplaſtrantur arbuſta. Pyrum nunc pleriq; inſerunt, & locis irriguis arborem citri.

De apibus. TIT. VII.

HOC menſe crabrones moleſti ſunt aluearijs apum, quos perſequi, ac necare debemus. Nunc etiam quæ Iulio non excurrimus, exequamur.

De aqua inuenienda. TIT. VIII.

NVNC, ſi deerit aqua, eam quærere, ac ueſtigare debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortũ ſolis ijs locis, quibus aqua quærenda eſt, æqualiter pronus mento ad ſolum depreſſo iacens in terra ſpectabis orientẽ, & in quo loco criſpum ſubtili nebula aërem ſurgere uidebis, & uelut rorem ſpargere, ſigno aliquo uicinæ ſtirpis, aut arboris prænotabis. Nam conſtat ſiccis locis, ubi hoc fiet, aquam latere: ſed terrarum genus conſyderabis, ut poßis uel de tenuitate, uel de abundantia iudicare. Creta tenues, nec optimi ſaporis uenas creabit. Sabulo ſoluto exiles, inſuaues, limoſas, & ſpatio altiore ſubmerſas. Nigra terra humores, et ſtillicidia nõ magna ex hybernis imbribus & liquore collecta, ſed ſaporis egregij. Glarea mediocres & incertas uenas, ſed ſuauitate præcipuas. Sabulo maſculus, & arena, & carbunculus certas, & ubertate copioſas.

ſas. In ſaxo rubro bonæ, & abundantes ſunt. Sed prouidendũ eſt, ne inuentæ inter rimas refugiant, & per interuenia dilabantur. Sub radicibus montiũ, & in ſaxis, ſilicibus uberes, frigidæ, ſalubres. Locis cãpeſtribus ſalſæ, graues, tepidæ, inſuaues: quarũ ſapor ſi optimus fuerit, noueris eas ſub terris exordiũ de monte ſumpſiſſe. Sed in medijs campis montanorum fontiũ ſuauitatem conſequẽtur, ſi umbrantibus tegantur arbuſtis. Sunt & hæc ſigna ueſtigandæ aquæ, quibus tunc credimus, ſi neq; lacuna eſt, neq; aliquis ibi ex conſuetudine humor inſidet aut præterit. Iuncus tenuis, ſalix ſyluatica, alnus, uitex, arũdo, edera, cæteraq́;, ſi qua humore gignuntur. Locus ergo, ubi ſupradicta ſigna repereris, fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinq;, & proximè ſolis occaſum, mundũ uas ibi æreum, uel plumbeum interius unctũ inuerſum ponatur in ſolo ipſius foßionis. Tunc ſupra foſſæ labra crate facta de uirgis, ac frõdibus, additaq; terra, ſpatium omne cooperiatur. Sequẽti die aperto loco, ſi in eodẽ uaſe ſudores intrinſecus inuenientur, aut ſtillæ, aquas ibi eſſe non dubites. Item ſi uas figuli ſiccum, neq; coctũ eadẽ ratione ponatur, ac ſimiliter operiatur, altero uerò die, ſi aquarum uena eſt, in præſenti uas cõcepto humore ſoluetur. Item uellus lanæ æquè poſitum, uel coopertum, ſi tantum colligit humoris, ut alia die fundat expreſſum, copias ineſſe teſtabitur. Item lucerna oleo plena, & accenſa, ſi ibi ſimiliter tecta ponatur, & ſecuto die inueniatur extincta ſuperantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item ſi in eo loco focum feceris, & terra uaporata humidum fimũ, nebuloſumq́; ructauerit, aquas ineſſe cognoſces. His itaq; repertis, certa ſignorum firmante notitia, puteum fodies, & aquæ caput requires: uel ſi plura ſunt,

in unum colliges. Tamen maximè ſub radicibus montium in ſeptentrionali parte quærēdæ ſunt aquæ, quia in his locis magis abundant, utilioresq; naſcuntur.

De puteis. TIT. IX.

SED *in fodiēdis puteis cauendum eſt foſſorum periculum, quoniam plerunq; terra ſulfur, alumen, bitumen educit. Quorum ſpiritus miſti anhelitum peſtis exhalant, & occupatis ſtatim naribus extorquent animas, niſi quis fugæ ſibi uelocitate ſuccurrat. Prius ergo, quàm deſcendatur ad intima, in eis locis lucernam ponis, accenſam, quæ ſi extincta non fuerit, periculum non timebis. Si uerò extinguetur, cauendus eſt locus, quem ſpiritus mortifer occupabit. Quòd ſi alio loco aqua non poteſt inueniri, dextera, læuaq; puteos fodiemus, uſq; ad aquæ ipſius libramentum, & ab his foramina hinc inde patefacta, uelut nares, intus agemus, quà nocens ſpiritus euaporet: quo facto, latera puteorum ſtructura ſuſcipiat. Fodiendus eſt autē puteus, latitudine octo pedum quoquouerſum, ut binos pedes ſtructura cōcludat: quæ ſtructura uectibus ligneis ſubinde denſetur, & ſtructa ſit lapide tofacio, uel ſilice. Si aqua limoſa fuerit, ſalis admiſtione corrigatur. Sed dum foditur puteus, ſi terra non ſtabit uicio generis diſſoluti, aut humore laxabitur, tabulas obijcies directas undiq;, & eas tranſuerſis uectibus ſuſtinebis, ne fodiētes ruina cōcludat.*

De aqua probanda. TIT. X.

AQVAM *uerò nouam ſic probabis: in uaſe æneo nitido ſpargis, & ſi maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta æneo uaſculo, ſi arenam, uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Itē ſi legumina cito ualebit excoquere, uel ſi colore perlucido carens muſco, & omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto ſunt putei,*

perforatis uſq; ad infimã partẽ terris ad loca iferiora, poſſunt uicę fontis exire, ſi uallis ſubiectæ natura permittat.

De aquæ ductibus. TIT. XI.

CV M uerò ducẽda eſt aqua, ducitur aut forma ſtructili, aut plumbeis fiſtulis, aut canalibus ligneis, aut fictilibus tubis. Si per formam ducetur, ſolidandus eſt canalis, ne per rimas aqua poſſit elabi: cuius magnitudo pro aquæ mẽſura faciẽda eſt. Si per planum ueniet, inter ſexagenos, uel centenos pedes ſenſim reclinetur ſtructura in ſeſquipedẽ, ut uim poſſit habere currẽdi. Siquis mons interiectus occurrerit, aut per latera eius aquã ducemus obliquã, aut ad aquæ caput ſpeluncas librabimus, per quarũ ſtructurã perueniat. Sed ſi ſe uallis interſerat, erectas pilas, uel arcus uſq; ad aquæ iuſta ueſtigia conſtruemus, aut plũbeis fiſtulis clauſam deijci patiemur, & explicata ualle cõſurgere. Sed, quod eſt ſalubrius, & utilius, fictilibus tubis cũ ducitur, duobus digitis craſſi, et ex una parte redd ãtur anguſti; ut palmi ſpatio unus in alterũ poſſit intrare: quas iũcturas uiua calce oleo ſubacta debemus illinire. Sed antè, q̃ in ijs aquæ curſus admittatur, fauilla per eos mixta exiguo liquore decurrat, ut glutinare poſſit, ſiqua ſunt uitia tuborũ. Vltima ratio eſt, plũbeis fiſtulis ducere, quæ aquas noxias reddũt. Nã ceruſa plũbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis. Diligẽtis erit aquarũ receptacula fabricari, ut copiã uel inops uena procuret.

De menſuris, & ponderibus fiſtularum. TIT. XII.

MENSVRA uero fiſtularum plumbo ſeruetur huiuſmodi. Centenaria x. pedum mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas L X. Quinquagenaria ſimiliter x. pedum põdo ſexcenta. Quadragenaria

pondo quadringenta LXXX. *Tricenaria pondo tricen-tiſexaginta. Vicenaria pondo ducenta* XL. *Octonaria pondo nonagintaſex.*

De omphacomelli. TIT. XIII.

IN *uuæ ſemiacerbæ ſucci ſextarijs ſex: mellis triti for titer duos ſextarios debebis infundere, & ſub ſolis radijs diebus* XL. *decoquere.*

De horis. TIT. XIIII.

AVGVSTVM *Maio par ſolis curſus æquauit.*

Hora	I.	*pedes*	XXIII.
Hora	II.	*pedes*	XIII.
Hora	III.	*pedes*	IX.
Hora	IIII.	*pedes*	VI.
Hora	V.	*pedes*	IIII.
Hora	VI.	*pedes*	III.
Hora	VII.	*pedes*	IIII.
Hora	VIII.	*pedes*	VI.
Hora	IX.	*pedes*	IX.
Hora	X.	*pedes*	XIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DECIMVS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis exilibus, & de ſtercorando. TIT. I.

SEPTEMBRI *menſe ager pinguis, & qui diu tenere cõſueuit humorem, tertia uice arabitur, quamuis humido anno poßit & antea tertiari.* N*unc ager humidus, planus, exilis, quem primo Auguſto arari diximus, iteratur, & ſeri*

& ſeritur. Graciles diui nũc primùm arandi ſunt, & ſerendi ſtatim circa æquinoctium. Agri nunc ſtercorandi ſunt, ſed in colle ſpiſsius, in cãpo rarius lætamina diſponẽtur, cũ luna minuitur: quæ res, ſi ſeruetur, herbis officiet. Vni iugero aſſerit Columella XXIIII. *ſtercoris carpẽta ſufficere. In plano uerò* XVIII. *Sed ijdẽ cumuli tot diſsipandi ſunt, quot ea die poterũt exarari, ne ſtercora exiccata nihil proſint. Eijciuntur quidẽ lætamina, & qualibet hyemis parte. Sed ſi tẽpore ſuo eijci aliqua ratione nõ poterunt, antè quàm ſeras, more ſeminis per agros puluerẽ ſtercoris ſparge, uel caprinũ manu proijce, & terrã ſarculis miſce. Nec prodeſt nimium ſtercorare uno tẽpore, ſed frequenter, & modicè. Ager aquoſus plus ſtercoris, ſiccus uerò minus requirit. Sed ſi lætaminis copia nõ abundat, hoc pro ſtercore optime cedit, ut ſabuloſis locis cretã, uel argillam ſpargas, cretoſis ac nimiũ ſpiſsis ſabulonẽ. Hoc etiam ſegetibus proficit, & uineas pulcherrimas reddit. Nam lætamen in uineis ſaporem uini uitiare conſueuit.*

De ſerendo tritico, & adoreo in locis frigidis & opacis. TIT. II.

HOC *menſe uliginoſis locis, aut exilibus, aut frigidis, aut opacis circa æquinoctium triticum, & adoreum ſeretur, dum ſerenitas conſtat, ut radices frumenti ante hyemem conualeſcant.*

De remedio ſalſi humoris, de ſeminum menſuris, & diuerſis remedijs ad ſationẽ pertinentibus. TIT. III.

SOLET *terra humorẽ ſalſum uomere, qui ſegetes necat. Vbi hoc fit, columbinum ſtercus, aut cupreſsi folia oportet inſpergere, & ita, ut eadem miſceantur, inarare. Melius tamẽ omnibus remedijs erit, ſi aquarius ſulcus no*

xium deducat humorē. In mediocris agri iugero v. tritici modios, & adorei totidē conſeremus; nam quatuor ager pinguis accipiet. Si modium quo ſeretur, hyenæ pelle ueſtieris, & ibi aliquādiu quod ſerendū eſt, eſſe patieris, ſata bene prouenire firmantur. Item quoniā quædam animalia ſubterranea ſectis radicibus necant pleriq; frumenta, contra hæc proderit, ſi herbæ, quæ ſedum dicitur, ſuccus aquæ miſtus una nocte madefaciat, quæ ſpargenda ſunt ſemina, uel agreſtis cucumeris humor expreſſus, & eius radix trita, ſi aqua diluatur, & eodem quæ ſerenda ſunt, macerētur humore. Aliqui ubi hæc ſegetes ſuas perferre ſenſerint, inter initia uitiorum infuſa amurca, uel prædicta aqua ſulcos, & aratra perfundunt.

De ſerendo ordeo canterino. TIT. IIII.

N V N C *gracili ſolo ordeum ſeritur canterinum, modijs v. per iugerum. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris, niſi forte lætamen aſpergas.*

De lupino ſerendo. TIT. V.

N V N C, *uel maturius aliquanto, lupinus ſeritur in qualicunq; terra, uel crudo ſolo: cui hoc proderit, ut ſeratur antè, quàm frigus incipiat. Limoſo agro nō naſcitur: cretam reformidat: Amat exilem terram, atq; rubricam. x. modijs iugeri menſura completur.*

De piſo ſerendo. TIT. VI.

H O C *menſe poſtremo piſum ſeremus, terra facili, & ſoluta, loco tepido, cœlo delectatur humecto. Iugero quatuor modios, uel tres ſparſiſſe ſufficiet.*

De ſiſamo ſerendo, & proſcindendis agris ad medicam. TIT. VII.

N V N C *ſiſamum ſeritur putri ſolo, uel pinguibus arenis, uel terra congeſtitia. Iugera quatuor uel ſex, ſextarios*

torios ſculſſe conueniet. Hoc menſe poſtremo, prima uice agros proſcindemus, qui habituri ſunt medicam.

De uicia, fœno græco, & farragine ſerendis. TIT. VIII.

NVNC uiciæ prima ſatio eſt, & fœni græci cùm pabuli cauſa ſeruntur. Viciæ VII. modij iugerū, æquè & fœni græci ſemen implebit. Farrago etiam loco ſterili ſtercorato ſeritur: ordei canterini in iugero X. modios ſpargimus circa æquinoctiū, ut ante hyemem conualeſcat. Si depaſci ſæpius uelis, uſq; in Maium menſem eius paſtura ſufficiet: quod ſi ex ea ſemen etiā redigere, uſq; ad Martias Calendas, & dehinc pecora prohibebis.

De lupino ſerendo. TIT. IX.

HOC menſe, ut loca fœcundētur exilia, lupinus circa Idus ſeritur. Et ubi creuerit, uertitur uomere, ut putrefiat exciſus.

De pratis nouellis formandis, uel ueteribus excolendis. TIT. X.

NVNC prata ſi libuerit, poſſumus nouella formare. Si eligendi facultas eſt, locum pinguem, roſidum, planum, leniter inclinatum, uel huiuſmodi uallem deputabimus, ubi humor nec ſtatim præcipitari cogitur, nec diu debet inhærere. Poteſt quidem & ſoluto, & gracili ſolo prati forma, ſi rigetur, imponi. Extirpandus eſt itaq; locus hoc tempore, & liberandus impedimentis omnibus, uel herbis latioribus, & ſolidis, atq; uirgultis. Deinde cū frequenter exercitatus fuerit, ac multa aratione reſolutus, ſubmotis lapidibus, & glebis ubiq; confractis, ſtercoretur luna creſcente recenti lætamine. Ab ungulis iumentorū ſumma intentione ſeruetur intactus, præcipuè quoties humeſcit, ne inæquale ſolum reddāt multis locis impreſſa ueſtigia. Sed

ſi prata

ſi prata uetera muſcus obduxerit, abradendus eſt, & ſcalptis eiſdem locis fœni ſpargenda ſunt ſemina, & quod ad necandũ muſcũ prodeſt, cinis ſæpius ingerendus. Q*uòd ſi ſterilis factus eſt locus carie, incuria, uetuſtate, exaretur, ac de nouo rurſus æquetur.* N*ã prata ſterilia plerunq; arare cõueniet. Sed in nouo prato rapa conſerere poſſumus, quorũ meſſe finita, cætera, quæ dicta ſunt, exequemur.* V*iciam tamen fœni ſeminibus mixtã poſt hæc ſpargemus.* R*igari uerò antequam durum ſolum fecerit, non debebit, ne eius cratẽ minus ſolidã uis interflui corrumpat humoris.*

De uindemia celebranda. TIT. XI.

HOC *menſe locis tepidis, maritimisq; celebranda uindemia eſt, frigidis apparanda.* I*n dolijs picandis hic modus erit, ut dolium ducentorum congiorum* XII. *libris picetur: deinde pro minoris æſtimatione ſubducas.* S*ed maturitatem uindemiæ cognoſcimus hoc genere.* S*i expreſſa uua, uinacia, quæ in acinis celantur, hoc eſt, grana, ſint fuſca, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit.* D*iligentiores optimæ ceræ in decem picis libras, unam libram miſcent, quæ & odori proficit, & ſapori, & picem lenitate permulcens frigoribus eam non patitur diſsilire.* P*icis tamen guſtu exploranda dulcedo eſt, quia ſæpe uina eius amaritudine uitiantur.*

De panico, & milio metẽdis, & faſelo ad eſcã ſerendo, & apparandis aucupijs. TIT. XII.

NVNC *quibuſdam locis panicum metetur, & milium.* T*empore hoc faſelus ad eſcam ſeratur.* N*unc in amitibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraq; inſtrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur* O*ctobris.*

De hortis. TIT. XIII.

NVNC *papauer ſeritur locis ſiccis, & calidis, poteſt &*

teſt & cum alijs oleribus ſeminari. Fertur utilius proueni re, ubi uirgæ, & ſarmenta combuſta ſunt. Tempore *hoc braßicam ſeres utilius, ut plantas eius* Nouembri *inchoante tranſponas: de quibus & hyeme olus, & uere poßit cyma produci.* Hoc menſe *ſpatia hortorum, quæ per uernũ ſeminibus impleturus es, altè tribus pedibus paſtinare debebis, & luna decreſcente his ſtercus inferre.* Hoc menſe *ultimo thymũ ſeremus, ſed melius plantis naſcitur, quãuis poßit et ſemine.* Agrũ *diligit apricũ, macrũ, maritimũ.* Nunc *circa æquinoctium ſeres origanum: ſtercorari, ac rigari, donec conualeſcat appetit.* Amat *loca aſpera, atq; ſaxoſa.* Hiſdẽ *diebus ſeritur capparis: latè ſerpit: ſucco ſuo terris nocet.* Serendum *eſt ergo, ne procedat ulterius, circumueniẽte foſſato, uel luto ſtructis parietibus, ſolo ſicco, et gracili: herbas ſponte perſequitur: floret æſtate.* Sub *occaſu uergiliarum capparis areſcit.* Gith *hoc menſe ultimo bene ſeritur.* Hoc *menſe naſturciũ ſeremus, et anethũ locis tẽperatis, & calidis, & radices locis ſiccis, & paſtinacas, & cærefolium circa* Octobres Calendas, *& lactucas, & betas, & coriandrum, & primis diebus rapa, & napos.*

De pomis. TIT. XIIII.

MENSE *Septẽbri circa* Calendas Octobres, *uel* Febuario *tuberes ſeremus ſobole, uel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia.* Sumatur *cum radicibus planta diuulſa: bubulo fimo linatur, ac luto: ſtatuatur pingui terra, & ſubacta, ſubditis conchis, & marina alga: terris magna ſui parte condatur.* Alij *pomis ſtatim grana decuſſa, & ſole ſiccata, pingui, et prope cribrata terra autumno tria ſimul ponũt, quæ ferũtur in unũ coire uirgultum, quod aßidua rigatione iuuandum eſt, atque foſſura, quæ ſolũ leuiter ſcalpens teneritudini robur inducat.* Poſt

annum

annum deinde, uel aliquanto tardius quæ fuerit de ſemine planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Menſe Ianuario ultimo, uel Februario tuberum ſurculus mirabiliter proficit cydonio inſitus. Inſeritur autem malis omnibus, & pyris, & prunis, & calabraci, melius trunco fiſſo, quàm cortice: deſuper qualo, uel fictili uaſe munitur repletis uſq; prope ſummitatẽ ſurculis terra ſubacta cum ſtercore. Proſunt tuberibus, quæ malis prodeſſe memoraui. Tuberes ſeruabuntur, ſi obruãtur in milio, uel urceolis picatis, & oblitis.

De pauimentis ſolariorum, & latere. TIT. XV.

HOC *etiam menſe pauimenta in ſolarijs, & lateres faciemus eo more, quo Maio menſe deſcripſi.*

De diamoro. TIT. XVI.

SVCCVM *mori agreſtis paululũ facies deſtruere. Tunc ſucci ipſius duas partes, & unam mellis admiſces, & miſta curabis ad pinguedinem excoquere.*

De ſeruandis uuis. TIT. XVII.

VVAS, *quas ſeruare uolumus, legamus illæſas, neque acerbitate rigidas, neq; maturitate defluentes, ſed quibus eſt & granum luce penetrabili ſplendidum, et tactus cum molli iucũditate calloſus. Si qua ſunt corrupta, uel uitioſa, reſecemus, nec patiamur intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimẽta æſtiui caloris indurauit. Tunc inciſos botryonum tenaces calida pice oportet amburi, atq; ita in loco ſicco, frigido, & obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi.*

De uite, cuius fructus humore putreſcit. TIT. XVIII.

VITIS, *cuius fructus humore putreſcit, per latera pampinanda eſt ante trigeſimum uindemiæ diem, &*

ſola frons illa ſeruanda eſt, quæ in ſummitate poſita ſolem nimium defendit à uertice.

De horis. TIT. XIX.

SEPTEMBRIS, *& Aprilis dies horis ſimilibus conſtruuntur.*

Hora	I.	*pedes*	XXIIII.
Hora	II.	*pedes*	XIIII.
Hora	III.	*pedes*	X.
Hora	IIII.	*pedes*	VII.
Hora	V.	*pedes*	V.
Hora	VI.	*pedes*	IIII.
Hora	VII.	*pedes*	V.
Hora	VIII.	*pedes*	VII.
Hora	IX.	*pedes*	X.
Hora	X.	*pedes*	XIIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER VNDECIMVS,

De adoreo, tritico, ordeo, & eruo, lupino. & piſo, ſiſamo, & faſelo ſerendis. TIT. I.

OCTOBRI *menſe adoreum ſeremus, ac triticum. Iuſta ſatio eſt à decimo Calendarum Nouembrium, uſq; ad ſextũ Idus Decembris regionibus temperatis. Nunc etiã lætamen effertur, ac ſpargitur.* Hoc etiam *menſe ſeremus ordeum, quod dicitur canterinum, Seritur macra, & ſicca terra, uel multum pingui. Nam quia hoc ſemine maceſcũt arua, pingui uincitur agro, alteri nõ habet quod am*

plius

plius nocere poßit, cùm propter macritatem ſemen aliud ferre non ualeat. Læto agro non eſt ſerendum etiam nunc eruum, lupinus, & piſum, & ſiſamum. Seremus (ut dixi) ſiſamũ uſq; ad Idus Octobres, & faſelum, tamẽ terra pingui, ac reſtibili agro: quatuor modijs iugerũ cõplebimus.

De lini ſemine ſerendo. TIT. II.

HOC *menſe lini ſemen ſeremus, ſi placet, quod pro malitia ſui ſerendum nõ eſt, nam terræ uber exhaurit. Sed ſi uelis loco pinguißimo, & modicè humido, ſeretur in iugero* VIII. *modijs. Aliqui macro ſolo ſpiſſum ſerunt: ita aſſequuntur, ut linum ſubtile naſcatur.*

De notanda uitium fertilitate, quam prouidebimus panctioni. TIT. III.

NUNC *oportuna uindemia eſt, cuius tempore notanda eſt fœcunditas uitiũ, & notis quibuſcunq; ſignãda, ut ex his ad ponendum ſarmenta poßimus eligere. Aſſerit autem Columella, explorari fœcunditatem uno anno non poſſe, ſed quatuor, quò numero cognoſcitur uera generoſitas ſurculorum.*

De ponendis uineis, uel propagandis, reparandis, putandis: & arbuſtis. TIT. IIII.

HOC *menſe poſtremo, ubi calidi, ac ſicci aëris qualitas eſt, ubi exilis, & aridus eſt campus, ubi collis præruptus, aut macer, uites utilißime ponuntur, de quibus ſatis menſe Februario diſputaui. Nunc locis ſiccis, calidis, exilibus, macris, arenoſis, aridis, quæcũq; de paſtinis, de uitibus ponẽdis, putandis, propagãdis, reparãdis, uel arbuſto faciendo, antè dicta ſunt, rectius fiunt, ut contra exilitatẽ glebæ hybernis imbribus adiuuẽtur. Sic & humorem ſitientibus conferunt, & reciſa, uel merſa glacie non aduruntur, quia talibus locis pruinarũ uis, & natura uefcitur.*

De abla

De ablaqueanda nouella. TIT. V.

POST Idus *Octobris ablaqueanda eſt omnis nouella uinea,ſeu in paſtino,ſeu in ſcrobibus,aut ſulcis, ut amputentur radices ſuperuacuæ, quas produxit æſtate, quæ ſi conualuerint,inferiores radices faciunt interire, & ita remanebit uitis in ſummitate ſuſpenſa,quæ res eam frigori obnoxiam faciet, & calori. Sed hæ radiculæ non ad ſiccum debent recidi,ne aut plures inde naſcantur, aut noua plaga corpori uitis impreſſa, ui ſecuturi algoris uratur.* Recidemus *autem relicto digiti ſpatio.* Et *ſi placida ibi hyems eſt,apertas relinquemus uites: ſi uiolenta, ante* Decẽbres Idus *operiemus:ſi præfrigida,aliquantũ columbini ſtercoris ſub ipſa hyeme circa uiticularum ueſtigia largiemur, quod contra frigus nimium* Collumella *dicit toto faciendum eſſe quinquennio.*

De utilitate propagandæ nũc uineæ. TIT. VI.

HOC *tempore idcirco locis,quibus dixi, propagatio melior eſt,quia firmãdis radicibus uitis incumbit, cũ proferendi palmites,eam cura non permouet.*

De arboribus inſerendis,uel uitibus. TIT. VII.

HOC *menſe aliqui uites, & arbores locis calidiſſimis inſerere conſueuerunt.*

De oliuetis inſtituendis,& colendis,uel remedijs eorum,uel oliuis condiendis,uel foſsis,riuiſq; purgandis. TIT. VIII.

NVNC *etiam locis calidis, & apricis oliueta inſtituemus,more,uel ordine,quem* Februarius *menſis oſtendit. Seminaria quoq; olearum locis talibus faciemus hoc tempore, & omnia, quæ ad oleam pertinebunt. Oliuas quoq; albas condiemus,ſicut poſteà refertur.* Hoc *tempore ablaqueandæ ſunt arbores oleæ prouincijs ſicciori-*

bus ac tepidis,ita ut eis à ſuperiori parte humor poßit induci. Omnem ſobolem conuelli Columella præcipit. mihi autem uidetur paucas dimitti ſemper, ac ſolidas, ex quibus uel in uetuſtate, matris loco delecta ſuccedat, uel melius nutrita, & aggeſtæ terræ beneficio, & iā ſuas habēs radices, ad oliuetū faciendum ſine cura ſeminarij transferatur arbuſcula. Nunc, ſi ſuppetit, intermiſſo triennio ſtercorāda ſunt oliueta, locis maximè frigidis. Caprini ſtercoris ſex libræ uni arbori, uel cineris modij ſinguli ſufficiēt. Muſcus tamen ſemper radatur arboribus: et putentur (ſicut Columella dicit) octo annorum ætate tranſacta. Videtur mihi unoquoq; anno ſicca, & infructuoſa cum aliqua debilitate naſcentia debere recidi. Quòd ſi fructus arbor lætos non afferet, terebretur gallica terebra uſq; ad medullam foramine impreſſo, cui oleaſtri informis talea uehementer arctetur, & ablaqueatæ arbori amurca inſulſa, uel uetus urina fundatur. Hoc enim uelut coitu ſteriles arbores uberantur, quas tamen durante malitia oportebit inſerere. Hoc menſe foſſas, riuosq; purgabimus.

Remedium, ſi uua compluta eſt. TIT. IX.

GRAECI *iubent, ſi uuam nimius imber infuderit, poſteaquàm muſtum eius primo ardore ferruebit, ut ad alia uaſcula transferatur. Ita propter naturæ grauitatem remanens aqua ſubſidet, & translatum uinum purè ſeruabitur, relicto quicquid ſe illi ex imbre miſcuerat.*

De oleo uiridi faciendo, & laurino. TIT. X.

NVNC *oleum uiride faciemus hoc genere. Oliuam quam recentiſſimam, cū uaria eſt, colligis, & ſi diebus aliquot collegeris, expandis, ne caleſiat. Si qua ibi putris, aut ſicca eſt, remoues. Vbi uerò compleueris modum factorij, ſales tritos, uel non tritos, quod eſt melius, in oliuam eandem*

dem mittis per decem modios, tres ſalis, & molis primo, & ſic ſalitam in nouis caniſtris eſſe patieris, ut pernoctet cũ ſalibus, & ducat in ſe eoſdem ſapores. ac mane premi incipiat, olei meliorem fluxum reddditura, ſalis ſapore concepto: canales ſanè, et omnia receptacula olei, calida aqua prius lauabis, ut nihil de anni præteriti rancore cuſtodiãt. Focos etiam non propius admouebis, ne olei ſaporem fumus inficiat. Nunc menſe poſtremo locis ſiccis, & calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

De hortis. TIT. XI.

MENSE *Octobri ſerenda ſunt intyba, quæ hyeme ſeruiãt. Amant humores, & terram ſolutam. Arenoſis, & ſalſis locis, atq; maritimis ſumma proueniũt. Area his planior apparetur, ne radices eorũ terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum ſtercoratum. Nunc plantæ cardui ponuntur, quas cùm ponemus, radices earum ſummas ferro reſecamus, ac fimo tingimus, ternûm pedũ ſpatio ſeparamus incremẽti cauſa, pedali ſcrobe depoſitas binas, aut ternas. Cinerẽ ſæpe ſub hyeme diebus ſiccis, fimumq; miſcebimus. Hoc menſe ſinapim ſeremus: terram diligit aratam, & ſi fieri poteſt, congeſtitiam, quamuis ubicunque naſcatur: ſarculari debet aßiduè, ut reſpergatur puluere, quo fouetur: non minus gaudet humore: de quo ſemen legere diſponis, ſuo loco eſſe patieris: quod ad eſcam parabis, robuſtius facies transferendo. In ſinapi uetus ſemẽ inutile eſt, uel ſationi, uel uſui: quod dentibus fractum, ſi intus uiride uidebitur, nouum eſt, ſi albũ fuerit, uetuſtatem fatetur. Hoc menſe malua ſerenda eſt, quæ occurſu hyemis ab incremẽti lõgitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido: gaudet lætamine. Transferuntur plantæ eius, cũ cœperint folia quatuor habere,*

bere, uel quinq;. Melius comprehēdit eius planta, quæ tenera eſt, maior enim translata languebit. Sapor illis eſt melior, ſi non trāsferantur: ſed ne cito erigantur in caulē, in medio earū glebulas cōſtitues, aut lapidos. Rara ponēda eſt, ſarculo delectatur aſsiduo: ſic liberādæ ſunt herbis, ne motū ſentiāt in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice, ſeſsiles fient. Nunc etiā locis temperatis, & calidis anethum ſeremus. Cepullæ ſeruntur etiam hoc menſe, uel menta, & paſtinaca, thymum, & origanum, et cappar menſis initio. Item betam locis ſiccioribus, necnon armoraceam ſeremus, uel transferemus ad culta, ut melior fiat, nam hæc agreſtis eſt raphanus. Nunc porrum uerno ſatum transferre debemus, ut creſcat in capite. Sanè ſarculis circunfodiatur aſsiduè, & comprehenſa porri planta uelut tenacibus alleuetur, ut inanitas ſpatij, quæ radicibus ſuberit, incremento capitis ſuppleatur. Ocymum quoque etiam nunc ſeremus, quod citius naſci fertur hoc tempore, ſi aceti imbre leuiter ſpargatur infuſum.

De pomis. TIT. XII.

CVI *placet curas agere ſeculorum, de palmis cogitet conſerendis. Hoc igitur menſe dactylorū nō ueterum, ſed nouorū, ac pinguium recentia oſſa debebit obruere, terræ cinerem miſcere. Si plantam uelit, ponenda eſt Aprili menſe, uel Maio. Locis delectatur apricis, & calidis. Fouenda eſt, ut creſcat, humore. Terram ſolutam, uel ſabulonem requirit, ita tamen, ut quando planta deponitur, circa eam, uel ſub ea pinguis terra fundatur. Annicula transferatur, aut bima Iunio menſe, uel Iulio incipiente. Circūfodiatur aſsiduè, ut rigatione cōtinua æſtatis uincat ardores. Aquis palmæ aliquatenus ſalſis iuuantur, quæ infici debent ſalibus, etiam ſi tales eas natura non præbuit. Si ægra eſt arbor,*

bor, fæces uini ueteris ablaqueatæ oportet infundi, uel radicum ſuperuacua capulamenta decidi, uel cuneum ſalicis interfoßis radicibus premi. Conſtat autem locum propè nullis utilem fructibus, in quo palmæ ſponte naſcuntur. Piſtacia ſeruntur autumno, & menſe Octobri ſobole, & nucibus ſuis. Sed melius ipſa piſtacia iuncta ponũtur, mas, ac fœmina. Marem dicunt, cui ſub corio uelut oſſei longi uidentur latere teſticuli. Qui diligentius facere uoluerit, pertuſos caliculos, & ſtercorata terra repletos parabit, & in his piſtacia terna conſtituet, ut ex omnibus germen quodcunq; procedat: quòd ubi conualuerit planta, hinc facilius transferatur menſe Februario. Amat locum calidũ, ſed humectum, & rigatione gaudet, & ſole. Inſeritur terebintho menſe Februario, uel Martio: at alij amygdalo inſeri poſſe firmarunt. Ceraſus amat cœli ſtatum frigidũ, ſolum uerò poſitionis humectæ. In tepidis regionibus parua prouenit. Calidum non poteſt ſuſtinere. Montana, uel in collibus conſtituta regione lætatur. Ceraſi plantam ſylueſtrem transferre debemus menſe Octobri, uel Nouembri, & eam primo Ianuario, cùm comprehendit, inſerere. Plãtaria uerò creari poſſunt, ſi prædictis mẽſibus ſpargantur poma, quæ ſumma facilitate naſcentur. Ego ſic huius arboris facilitatem probaui, ut uirgulta ex ceraſo pro amminiculis per uineam poſita in arborem proſiluiſſe confirmem. Et Ianuario menſe ſeri poteſt. Inſeritur menſe Nouembri melius. Vel, ſi neceſſe ſit, extremo Ianuario. Alij & Octobri inſerenda eſſe dixerunt. Martialis in trunco inſeri iubet. Mihi inter corticem, & lignum feliciter ſemper euenit. Qui in trunco cõſerunt, ſicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quæ circa eſt, auferre debebunt, quæ ſi remanſerit, inſitis nocere manifeſtat. In ceraſis hoc ſer-

uandum eſt, & in omnibus gummatis, ut tunc inſerantur, quando his uel non eſt, uel deſinit gumma effluere. Ceraſus inſeritur in ſe, in pruno, in platano, ut alij, in populo. Amat ſcrobes altas, ſpatia largiora, aßiduas foßiones. Putari in ea putria, & ſicca debebunt, uel quæ denſius arcta ta protulerit, ut rareſcat. Fimum non amat, atq; inde degenerat. Ceraſa ut ſine oſſe naſcantur, fieri Martialis hoc dicit. Arborem teneram ad duos pedes recides, & eã uſq; ad radicem findes, medullam partis utriuſq; ferro curabis abradere, & ſtatim utraſq; partes in ſe uinculo ſtringis, & oblinis fimo, & ſummam partem, & laterum diuiſuras. Poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. Hanc arborem ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeris, & ut aſſerit, ex his ſine oßibus poma naſcẽtur. Si ceraſus concepto humore putreſcit, in trunco foramẽ accipiat, quo poſſit educi. Si formicas patitur, ſuccũ portulacæ debebis infundere, cum aceti media parte permiſtũ, uel uini fecibus trũcum arboris florentis adlinire. Si æſtu canicularum fatigatur, triũ fontium ſingulos ſextarios ſumptos poſt ſolis occaſum radicibus arboris iubeamus influere ſic, ne remedium luna deprehẽdat, uel herbam ſymphoniacã circa arboris trũcum torquebimus in coronã, uel ex ea iuxta imũ codicẽ cubile faciemus. Ceraſa nõ aliter, quàm in ſole uſq; ad rugas ſiccata ſeruantur. Menſe Octobri aliqui mali arborẽ calidis, & ſiccis regionibus ponũt, & cydonia circa Nouẽbres Calendas, & ſorbum, uel amygdala in ſeminarijs obruunt, & pini ſemẽ aſpergunt. Hoc menſe poma cõdienda ſunt, atq; ſeruanda eo more, quo in ſingulorum titulis continetur, uelut quæq; matura proceſſerint.

De apibus. TIT. XIII.

HOC *etiam menſe aluearia caſtrabuntur, more, quo*

dictum

dictum eſt,quæ tamen oportet inſpicere,& ſi abundantia eſt,demere,ſi mediocritas,partem mediam relinquere:pro hyemis inopia:ſi uerò ſterilitas apparet in cellis,nil prorſus auferre. Mellis uerò,& ceræ ſuperius eſt demonſtrata confectio.

Quæ Græci,uel alij ſuper uina condienda, curandaq́ dixerunt. TIT. XIIII.

NE *lecta prætercam,quæ Græci ſua fide media de condiendi uini genere diſputarunt,demonſtrare curaui,qui uini naturam tali ratione diſcernunt, & hanc in eo uolunt eſſe diſtantiam,ut quod dulce eſt,grauius dicant,quod album,& aliquatenus ſalſum,cõuenire ueſicæ,quod croceo colore blãditur,digeſtioni accõmodum, quod album,& ſtipticum,prodeſſe ſtomacho laxiori,tranſmarinum pallorem facere,& tantũ ſanguinẽ nõ creare. Vuis nigris fieri forte,rubeis ſuaue,albis uerò plerunq; mediocre. In condiendo ergo uino aliqui Græcorũ muſtum decoctũ ad medietatem,uel tertiam partem uino adijciunt. Alij Græci ita iubent aquam marinam mundam de puro,& quieto mari,quam anno antè cõpleuerint,reſeruari,cuius talem eſſe naturam, ut & ſalſedine, uel amaritudine per hoc tempus careat,& odore,& dulcis fiat ætate. Ergo eius octogeſimam partem muſto admiſcent,& gypſi quinquageſimam. Poſt tertiam deinde diem fortiter commouent,ac pollicentur non ætatem ſolum uino,ſed ſplendorem quoq; coloris afferre. Oportet autem nona quaq; die uinum moueri,atq; curari,uel,ſi tardius,undecima. Frequens enim reſpectus faciet iudicare utrũ uendenda ſit ſpecies,an tenenda. Quidã reſinæ ſiccæ tritæ uncias tres dolio immergunt, & permouent, & uina diuretica ſic fieri poſſe perſuadent. Muſtum uerò,quod per pluuias frequentes leue eſt,*

ſic curari debere iuſſerunt, quod probari guſtu ipſius poterit. Omne muſtum decoqui iubent, donec pars eius uigeſima poſsit abſumi: melius quoq; fieri, ſi centeſimam partem gypſi adijcias. Lacedæmonij uerò eouſq; decoquere, donec uini quinta pars pereat, & quarto anno uſibus miniſtrare. Suaue uinũ de duro fieri docent, ſi ordeacei pollinis cyathos duos ſimul cũ uino ſubactos mittas in uini uaſculo, & hora una ibi eſſe patiaris. Aliqui fæces uini dulcis admiſcent. Aliqui addunt glycyrhizæ ſiccæ aliquantulum, & utuntur, cum diu uaſorũ commotione miſcuerint. Vinũ quoq; inter paucos dies optimi odoris effici, ſi baccas myrti agreſtis mõtanas, ſiccas, et tunſas mittis in cadũ, & decem diebus requieſcere patiaris: tunc colas, & utaris. Vitis etiam flores arbuſtiuæ collectos in umbra ſiccare curabis. Tunc diligenter tunſos, & cretos habebis in uaſculo nouo, & cum uolueris, tribus cadis unam floris menſuram, quam Syri chenicam uocant, adijcies, & ſuperlines dolium, & ſexta, uel ſeptima die aperies, & uteris. Vinum fieri ad potandũ ſuaue ita dicunt. Fœniculi, uel ſatureiæ ſingulorũ congruum modum uino immergi, atq; turbari, uel fructũ, quẽ duæ nuces pineæ produxerint, torrefactum, & linteo ligatũ mitti in uaſculo, ac ſuperliniri, & uſui eſſe quinq; diebus exactis. Vinum autem uelut uetus effici de nouello, ſi amygdala amara, abſynthium, pini frugiferi gumen, fœnum Græcum ſimul frangas quãtum ſufficere æſtimaris, & pariter tundas, & ex his unũ cyathum per amphoram mittas, & magna uina conficies. Si uerò ſenſeris peccatura, huic confectioni aloën, myrrham, crocomagma, ſingula modis æqualibus tunſa, & in puluerem redacta cum melle miſcebis, & uno cyatho unam amphoram condire curabis. Anniculũ quoq; uinũ ut longam

gam ſimulare uideatur ætatem, meliloti unciam unam, glycyrhizæ uncias tres, nardi celtici tantundem, aloës epatici uncias duas tundis, & cernis, & in ſextarijs quinquaginta coclearia ſex recondes, & uas ponis in fumo. In album colorem uina fuſca mutari aſſerunt, ſi ex faba lomentum factum uino quis adijciat, uel ouorũ trium lagœnæ infundat alborem, diuq; commoueat, ſequenti die candidum reperiri: quòd ſi ex afra piſa lomentum adijciatur, eadem die poſſe mutari. Vitibus quoq; hanc eſſe naturam, ut alba, uel nigra ſi redigantur in cinerem, uinoq; adijciantur, ei unãquanq; formam ſui coloris imponere, ut ex nigra fuſcum, candidũ uerò reddatur ex alba, ea ratione ſcilicet, ut cõbuſti ſarmenti cineris modij unius menſura mittatur in doliũ, quod habebit amphoras x. & triduo ſic relictũ poſt operietur, ac lutetur: albũ uel (ſi ita uiſum fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoq; aſſerunt ex molli forte ſic fieri. Altheæ, hoc eſt, ibiſci folia, uel radices, aut eius caulem tenerum decoctum mitti, aut gypſum, aut ciceris cotulas duas, aut cupreſſi pillulas tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apij ſemẽ, aut cinerem ſarmentorum, cui uis flammæ corpus reliquit exile, omni ſoliditate detracta. Vinum uerò eadẽ die ex auſtero lympidum, atq; optimum fieri, ſi grana piperis decem, piſtacia uiginti adiecto modico uino ſimul conteras, & in ſex uini ſextarijs mittas, diu omnibus antè commotis, tunc requieſcere patiaris, & coles uſui mox futurũ. Item feculentum ſtatim in lympidum reddi, ſi VII. pini nucleos in unum uini ſextariũ mittas, diuq; commoueas, & paululum ceſſare patiaris, mox ſumere puritatem, colariq; debere, & in uſum referri. Item (quod Cretenſibus oraculum Pythij Apollinis monſtraſſe memoratur) fieri ſic candidũ, &

ſumere uetuſtatis ſaporem, ſi ſquinantos uncias quatuor, aloës epatici uncias quatuor, maſticis optimi unciā unam, caßiæ fiſtulæ unciā unam, piperis unciā unam, ſpinæ Indicæ ſemunciam, myrrhæ optimæ unciam unam, thuris maſculi nō rancidi unciā unam: tundis uniuerſa, & in tenuiſſimum puluerem cribro excutiēte deducis. Cùm uerò muſtum ferbuerit, deſpumabis, & omnia uuarum grana, quæ feruor in ſummum reiecit, expelles. Tunc gypſi triti, atq; cribrati tres Italicos ſextarios mittis in uini amphoras decem, prius tamen partem quartam uini cōdiendi in alia uaſa transfundis, & ita gypſum adijcies, et dolium uiridi, ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. Tertia uerò die, ex ſupraſcriptis pulueribus quaterna coclearia completa modeſtius in denas uini amphoras mittis, & uini, ſicut ſupradictū eſt, quartam partem, quam alibi diffuderas, ſuperadijcies, & dolium replebis, & item diu agitare curabis, ut ſpecierum uis omne muſti corpus inficiat. Tunc operies, atq; adlines relicto breui foramine, quo æſtuantia uina ſuſpirent. Sed exemptis quadraginta diebus, & hoc ſpiraculū claudis, & deinde ut libuerit, guſtas. Illud memento ſeruare præ cæteris, ut quoties uinum mouetur, inueſtis puer hoc, aut aliquis ſatis purus efficiat. Linimentum quoq; dolij non gypſo, ſed ſarmentorum cinere debebis inducere. Item uinum, quod ſalutare contra peſtilentiam ſit, & ſtomacho proſit, fieri hoc genere fertur. In optimi muſti metreta una antè quàm ferueat, tunſi abſynthij octo uncias linteo inuolutas demittis, & exactis XL. diebus curabis auferre. Id uinum refundis lagœnis minoribus, & uteris. Nunc condiunt, primo amne muſti ſpumantis egeſto, quibus moris eſt gypſo uina medicari. Sed ſi natura leuius uinum eſt, & ſaporis humecti, in congijs

centum

centum,duos gypſi ſextarios miſiſſe ſufficiet. Quòd ſi uinum naſcitur uirtute ſolidius, medietas abunde prædictis poterit ſatis eſſe menſuris.

Roſatum ſine roſa fieri. TIT. XV.

NVNC *roſatum ſine roſa facies ſic.* Folia *citri uiridia ſporta palmea miſſa in muſti nondum ſeruētis uaſe depones,& claudes,& exemptis quadraginta diebus melle addito,ad modum roſati,cum placebit,uteris.*

De uinis pomorum. TIT. XVI.

HOC *menſe,omnia,quæ locis ſuis leguntur, ex pomis uina conficies.*

De œnomelli. TIT. XVII.

MVSTVM *de maioribus,& egregijs uitibus poſt* XX.*dies,quàm leuatum fuerit ex lacu,quantū uolueris ſumis,& ei mellis non diſpumati optimi quintā partē prius tritam fortiter,donec albeſcat, admiſces, & agitabis ex canna radicata uehemēter.* Mouebis *autē ſic per dies* XL. *continuos, uel quod eſt melius, quinquaginta, ita ut cùm moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio æſtuabunda ſuſpiret.* Poſt *dies autem quinquaginta, munda manu purgas quodcunque ſupernatabit, & in uaſculo gypſo diligenter includis,& ad uetuſtatem reſeruas.* Melius *tamen ſi in minora, & picata uaſcula proximo uere transfundas,& gypſata diligenter operias, & in terrena, & frigida cella recondas,uel arenis fluuialibus,uel eodem ſolo,uaſcula ex aliqua parte ſummergas.* Hoc *nulla uitiatur ætate,ſi tam diligenter effeceris.*

De defruto,carœno,ſapa. TIT. XVIII.

NVNC *defrutum,carœnum,ſapam conficies.* Cùm *omnia uno genere conficiantur ex muſto,modus his & uirtutem mutabit,& nomina.* Nam *defrutum à deferuendo dict*

do dictum, ubi ad ſpiſsitudinem fortiter deſpumauerit, effe ctum eſt. Caroenum, cum tertia perdita, duæ partes reman ſerint. Sapa, ubi ad tertias redacta deſcenderit, quam ta= men meliorem facient cydonia ſimul cocta, & igni ſuppo ſita ligna ficulnea.

De paſſo. TIT. XIX.

PASSVM *nunc fiet ante uindemiam, quod Africa ſueuit uniuerſa conficere pingue, atq; iucundum, & quo= ad conditum, ſi utaris mellis uice, ab inflatione te uindi= ces. Leguntur ergo uuæ paſſæ quàmplurimæ, & in fiſcel= lis clauſæ uinco factis aliquatenus rariore contextu, uir= gis primo fortiter uerberantur. Deinde ubi uuarum cor= pus uis cõtuſionis exoluerit, cochleæ ſuppoſita ſporta com primutur. Hinc paſſum eſt quicquid effluxerit, & cõditum uaſculo, mellis more, ſeruatur.*

De cydonite. TIT. XX.

ABIECTO *corio mala cydonia matura in breuiſsi= mas, ac tenuiſsimas particulas recides, & proijcies durũ, quod habetur interius. Dehinc in melle decoques, donec ad menſuram mediam reuertatur, & coquendo piper ſub= tile conſpergis. Aliter: Succi cydoniorum ſextarios duos, aceti ſextarium unum ſemis, & mellis duos ſextarios mi= ſces, & decoques, donec tota permiſtio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis, atq; zinziberis binas uncias miſcere curabis.*

De fermento muſteorũ ſeruando. TIT. XXI.

EX *nouo tritico purgato farriculũ facies, & ex muſto de ſub pedibus rapto curabis infundere, ita ut modio far= ris lagoenã muſti adijcias: deinde ſole ſiccabis, & itẽ ſimi= liter infundis, ac ſiccas. Hoc cum tertio feceris, panes ex eo breuiſsimos admodum facies muſteorum, & in ſole ſicca=*

tos

tos uaſculis nouis fictilibus recõdis, & gypſas. Pro fermen to, quo tempore anni muſteos facere uolueris, hoc uteris.

De uua paſſa. TIT. XXII.

VVAM *paſſam Græcam ſic facies. Melioris acini, et dulcis, & lucidi botryones in ipſa uite torquebis, & pa= tieris ſpõte inareſcere, deinde ſublatos in umbra ſuſpẽdis, & uuam cõſtrictam cum ponis in uaſculis, ſubſternis pam pinos ſicco algore frigentes, & manu comprimus, & ubi uas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non ca= lentes, & operculabis, ac ſtatues in loco frigido ſicco, quẽ nullus fumus infeſtet.*

De horis. TIT. XXIII.

OCTOBER *Martium ſimilibus umbris ſibi fecit æquari.*

Hora	I.	*pedes*	XXV.
Hora	II.	*pedes*	XV.
Hora	III.	*pedes*	XI.
Hora	IIII.	*pedes*	VIII.
Hora	V.	*pedes*	VI.
Hora	VI.	*pedes*	V.
Hora	VII.	*pedes*	VI.
Hora	VIII.	*pedes*	VIII.
Hora	IX.	*pedes*	XI.
Hora	X.	*pedes*	XV.
Hora	XI.	*pedes*	XXV.

Palladij

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DVODECIMVS.

De ſatione tritici, farris, ordei, fabæ cum diſciplina, & de lenticula ſerenda, & de lini ſemine. TIT. I.

NOVEMBRI *menſe triticum ſeremus, & far ſatione legitima, ac ſemente ſolenni. Iugerum utriuſque ſeminis modijs quinque tenebitur.* Nunc *& ordeum maturum adhuc ſeremus.* In *huius principio fabam ſpargimus, quæ pinguiſsimum, uel ſtercoratum deſyderat locum, uel uallem quam ſuccus ueniens à ſummitate, fœcundet.* Primo *ſeritur, deinde proſcinditur, & tunc ſulcatur.* Occanda *eſt largè, ut tegi plurimum poßit.* Aliqui *locis frigidis dicunt in fabæ ſatione glebas non eſſe frangendas, ut per eas gelicidiorum tempore poßint germina obumbrata defendi: ſatione eius generis, ſicut opinio habet, non fœcundatur terra, ſed minus læditur.* Nam Columella *dicit agrũ frumentis utiliorem probari, qui anno ſuperiore uacuus fuerit, q̃ qui calamos fabaceæ meßis eduxit.* Pingue *iugerum ſex modij occupant, mediocre amplius.* Spiſſo *bene prouenit.* Macrum *ſolum, nebuloſumq́; non patitur.* Curandum *eſt præcipuè, ut luna* x v. *ſeratur, ſi adhuc ictum ſolis repercuſſa non ſenſit.* Aliqui *dicunt quartamdecimam potius eligendam.* Sanguine *caponis* Græci *aſſerunt fabæ ſemina macerata herbis aduerſantibus non noceri.* Aqua *pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua reſperſa cocturam non habere difficilem.* Nunc *ſeritur prima lenticula, ſicut* Februario *menſe narratum eſt.* Hoc *etiam toto menſe poterit*

lini

lini ſemen aſpergi.

De pratis nouis inſtituendis,ponendis uitibus, & propagandis,& circunfodiendis nouellis. TIT. II.

IN *huius maximè menſis principio, poſſumus inſtituere noua prata, more, quo dictum eſt.* Hoc *etiam toto menſe locis calidis,& ſiccis,uel apricis, erit uitium celebranda poſitio.* Nunc *& propago iure ducetur, & locis frigidis nouellas uites, & arborum plantas circunfodere, atq; operire conueniet, & ante* Idus. Nunc *mergus, hoc eſt propaginis curuatura poſt triennium, quàm preſſa fuerat,recidetur à uite.*

De uinea ueteri in iugo,uel pergula reparanda. TIT. III.

NVNC, *ac deinceps uinea uetus, quæ in iugo eſt, uel pergula,ſi robuſto,& integro trunco ſit, ablaqueata fimo ſatietur, & anguſtius putata inter quartum, & tertium pedem à terra uiridißima parte corticis,acuto ferramenti mucrone ſtriatur, ac foßa frequentius incitetur.* Nam*(ſicut aſſerit* Columella*)ex eo loco germen plerũq; producit,& ueniente uere fundit materiã, qua uitis reparetur antiqua.*

De putandis uitibus, & arboribus locis temperatis,& reliquis. TIT. IIII.

NVNC *putatio autumnalis celebratur in uitibus, & arboribus, maximè ubi inuitamur tepore prouinciæ, & putantur olіueta:& oliua, cùm uaria cœperit eſſe,colligitur,ex qua primum fiet oleum.* Nam *cùm tota nigreſcet, quod ſpei merito poſterauit, fundendi ubertate cõpenſat.* Eſt *utilis olearum putatio, cæterarumq; arborum, ſi loci patitur diſciplina,ut deciſis cacuminibus, rami fluentes*

per

per latera prona ſundantur. Quòd ſi regio inſolens, & incuſtodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, ut altitudine animalium ſupergreſſa, modus tranſcendatur iniuriæ, & arbor iam ſpatio ſuo tuta curetur.

De oliuetis ponendis, & curandis ægris arboribus, & reliquis. TIT. V.

NVNC *etiam locis calidis, ac ſiccis regionibus oliueta ponuntur, ſicut Februario diſputatum eſt. Amat hæc arbor arduo locorum ſitu mediocriter ab humore ſuſpendi, ſcalpi aßiduè, Lætaminis ubertate pingueſcere, feracibus uentis clementer agitari.* Hoc *etiam menſe oleis ſterilibus quæ ſupradicta ſunt remedia faciemus.* Nunc *& corbes, et pali, & ridicæ bene fieri poſſunt, etiam nunc locis temperatis, eſt laurini olei iuſta confectio.*

De hortis. TIT. VI.

HOC *menſe allium bene ſeritur, & ulpicum terra maximè alba, foſſa, & ſubacta ſine ſtercore. Sulcos in areis facies, et ſemina in locis altioribus pones* IIII. *digitis ſeparata, neq; altius preſſa. Sarculabis frequenter, inde plus creſcent. Si capitatum facere uolueris, ubi cœperit caulis prodire, proculca, ſuccus reuertetur ad ſpicas. Fertur, ſi luna ſub terris poſita ſeratur, & item ſub terris luna latente uellatur, odoris fœditate cariturum. Vel paleis condita allia, uel fumo ſuſpenſa durabunt.* Nunc *& cepulla ſeri poteſt, & carduorum planta diſponi, & armoracea ſeritur, & cunela.*

De pomis. TIT. VII.

HOC *menſe locis calidis, cæteris uerò* Ianuario *perſici oſſa in paſtinatis areis ſunt ponenda, binis à ſe pedibus ſeparata, ut cũ ibi plantæ excreuerint, transferantur. Sed*

oſſa

oſſa ponantur acumine deorſum uerſo. Et non amplius, quàm duobus, aut tribus digitis obruãtur. Oſſa uerò, quæ ponẽda ſunt, aliqui ſiccata prius paucis diebus cineris miſtione terra ſoluta in qualis reſeruãt. Ego uerò uſq; ad ſerendi tẽpus ſine ulla cura ſæpe ſeruaui. Locis quidẽ qualibuſcunq; proueniunt. Sed & pomis, & frondibus, & durabilitate præcipua ſunt, ſi cœlum calidum, ſolum arenoſum, & humidum, ſortiantur. Frigidis uerò, & maximè uentoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera ſunt germina, ſæpe herbis circumfoſſa liberentur. Bimam plantam rectè transferemus ſcrobe breui. Nec à ſe longè ſtatuenda ſunt, ut inuicem ſe à calore ſolis excuſent. Ablaqueandæ ſunt per autumnum, & ſuis ſtercorandæ folijs. Putanda perſicus in autumno eſt, ut arida, & putrida tantum uirgulta tollantur. Nam ſiquid uiride reſecemus, areſcit. Languenti arbori ueteris uini fæces, aquæ miſtas oportet infundi. Affirmantibus Græcis perſicus ſcripta naſcetur, ſi oſſa eius obruas, & poſt dies VII. ubi patefieri cœperint, apertis his nucleos tollas, & his cinnabari, quod libebit inſcribas. Mox ligatos ſimul cum ſuis oßibus obruas diligentius adhærentes. Genera eorum ſunt hæc, duracina, præcoqua, perſica, armenia. Si hæc arbor ardore ſolis inareſcit, frequenti aggeſtione cumuletur, ueſpertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Iuuat in ea & ſpolium ſerpentis appendi. Nunc iam contra pruinas ſtercus ingeratur perſico, uel fæces uini cũ aqua permiſtæ, uel quod magis prodeſt, aqua in qua faba decocta eſt. Si uermes perſicus patitur, cinis eos amurcæ miſtus extinguit, uel bouis urina cũ aceti tertia parte confuſa. Si poma caduca ſunt, nudatæ radici eius, uel trũco lentiſci, aut terebinthi cuneus af-

figitur,uel terebratæ in medio, palus ſalicis imprimetur. Si poma rugoſa creabit,aut putrida,circa imum truncum cortex recidatur,& cum inde modicus humor effluxerit, argilla, uel paleato luto plaga retegatur. Magna poma perſicus affert,ſi florenti per triduũ ternos ſextarios caprini lactis ingeſſeris. Contra uitia perſici proficit ſpartũ ligatum, uel ſpartea ſuſpenſa de ramis. Menſe Ianuario, uel Februario locis frigidis, Nouẽbri calidis perſicus inſeratur,maximè circa terrã ſurculis plenioribus, & prope arborẽ natis. Nã cacumina uel non tenebunt, uel diu durare nõ poterunt. Inſeritur in ſe,in amygdalo,in pruno:ſed armenia,uel præcoqua prunis,duracina amygdalis melius adhæreſcunt,& tempus ætatis acquirunt. Menſe Aprili,uel Maio locis calidis,in Italia uerò utroq; exeunte,uel Iunio perſicus inoculari poteſt,quod emplaſtrari dicitur præciſo ſuper trunco,& emplaſtratis pluribus gemmis,more,quo dictum eſt. Perſicus rubeſcit,ſi platano inſerta figatur. Duracina ſeruantur, condita muria, & oximelle,uel detractis oſſibus ficorum more in ſole ſiccãtur,ac pendent. Item ſæpe uidi, detractis oſſibus duracina melle condiri, & ſaporis eſſe iucundi. Item bene ſeruantur,ſi umbilicum pomi gutta picis calentis oppleueris,ut ſic ſapæ innatare cogantur uaſe concluſo.

De pinu.

PINVS *creditur prodeſſe omnibus, quæ ſub ea ſeruntur. Pinũ ſeremus nucleis ſuis,calidis, & ſiccis regionibus menſe Octobri,uel Nouembri:frigidis,& humectis Februario,uel Martio. Amat locum gracilem,ſæpe maritimum,inter montes,& ſaxa uaſtior, & procerior inuenitur. Ventoſis,& humidis,arborum fiunt incrementa lætiora. Sed ſiue mõtes uelis conſerere, ſeu ſpatia quæcũq;,*

hæc huic

hæc huic generi deputabis,quæ alteri utilia eſſe non poſſunt.Exarabis ergo ea loca diligenter,atq; purgabis, & frumenti more ſemẽ aſperges,ac leui ſarculo curabis operire,nec enim pluſquam palmo debet abſcondi.Defendenda eſt tenera arbor à pecore,ne calcetur inualida. Proficiet,ſi nucleos aqua ante tridum macerabis.Aliqui dicunt fructũ pineum translatione miteſcere:ſed plantas hoc modo procurant,ut prius multa ſemina in caliculis terra, & fimo repletis obruant, quæ ubi proceſſerint, relicto eo, quod ſolidius eſt,auferunt alia: ubi iuſtum cœperit incrementum,trimam plantam cum ipſis caliculis transferunt, quibus fractis in ſcrobe indulgent radicibus largitatem. Terræ tamen equæ ſtercus admiſcent, facientes ſtraturam alterno ordine ſubinde creſcentem. Seruandum eſt tamen ut radix eius,quæ una,& directa eſt, uſq; ad ſummitatem ſuam poßit integra,& illæſa transferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus ſum) ut quæ ſperaueras incrementa,duplicentur. Nuces pineæ & uſq; in hoc tempus in arbore eſſe poßunt, & maturiores legentur.Prius tamen legendæ ſunt,quàm pateſcant. Nuclei niſi purgati durare non poſſunt: tamen aliqui in uaſis fictilibus nouis,& terra repletis, cum teſtis ſuis miſſos aſſerunt cuſtodiri.

De pruno.

PRVNA *ſi oßibus ſerãtur autumno,menſe Nouembri ſolo putri,& ſubacto duobus palmis obruantur. Oſſa eadẽ ponantur et menſe Februario.Sed tunc prius lixiuio ſunt maceranda per triduũ,ut cito germinare cogantur. Ponuntur & plantis,quas ſumemus ex codice menſe Ianuario execũte,uel Februario circa Idus radicibus fimo oblitis.Gaudẽt loco læto,et humido: cœlo tepido melius pro*

ſeruntur, tamen queunt & frigidum ſuſtinere. Locis lapi- *doſis, & glareoſis ſi iuuãtur lætamine, excuſant ne poma caduca, & uermiculoſa naſcantur.* Extirpandæ *ſunt ſobo les à radice, exceptis rectioribus, quæ ſeruabuntur ad plã- tas.* Si *languida pruni arbor eſt, amurca cum aqua æqua- liter temperata radicibus debet infundi, uel bubulum lotiũ ſolum, uel humanum uetus cum duabus aquæ partibus mi xtum, uel cineres ex furno, maximè ſarmẽtorum.* Si *poma decidant, oleaſtri cuneũ terebratum infige radici.* Vermes *eius, atq; formicas, rubrica cum pice liquida ſi adlinatur, extinguet.* Sed *modeſtius propter arboris noxam, ne idẽ faciat remedium, quod uenenũ.* Iuuatur *frequenti humo- re, & aßidua foßione.* Menſe Martio *extremo prunus in- ſeritur melius trunco fiſſo, quàm cortice, uel mẽſe* Ianua- *rio, antè, quàm incipiat gumen lacrymare.* Inſeritur *in ſe, & perſicum recipit, uel amygdalum, uel malum, ſed eã degenerẽ reddit, & paruam. Pruna ſiccantur in ſole per crates loco ſicciore diſpoſita.* Hæc *ſunt, quæ damaſcena dicuntur.* Alij *in aqua marina, uel in muria feruente recen ter lecta pruna demergunt, & inde ſublata, aut in furno tepido faciunt, aut in ſole ſiccari.*

De caſtanea.

CASTANEA *ſeritur & plantis, quæ ſponte na- ſcuntur, & ſemine.* Sed *quæ plantis ſeritur, ita ægra eſt, ut biennio de eius uita ſæpe dubitetur.* Serenda *eſt ergo ipſis caſtaneis, hoc eſt ſeminibus ſuis, menſe* Nouembri, et Decembri, *item* Februario. Eligendæ *ſunt caſtaneæ ad po nendum recentes, grandes, maturæ: quas ſi* Nouẽbri *men ſe ſeramus, facilem ſe præſentia fructus ipſius præſtat.* Si *uerò* Februario *ponamus, ut uſq; tunc durent, ita faciendũ eſt: in umbra caſtaneæ ſiccentur expanſæ.* Tunc *in angu-*

ſtum,

ſtum,& ſiccum locum tranſlatæ cumulum faciunt,et eas omnes fluuialis arena diligenter operiat. Poſt dies xxx. eas remota arena in aquam frigidam mittis. Quæ ſanæ ſunt,merguntur:ſupernatat quæcunq; uexata eſt. Itē quas probaſti,ſimiliter obrues,& poſt xxx. dies æquè probas. Hoc cùm tertio feceris,uſq; ad ueris initiū, ſerere debebis quæ manſerint illibatæ. Aliqui in uaſculis ſeruant, arena pariter miſſa. Amant ſolum molle,& ſolutum, non tamen arenoſum. In ſabulone proueniunt, ſed humecto. Nigra terra illis apta eſt, & carbunculus, & tofus diligenter infractus. In ſpiſſo agro & rubrica uix prouenit. In argilla,& glarea,non poteſt naſci. Diligit cœli ſtatū frigidum,ſed et tepidum non recuſat, ſi humor aſſenſerit. Delectatur cliuis,& opacis regionibus, ac maximè in ſeptentrionē uerſis. Paſtinari ergo locus debebit, qui huic deſtinatur arbuſto, altitudine pedis unius ſemis, uel duorum. uel totus aut ſulcis in ordinem deſtinatis, aut certè aratris reſolui hinc inde findentibus. Qui fimo ſatiatus, ac redactus in puluerem,caſtanearum ſemen accipiat non amplius pedis dodrante demerſum. Vnicuiq; ſemini propter notam ſurculus debet affigi. Ipſa ſemina ſingulis locis ſimul terna, uel quina ponantur, & inter ſe quatuor pedum ſpatio ſeparentur: quibus transferre placuerit, bimas plantas transferre debebunt. Locus tamen deductoria liquoris accipiat,ne humor inſidens limo, germen extinguat. Cui placet,poteſt caſtaneæ in propaginem ducere ima uirgulta,quæ in radice naſcuntur. Nouum caſtanetū circunfodi debet aßiduè. Menſe Martio,et Septembri,incrementum maius acquirit,ſi putationibus adiuuetur. Caſtanea inſeritur(ſicut probaui ipſe)ſub cortice mēſe Martio,uel Aprili,tamen genere utroq; reſpondet. Poteſt &

inoculari. Inſeritur in ſe, & in ſalice, ſed ex ſalice tardius maturat, et fit aſperior in ſapore. Caſtaneæ ſeruantur uel in cratibus diſpoſitæ, uel intra ſabulonem, ne inuicem tangantur immerſæ, uel in uaſculis fictilibus nouis cõditæ, & loco ſicciore defoſſæ, uel incluſæ uirgeis ex ſingo receptaculis, et lutatæ, ut ſpiracula non relinquas, uel ordei paleis minutiſſimis obrutæ, uel paluſtri ulua figuratis denſioribus ſportis recluſæ.

De pomis alijs.

HOC *menſe locis calidis, ac ſiccis regionibus agreſtiũ pyrorum plantas ponimus, quas poſtea poſſimus inſerere, & malorũ, uel mali punici, & cydonij, & citri, & meſpili, fici, ſorbi, ſiliquæ, & plãtas agreſtis cerafi, poſt inſerendas, & mori taleas, & amygdali ſemina, & nuces iuglandes, ſi in ſeminarijs (quo dictum eſt more) pangantur.*

De apibus. TIT. VIII.

HVIVS *mẽſis initio apes ex tamariſci floribus, reliquisq; ſylueſtribus mella conficiunt: quæ auferenda non ſunt, quia ſeruantur hyberno. Eodem menſe ſordibus, liberandi ſunt aluei, quia tota hyeme eos mouere, aut aperire non decet. Sed hæc die aprico, tepidoq; faciẽda ſunt, et pennis maximè auium maiorum, quæ habent rigorem, uel aliquo ſimili omnia interiora mundẽtur, quò manus non ualebit attingere. Tum rimas omnes, quæ ſunt extrinſecus, luto, & fimo bubulo miſtis linamus: & inſuper geneſtis, uel alijs tegumentis ſimilitudinem porticus imitemur, ut poſſint à frigore, & tempeſtate defendi.*

Remedium uitibus, quæ ſine fruge luxuriant. TIT. IX.

LOCIS *calidis, & apricis uites, quæ fructu carent, fronde luxuriant, & pauperiem fœtuum cõpenſant uber*

tate

tate foliorum: nunc putare preſsius conueniet: frigidis uerò, menſe Februario. Si permanebit hoc uitium, circunfoſſas arena fluuiali, uel cinere debebimus aggerare. Quidam lapides inſerunt inter flexuoſa radicum.

Remedium ſterili uiti. TIT. X.

HISDEM *temporibus, & locis uitem, quæ ſterilis fuerit, Græci ita præcipiũt eſſe curandã. Trunco eius fiſſo lapidẽ aſſerunt includendũ, & ibi urinæ ueteris humanæ quatuor cotulas circa truncũ debere ſuffundi, ut ad radices inſtillatio ipſa deſcẽdat. Tunc adijciẽda eſt terra admiſta lætamine, & circa radices, ſolum omne uertendum.*

De roſario ex paucis uirgultis inſtituendo. TIT. XI.

QVAMVIS *menſe Februario ſunt cõſerenda roſaria, tamen locis calidis, apricis, atq; maritimis hoc etiam menſe poterimus inſtituere roſeta. Quæ ſi indigus plantarũ, uolueris ex paucis uirgulis habere copioſa, quaternorum digitorum ſurculos gemmãtes cum geniculis ſuis debebis excidere, & in modum propaginis ſternere, & ſtercore, ac rigationibus adiuuare. Vbi anni ætatem compleuerint, pedis ſpatio inter ſe transferre diſiunctes, atq; ita ſolum, quod huic generi deputabis, implere.*

De uua, quæ uſque ad uer reſeruetur in uite. TIT. XII.

GRAECIS *aſſerentibus, ut uuam ſerues in uite uſq; ad ueris initia, circa ipſam uitẽ, quæ fructu plena eſt, loco umbroſo ſcrobem fodies, altitudine trium pedum, latitudine duorum, & mittis ſabulonem, & ibi calamos figis, in quibus retorquet aſsiduè ſarmenta fructibus plena, & illæſis botryonibus alligabis, ut ſolum nõ contingãt, & cooperies, ut imber eò penetrare non poſsit. Item*

Græcis docētibus uuas in uite, aut poma in arbore ſi diu ſeruare uolueris, uaſculis clauſa fictilibus ab ima parte pertuſis diligenter à ſummo tecta ſuſpende, quãuis poma & gypſo cooperta in longam ſeruentur ætatem.

De gregibus ouilli generis, & caprini. TIT. XIII.

HOC *menſe agnorũ prima generatio eſt. Sed agnus ſtatim natus uberibus maternis admouendus eſt. Manu prius tamen exiguũ lactis, in quo ſpiſsior eſt natura, mulgendum, quod paſtores coloſtram uocant, nanq; hoc agnis, niſi auferatur, nocebit. Ac primo per biduũ natus cũ matre claudatur. Tunc ſeptis obſcuris ſeruetur, & calidis: ita ſecluſo paruulorum grege matrices mittantur in paſcua. Sufficiet autem prius quàm procedant matrices mane, & cum ſaturæ reuertuntur ad ueſperam, agnis ubera haurienda permittere. Qui donec firmentur intra ſtabulum furfuribus, uel medica herba, uel (ſi eſt copia) farina ordei paſcantur ingeſta, donec conceptum pauliſper robur ætatis, paſcuum matribus poſsint habere cõmune.*

De paſcendi ordine.

PASCVA *ouillo generi utilia ſunt, quæ uel in noualibus, uel in pratis ſiccioribus excitãtur. Paluſtria uerò noxia ſunt, ſylueſtria damnoſa lanatis. Salis tamen crebra conſperſio, uel paſcuis miſta, uel canalibus frequẽter oblata, debet pecoris leuare faſtidiũ. Nam per hyemem, ſi penuria eſt, fœnum, uel palea, uel uicia, uel facilior uictus ulmi ſeruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aeſtiuis menſibus paſcantur ſub lucis initio, cum graminis teneri ſuauitatem roris miſtura commendat. Quarta hora caleſcẽte potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios ſolis calores uallis, aut arbor umbroſa declinet.*

*Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur,& ſolum pri mo imbre ueſpertini roris humeſcit, gregẽ reuocemus ad paſcua.*Sed *canicularibus,& æſtiuis diebus ita paſcendæ ſunt oues,ut capita gregis ſemper auertantur à ſolis obie ctu.*Hyeme *autem,uel uere niſi reſolutis gelicidijs ad pa ſcua prodire non debent:nam pruinoſa herba huic gene ri morbos creabit,ac tunc ſemel adaquare ſufficiet.*Græ*cas oues,ſicut Aſianas, uel* Tarentinas *moris eſt potius ſtabulo nutrire,quàm campo, & pertuſis tabulis, ſolũ,in quo claudentur,insternere:ut ſic tuta cubilia,propter in iuriam pretioſi uelleris,humor reddat clabẽs.*Sed *tribus, per annum totũ,diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit,& uino.*Propter *ſerpentes, qui plerunque ſub præſepibus latent,cædrum,uel galbanum,uel mulieris ca pillos,aut ceruina cornua frequenter uramus.*

De capris.

NVNC *hirci admittendi ſunt,ut fœtũ primi ueris fouere poßit exortus.*Sed *caper eligendus eſt,cui ſub ma xillis duæ uidentur pendere uerruculæ, magni corporis, craßis cruribus, breui,plenáq; ceruice, auribus flexis, & grauibus,paruo capite,nitido,ſpiſſo,& longo capillo.*Ad *ineundas fœminas & ante anniculum congruus.* Non *au tem durat ultra ſexennium.* Capella *ſimilis corporis, ſed magnis uberibus eſt eligenda.* Non *tamen ita multæ ca præ,ut oues una ſtatione claudantur,quàm luto, & ſter core carere conueniet.*Hœdis *ſupra lactis abundantiam, edera,& arbuti,& lentiſci cacumina ſunt ſæpe præben da.*Trimæ *educare optimè poſſunt:quod teneriores ma tres generant tranſigendum eſt.*Sed *ultra* VIII.*annos ſeruandæ non ſunt matrices,quia genus hoc longiore ſte rileſcit ætate.*

De glandibus colligendis. TIT. XIIII.

HOC *tempore glandis legendæ, ac ſeruandæ cura nos excitet, quod opus fœmineis, ac puerilibus operis celebrabitur facilè more baccarum.*

De materie cædenda. TIT. XV.

NVNC *materies ad fabricam cædenda eſt, cùm luna decreſcit. Sed arbores, quæ cædẽtur uſq; ad medullam ſecuribus reciſas aliquãdiu ſtare patieris, ut per eas partes humor, ſiquis in uenis cõtinetur, excurrat. Vtiles autẽ ſunt hæ maximè. Abies, quã Gallicam uocãt, niſi perluatur, leuis, rigida, & in operibus ſiccis perenne durabilis. Larix utiliſſima, ex qua ſi tabulas ſuffigas tegulis in fronte, atq; extremitate tectorum, præſidium contra incendia contuliſti. Neq; enim flammã recipiunt, aut carbones creare poſſunt. Quercus durabilis ſi terrenis operibus obruatur, & aliquatenus palis. Aeſculus ædificijs, & ridicis apta materies. Caſtanea mira ſoliditate perdurat in agris, & tectis, & operibus cæteris inteſtinis, cuius ſolum pondus in uitio eſt. Fagus in ſicco utilis, humore corrũpitur Populus utraq;, & Salix, & Tilia in ſcalpturis neceſſariæ. Alnus fabricæ inutilis, ſed neceſſaria, ſi humidus locus ad accipiẽda fundamẽta palãdus eſt. Vlmus, & Fraxinus ſi ſiccentur, rigeſcũt, antè curuabiles, catenis utiles habẽtur. Carpinus utiliſſima. Cupreſſus egregia. Pinus niſi in ſiccitate non durans, cui contra celerẽ putredinem comperi in Sardinia hoc genere prouideri, ut exciſæ trabes eius, aut in piſcina qualibet anno toto merſæ laterẽt, pòſt operi futuræ aut arenis obruerẽtur in litore, ut aggeſtionem, qua tectæ eſſent alternis æſtibus reciprocans fluctus allueret. Cædrus durabilis, niſi humore tangatur. Quæcũque autẽ ex parte meridiana cædũtur, utiliores ſunt: quæ*

uerò

uerò ex ſeptentrionali proceriores, ſed facilè uitiantur.

De transferendis arboribus maioris ætatis. TIT. XVI.

HOC *menſe locis ſiccis, calidis, & apricis maiores arbores transferemus truncatis ramis, illæſis radicibus, multo ſtercore, & rigationibus adiuuandas.*

De oleo faciendo ſecundum Græcos, & emendando. TIT. XVII.

GRAECI *in conficiẽdi olei præceptis iſta iuſſerũt. Tantum legendum eſſe oliuæ, quantum nocte ueniente poßimus exprimere. Molã primo oleo debere leuiter eſſe ſuſpenſam. Oſſa enim confracta ſordeſcunt: quare de ſolis carnibus ſit prima confectio, & de ſalignis caniſtros fieri debere uirgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod ſponte defluxerit. Sales deinde, ac nitrũ iubent nouo oleo miſceri, ut hæc res ſpißitudinẽ eius abſoluat. Deinde cùm amurca ſubſederit, oleũ purũ XXX. diebus exactis, in uitrea uaſa transferri. Secundum ſimili diſciplina fieri, ſed mola fortiore quaſſari.*

Oleum liburnico ſimile. TIT. XVIII.

OLEVM *primũ liburnico ſimile fieri aſſerũt Græci, ſi in optimo uiridi oleo inulam ſiccam, & lauri folia & cyperum omnia ſimul tuſa, & ſubtiliter creta permiſceas cum ſalibus torrefactis, ac tritis, & diu oleo iniecta perturbes, deinde tribus, aut aliquanto amplius decurſis diebus, cùm quieuerit, utaris.*

Vt oleum ſordidum purges. TIT. XIX.

SI *ſordet oleum, frictos, & adhuc calentes ſales inijci iubent, & diligenter operiri. Ita mundum reddi poſt tempus exiguum.*

De oleo odoris horrendi. TIT. XX.

SI *fuerit odoris horrendi, uirides oliuas ſine oſsibus tũdi, & in olei metreta chœnicas duas mitti. Si baccæ defuerint, caules tenerrimos oleæ ſimiliter eſſe tundendos. Nonnulli utraq; permiſcẽt, adiecto etiam ſale. Sed omnia intra linteũ clauſa ſuſpendũt, atq; ita in uas olei demittũt. Poſteà tribus diebus exactis auferunt, & oleũ in alia uaſa transfundunt. Quidam mittũt uetuſtum laterem breuiter torrefactum. Pleriq; ordeaceos panes figuratos, & raro linteo inuolutos mergunt, & nouos ſubinde permutant: ubi hoc bis, aut tertio fecerint, ſales mittũt, et in alia uaſa translatum per paucos dies ſubſidere patiũtur. Quòd ſi aliquod animal fortè deciderit, & oleum putredine, ac nidore uitiauerit, iubent Græci coriandri manipulum in olei metreta ſuſpendi, atq; ita paucis diebus manere. Si nihil de nidore decuſſerit, mutandum eſt coriandrum, donec ſuperetur hoc uitium. Sed maximè proderit, poſt ſenos dies in uaſa munda transferre, melius ſi acetum antè uexerunt. Quidam fœni græci ſemen ſiccum, tritumq; permiſcent, uel incenſos oleaginos carbones in ipſo oleo frequenter extingunt. Si acerbus odor fuerit, uuæ excrementa, quæ Græci γίγαρτα uocant, præcipiunt tuſa, & in maſſam redacta merſari.*

De oleo rancido curando. TIT. XXI.

OLEVM *rancidũ Græci aſſerunt ſic poſſe curari. Albam ceram mundo, & optimo oleo reſolutam, & adhuc liquentem mitti in oleo iubent. Tunc ſales frictos calentes addi, operiri, atq; gypſari. Sic fieri, ut oleum purgetur ſapore, & odore mutato. Oleum tamen omne in terrenis locis eſſe ſeruandum, & eam eius eſſe naturam, ut ſole, uel igne purgetur, uel aqua feruenti, ſi ſimul miſceantur in uaſculo.*

De con

De condiendis oliuis. TIT. XXII.

HOC etiam menſe oliuas condiemus. Harum genera ſunt diuerſa. Colymbades oliuæ fiunt ſic. Alternis cratibus oliuarum puleium ſpargis, & mel, & acetum, & ſales modicè, ſtratura intercedente ſuffundes. Itē ſternes oliuas ſupra ſurculos fœniculi, uel anethi, ſiue lentiſci, & ramulis oliuæ ſubditis, aceti heminā, & muriā ſuperfundis, & has conſtructiones uſq; ad uaſculi plenitudinem patieris inſurgere. Aliter: Electas oliuas muria maturabis, poſt XL. dies muriam fundis uniuerſam: tunc duas defruti partes, aceti unā, mentam minute inciſam uaſculo adijcies, & oliuis replebis, ut iuſta īfuſione liquor ſupernatet. Aliter. Oliuas manu lectas, una nocte integra, in balnei uapore eſſe patieris tabulæ, uel crati ſuperpoſitas: mane balneis exemptas, ſalibus tritis conſperges, & uteris: quæ non amplius, quàm VIII. dies poterunt cuſtodiri. Aliter: Oliuas illæſas primò mittis in muria: poſt dies XL. leuabis, atq; intercides acuto calamo. Et ſi dulciores habere uolueris, duas ſapæ partes, et aceti unā: ſi acriores, aceti duas, et ſapæ unā debebis infundere. Aliter: Paßi ſextariū unū, cineris bene creti quantū manus utraq; geſtabit, uini ueteris unū ſuniculū, & aliquantū cupreßi foliorū muſtis omnibus oliuas infundis, inculcas, & ſubinde cruſtam faciendo ſaturabis, donec ad uaſculorū ſumma ora peruenias. Aliter: Oliuas, quas iacentes repereris, rugis contrahentibus criſpas colligis, et ſalibus tritis reſperſas expādis, donec ſole inareſcant. Tunc ſubſtrato lauro alternas crates baccarū ſæpius ordinabis. Tunc defrutum cum ſaturciæ faſciculo duabus, aut tribus undis feruere patieris. Et poſtquàm tepuerit, ſupra cōpoſitas baccas refundes admiſto ſale paululo, & origani faſce coniecto, ſupra ius omne perfundes.

Aliter

Aliter: Lectas baccas ex arbore ſtatim condies, rutam, & petroſilinũ ſternes inter ſpatia ſtructionis, et ſubinde cimi nati ſalis aſperſione cumulabis. Poſtremũ mel, & acetũ ſuperfundes. Nouiſsime optimi olei quantumcunq; miſcebis. Aliter: Legis oliuas ex arbore nigras, et cõpoſitas muria diluis: tunc ollæ adijcis mellis partes duas, uini unam, defruti dimidiã: et ubi ſimul deferbuerint, deponis, ac per moues, & acetũ miſces: cùm refrixerit, ſuper oliuas origani ſurculos ſternis, et ſupra ius omne diffundes. Aliter: Oliuas manu lectas cũ pediculis aqua ſpargis tribus diebus: deinde mittis in muria, & poſt XII. dies exemptas in uaſe adijcis cum muſti & aceti æquis ponderibus. Et impletũ uas ita operies, ut aliqua ſpiramenta dimittas.

De horis. TIT. XXIII.

NOVEMBREM & Februariũ ratio temporis per horas dierum fecit æquales.

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXVII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DECIMVSTERTIVS.

De ſerendis frumentis, faba, & lini ſemine. TIT. I.

DECEMBRI *menſe ſeruntur frumēta, triticum, far, ordeum, quamuis ordei ſatio iam ſera ſit. Et faba circa ſeptimū Idus ſeri poteſt. Nam poſt exactam brumā male ſeminantur. Hoc etiam menſe adhuc lini ſemen ſpargi poterit, uſq; ad* VII. *Idus Decembris.*

De fodiendis paſtinis, & cædenda materie. TIT. II.

NVNC *ad inſtituendas uites, ſed poſt Idus paſtina inchoēmus effodere, ſicut antè tractatum eſt. Et materiē bene hoc menſe cædemus. Palos quoq;, & corbes faciemus, & ridicas. Et locis frigidis oleū faciemus ex lauro, & myrti baccas, atq; lētiſci in olei ſui cōfectione quaſſabimus, & uinū myrtite, ſicut dictum eſt antè, retingemus.*

De hortis. TIT. III.

HOC *tempore ſerenda eſt lactuca, ut planta eius Februario transferatur. Etiam nunc allium, & ulpicum, & cepullæ, & ſinapi, & cuncla ſeri poterunt, diſciplina, & more, quo antè narratum eſt.*

De pomis. TIT. IIII.

HYPOMELIDES *poma ſunt (ut Martialis aſſerit) ſorbo ſimilia. Mediocri arbore naſcuntur, & flore candidulo. Dulcedo huic fructui cum acuto ſapore commiſta eſt. Seritur menſe Decembri nucleis in uaſculis poſitis. Menſe autē Februario hypomelidis planta, ſed pollicis magnitu*

magnitudine robuſta transfertur breuißimo ſcrobe,ſoluta terra,plurimo ſtercore. Sed muniēda eſt, quia cito areſcit,ſi radices eius uentus afflauerit. Terram qualemcūq; non reſpuit. Amat loca tepida,aprica,maritima, & ſæpe ſaxoſa. Statum rigidum reformidat. Inſeri non poteſt,exigua durat ætate. Poma eius aut in picatis, & minutis urceolis, aut ſcrobe populi,aut in ollis inter uuas uinaceis obruta ſeruabuntur.

De rapis condiendis. TIT. V.

NVNC *rapa in partes minutas reciſa, & leuiter cocta, & tota die diligentius exſiccata, nequid reſeruent humoris, & ſinapi ex aceto (ſicut moris eſt) temperato, mergere, & condire curabimus, & repleta uaſa claudemus,ac poſt aliquantos dies guſtibus explorata, proferemus uſui. Quam rem Ianuario quoq;, & Nouembri mēſe poterimus efficere.*

De echinis, & pernis, & lardo ſaliendis, & auium laqueis diſponendis. TIT. VI.

NVNC *etiam quibus litus in fructu eſt, ubi lunæ iuuabit augmentum, quæ omnium clauſorum maris animalium,atq; conchar ū iubet incremento ſuo membra turgere,echini carnes ſalibus condire curabunt. Quod ſolito more conficitur. Hanc quoq; rem per omnes menſes bene faciemus hybernos. Pernas etiam, & lardum conficimus non ſolùm menſe hoc, ſed omnibus, quos hyemalis algor aſtringit. Tempore hoc per humiles ſyluas, & baccis fœcunda uirgulta ad turdos, & cæteras aues capiendas laqueos expedire conueniet. Hoc uſque in Martium menſem tendetur aucupium.*

De horis. TIT. VII.

DECEMBREM *Ianuario in horis cauſa diſpar adiunxit*

adiunxit, cùm linea ſimili ille augeatur, iſte decreſcat.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIAni de Inſitione Liber, Ad Paſiphilum uirum doctiſſimum.

HABES aliud indultæ fidei teſtimonium. Pro uſura temporis hoc opus de arte inſitionis adieci. Sed quòd uolumina hæc ruris colendi ſerius, quàm iuſſeras, ſcripta ſunt, librarij manus ſegnior fecit, cuius ego tarditatem nunquã maligne æſtimo. Scio enim quò frequenter inclinet argutia famulorũ. Malo operam eius expectare potius, quàm timere. Neſcio utrum cõmune ſit dominus: mihi difficile contigit, in ſeruilibus ingenijs inuenire temperiem. Ita ſæpiſſime natura hæc uitiat cõmodũ ſiquod eſt, & miſcet optanda cõtrarijs. Velocitas procurrit in facinus, ſegnicies figurã benignitatis imitatur, & tantum re-

cedit ab agilitate, quantũ receſſit à ſcelere. Diu tamẽ apud te pudorem meum diſtuli, ſed hoc quaſi bonus famulus feci. Verũ neſcio, ſi tuum ad has modo minutias inclinetur ingeniũ. Grande erit, et par deſyderio ſuo, quod ſtudij tui quæret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter ſentias, ego meas opes æſtimare nõ differo. Non eſt magni loci aſsibus intuẽdis oculos duxiſſe per puluerẽ, quia neſcio quomodo notæ ſunt quædã maximarũ perſonarũ minuta cõpendia.

DE INSITIONIBVS LIBER XIIII.

PASIPHILE ornatus fidei, cui iure fatemur,
Siquid in arcano pectoris umbra tegit,
Bis ſeptem paruos opus agricolare libellos
Quos manus hæc ſcripſit, parte ſilente pedum,
Nec ſtrictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum ruſticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, & ruſtica dicta
Affectu socij ſolicitante colis.
Nunc ideo modicum creſcens fiducia carmen
Obtulit arbitrio lætificanda tuo.
Eſt noſtræ ſtudium non condemnabile muſæ,
Vrbanum fari ruſticitatis opus:
Sub thalami ſpecie felices iungere ſyluas,
Vt ſoboli miſtus creſcat utrinq; decor:
Connexumq; nemus ueſtire affinibus umbris,
Et gemina partum nobilitare coma.
Fœderibus blandis dulces confundere ſuccos,
Et lætum duplici fruge ſaporis ali.
Quæ quibus hoſpitium præſtent uirgulta docebo,
Quæ ſit adoptiuis arbor onuſta comis.

Ipſe poli rector, quò lucida ſydera currunt,
Quò fixa eſt tellus, quò fluit unda maris,
Cùm poſſet miſtos ramis inducere flores,
Et uaria grauidum pingere fronde nemus,
Dignatus noſtros hoc inſignire labores,
Naturam fieri ſanxit ab arte nouam.
Non ſegne officium noſtræ reor eſſe camœnæ,
Aut operis parui gratia fiet inops.
Si uelocis equæ pigro miſcetur aſello
Ardor, ut in ſterilem res cadat acta gradum,
Fœcundumq́; genus productus deleat hæres,
Et ſibi defectum copia prolis agat:
Cur non arbor inops pingueſcat ab hoſpite gemma,
Et decus externi floris adepta micet?
Incipiam, quicquid ueteres ſcripſere coloni,
Sacraq́; priſcorum uerba labore ſequar.
Principio multas ſpecies induſtria ſolers
Protulit, & doctam iuſsit inire manum.
Nam quæcunq; uirens alienis frondibus arbos
Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro,
Aut aliud ſummo robore fiſſa capit,
Aut uirideis oculos extremi gemma tumoris
Accipit, & lento ſtringitur uda ſinu.

De uite.

Primus echionij palmes ſe iungere Bacchi
Nouit, & externo tenditur uua mero.
Nexilibus gemmis fœcundos implicat artus
Vitis, & amplexum paſcit adulta genus,
Degeneriſq́; comæ ueſtigia mitis inumbrat
Pampinus, & pingui curuat onuſta Deo.

De oliua.

Robora Palladij decorat ſylueſtria rami,
Nobilitat partus bacca ſuperba feros.
Fœcundat ſterilis pingues oleaſter oliuas,
Et quæ non nouit munera ferre, docet.

De pyro.

Germine ca na pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & uarium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirſutis horrenda ſororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum,
Fraxineasq́; nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi niteſcere fructu
Inſtituens, duræ dat ſua membra cuti.
Et ſteriles ſpinos, & inertem fœtibus ornum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immiſsi uertere cydonia rami,
Pomaq́; confuſus blanda creauit odor.
Caſtaneæ ſeptos aſpro uelamine fœtus
Exuit, & placido pondere mutat onus.
Meſpilaq́; exarmat pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice uota premit.
Creditur in Libycis ſua germina nectere ramis,
Lætaq́; puniceo poſſe decore frui.

De malo punico.

Punica non alios unquam dignata ſapores
Mala, nec externis aſſociata comis.
Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
Et ſibi cognato picta rubore placent.

De pomo.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,

Et

Et ſociam mutat malus amica pyrum.
Seq́; feros ſyluis hortatur linquere mores,
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos,armataq́; robora ſentes
Leuigat,& pulchris ueſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit,& ad cupidas flectere poma manus.
Stipitibus gaudet nomen mutare ſalignis,
Et gratum nymphis ſpargere flore nemus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho
Fœtibus inſtituit plena rubore nouis.
Illius inſolitas miratur perſicus umbras,
Populeæq́; ferunt candida dona comæ.
Meſpilus huic paret,lapidoſaq́; uiſcera mutans
Tenditur,& niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus fœtis,& pro prægnantibus armis
Caſtaneæ fuluum dant noua mala decus.

De perſico.

Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
Perſicus,& pruno ſcit ſociare genus.
Imponitq́; leues in ſtipite Phyllidis umbras,
Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

De malo cydonio.

Cùm præſtet cunctis ſe fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hoſpitio.
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
Scit tantum nullo creſcere poſſe decus.
Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis,
Stat,contenta ſuum nobilitare bonum.

De meſpilo.

Aemula dura pyri deſpecti mala ſaporis

Meſpilus admiſſo germine tuta ſubit.
Et geminis ſeſe uiolentior inſerit armis,
Atque auidas terrent robora ſæua manus.

De malo citrio.

Nec non & citrij patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
Pomaq; paſturi blando redolentia ſucco
Armatis mutant ſpicula nota pyris.

De prunis.

Pruna ſuis addunt felicia germina membris,
Donaq; cognato corpore læta ferunt.
Exarmat fœtus, ſed brachia roboris armat
Caſtaneæ prunus iuſſa tenere larem.

De ſiliqua.

Aſſueſcunt ſiliquæ uiridi molleſcere ſucco,
Et gremio paſcunt cætera poma ſuo.

De ficubus.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
Ficus, & inuaſis dat ſua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco,
Et ſolitum gaudet uincere poma modum.
Inſignes folijs platanos, felicia menſis
Brachia gaudentes uitis honore comas.
Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
Seruat, & optatos implet adepta finus.

De moro.

Mutua quin etiam moris commercia ficus
Præſtat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert ſua membra ſorori,
Et metuit fœtus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos, & poma hirſuta uirentis

Caſtan

Caſtaneæ, duris aſpera mala comis
Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu,
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
Obſequitur moris blando terebinthus odore,
Et geminis ueniunt munera mixta bonis.

De ſorbis.

Sorba ſuos partus merito maioris honeſtant
Seminis, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbos ſpinæ duros mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureaq; annexo miſcere cydonia fœtu
Gaudet, & externi dona coloris amat.

De ceraſo.

Inſeritur lauro ceraſus, partuq; coacto
Tingit adoptiuus uirginis ora pudor.
Vmbrantes platanos, & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeasq; nouo diſtinguit munere frondes,
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

De amygdalo.

Phyllis odoratos primæuis floribus artus
Diſciſſi pruni cortice fixa tegit.
Pomaq; permutat uelamine perſica miſto,
Duriciemq; docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram,
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Caſtaneamq; trucem depulſis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma ſui.

De piſtacijs.

Quin & amygdaleos ſubeunt piſtacia ramos
Et debitum maius de breuitate petunt.

Hæc & cognato cingens terebinthus amictu
Nutrit adoptiuus nobilitanda comis.

De caſtanea.

Flumineam ſalicem fœcundant ardua membra
Caſtaneæ,& multo paſta liquore uigent.

De nuce.

Arbuteas frondes uaſtæ nucis occupat umbra.
Pomaq; ſub duplici cortice tuta refert.
Cætera,quæ ſolers proceſſu temporis uſus
Exprimet,exemplis inſtituere nouis.
Hæc ſat erit tenui uerſu memoraſſe poëtam,
Quem iuuat effoßi terga mouere ſoli.
Carmina tu duros inter formata bidentes
Aſpera,ſed miti ruſticitate leges.

FINIS.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

INDEX EORVM

QVAE HABENTVR IN *Palladij de re ruſtica libris.*

A

Abies 170
Ablaqueandæ uites quando 37
Admiſſarius aſinus 104
Aedificium pro agri merito ſtatuendum 11
Aëris probatio 4
Aeſculus 170
Aeſtiuæ manſiones 14
Agri electio 10
Agrorum remedia 27
Agricultura quatuor rebus conſiſtit 3
Agnorum generatio, & cura 168
Albarium opus quomodo fiat 15
Alica quomodo fiat 125
Allij ſatio 160.175
Alnus 170
Albineus color 102
Althea 153
Amygdalum 183
Amygdalæ cultus 45
Aneti ſatio 67.148
Aniſi ſatio 89
Anſerum ſagina, admiſſura, partus, paſtus, educatio, plumarum uulſura, incubatio, fœtura 24
Anſerum lætamen 19
De Apibus 32.122.132
Apium ſtatio 33
Apij maiores ut fiant 107
Aprili menſe quæ fiant 106
Aqua quomodo probanda, an ſit ſalubris nec'ne 4. 134
Aqua quõ inueniatur 132
Aqua ex qualitate terræ diiudicare 132
Aquarum diſcrimina ibidẽ
Aquæductus quõ fiant 135
Arandi diſciplina 37
Arborum maioris ætatis tralatio 171
Arborum tempeſtiua inſitio 64.ca.19
Arbuſtiuæ uites 55
Areæ ſitus, & conſtructio 31
Arenæ genera 13

Arietes 128
Armoracia quid, & eius ſatio 148
Aſinus admiſſarius 104
Aſparagus ubi ſerendus 66. 87
Atriplex 108
Auellanæ ſatio 76
Auguſto menſe quæ fiant 360
Auiaria 19
Aureus color 102

B

Badius color 102
Balneæ 34
Betæ ſatio
Braſſicæ ſatio 107.141
Braſſica uitibus inimica 132
Bubilium cõſtructio, & ſitus 19.cap.21
De Bubus abunde 99.ca.11

C

Caduca poma 73
Cædrus 170
Calcis genera 13
Calcatorium 17
Campæ 29
Canabi ſatio 50
Cancri fluuiales 29
Cannetorum poſitio 66
Cantarides 28
Capillamenta radicum 149
Capræ 169
Capparis ſatio 148
Caprificare ficus 96
Capitatum 161
Carpinus 170
Cardui ſatio 86.147
Carœnum 155
Caſtanea 170
Caſtanea quõ ſeratur 164. 184
Caſtaneæ quomodo ſeruentur 166
Catenæ ligneæ 15
Caules quando ſerẽdæ 67
Ceparum ſatio 67
Cepullæ ibidẽ, & 148.175
Cera 122
Ceraſi ſatio 144.183
Chamæmilleum oleum 124
Ceruinus color 102
Cicer 83
Cicercula quando ſerẽda 38
Cimices quomodo enecentur 28
Cyminum 89
Citri ſatio 96
Claua ſeri eadem
Color terræ 6
Color in equis 102
Coloſtra quid 168

Columba

Columbariorum poſitio 19
Coniza 18
Coriandri ſatio 89
Cors quomodo fiat 19
Cucumeres 87
Cucurbitæ 89
Culices quomodo necabis 28.29
Culex herba 87
Cuncleæ ſatio 175
Cupreſſus 170

D

Dactilorum oſſa 148
Damaſcena pruna 164
Decembri menſe quæ agenda 175
Defrutum 155
Duracina perſica 162

E

Equis & Equabus 101
Erucæ: remedia contra erucas 28
Erucæ ſatio 43
Eruum 51
Eius ſatio 39
Excodicare uites 37

F

Fabæ ſatio 158
Fagus 170
Faſeli ſatio 143
Fici uirides quõo ſeruētur 97
Fici ſatio 95.182
Fœnile 25
Fœni græci ſatio 39
Fœniculum 68
Formicæ ne moleſtæ ſint 29
Foſſorum periculum in puteis fodiendis, & quemodo euitetur 134
Fraxinus 170
Fructuum uenturorum experimenta 124
Frumentum in quali campo ſerendum 9

G

Galaticum ordeum, & eius ſatio 51
Gallinarum educatio 21
Gallinarum partus 49
Gilbus color 102
Γίγαρτα 172
Git 148
Glandis legendæ ratio 170
Grando: Contra grandinē remedia 27.28
Guttatus color 102

H

Helioſelinon 107
Hybernæ manſiones 12
Hydromelli 129
Hippomelides 175.ca.4

Hippo

Hippoſelinon 107
Horrei poſitio 17
Hortorū ſitus 26
Hortorum remedia 27
I
Inoculatio 162
Inſtrumenta agreſtium 36
Intybi ſatio 147
Inulæ ſatio 69
Iuglans 46
Iulio menſe quæ agēda 126
L
Lactuca 42. Eius ſatio 175
Lætamen 131
Lætare arbores 10
Larix 170
Lateres quo conficiēdi 117
Lateritij parietes 14
Laurinum oleum 48.146
Legumina an ſarrienda 39
Lenticulæ ſatio 50
Lentiſcini olei confectio 49 cap. 21
Lignarium 25
Liliorum ſatio 65
Liliaceum oleum 115
Lini ſatio 144
Lupini ſatio 138
M
Maio menſe quæ agēda 112
Mala punica 89
Mali inſitio 73
Maltha 16
Maltha calidaria, & frigidaria 35
Maluæ ſatio 147
Manſiones hybernæ, et æſtiuæ 12
Martio menſe quæ fieri debeant 82
Materies quādo cædēda 170
Medica 51.106
Mel dijs ac hominibus gratum 123
Melonum ſatio 83
Mentæ ſatio 68.148
Milij ſatio 83
Myrti uinum 48.79
Myrtinum oleum 48
Mori ſatio 76
Morus 76.182
Muli 103
Mures ne noceant 29
Murteus color 102
Muſtum 151
N
Naſturtium 141
Napi 126
Napus mutatur ī rapā 126
Nux iuglans 46
Nux 184
Nouembri menſe quæ agenda

da 158

O

Ocymi ſatio 148

Octobri menſe quæ fieri debeant 143

Oenomelli confectura 155

Olearum cura 85

Oleæ inſitio 106

Olea à caſtis colenda 9

Oleum uiridius quomodo fiat 146

Olei conficiendi ratio 171

Oleum liburnico ſimile 171

Oleum ſordidum, horrendi odoris, rancidum, quomodo repurges 172

Oliuarum conditura 173

Olíueti ſitus 62.146

Olus 89

Ordei gallatici ſatio 38

Origani ſatio 148

Oues ne ſcabræ fiãt 128

P

Palearium 25

Palus uitanda 11

Palmæ ſatio 148.cap.12

Papaueris ſatio 141

Paſcua 168

Paſcendi ordo 168

Paſſum quomodo fiat 156

Paſtinacæ ſatio 68.148

Paſtinandi genera 39

Paſtini menſura 40

Pauimenti conſtruendi ratio 13.117

Pauones 21

Perſici inſitio 161. *Inoculatio* 162

Petroſelinum 107

Perſicus ſcripta naſcitur 161

Phaſiani 23

Pilæ 34

Pinguis terræ indicia 5

Pinus 170.162

Piſtacia 149.183

Pyri ſatio 70

Pyra ne lapidoſa, nec uermiculoſa ſint 71

Pyri uinũ & acetũ, ibidem

Piſi ſatio 138

Piſcinæ 25

Piſtaciorum ſatio 149

Piſtrinum 36

Podia 17

Poma ne uermiculoſa ſint, nec caduca, & ut diu ſeruentur 73

Pomariorum ſitus 26

Poma ne findantur, & ne uermibus laborent in arbore 90

Populus 170

Porcorum educatio 77
Porrum quando ſerendum, et ſi uelis ſectiuum aut capitatum 68.69
Eius tralatio 148
Prata irrigua quomodo ſeruanda, & lætamine ſaturanda 50
Prata nouella formanda, uetera excolenda quomodo 139
Pruni ſatio 163
Pugna Apum quomodo cõpeſcatur 123
Pulices: contra pulices 29
Pullorum equorũ cura 103
Puluerare uites 84
Putandi tempus 57.159
Putei quomodo fodiẽdi 134

Q

Quercus 170

R

Radices 131
Raporum ſatio 126.127
Rapa cõfecta ut ſerues 126
Rapæ ut condiendæ 176
Raphanũ uiti inimicũ 132
Rodomeli 118
Roſa 65
Roſarij inſtitutio 167
Roſæ uirides ſeruandæ 118
Roſati confectio 117
Roſatum, ſine roſa quomodo fiat 155
Roſeum oleum 118
Rubus caninus 26
Ruſſeus color 102
Ruta quando ſeritur 88

S

Salix 170
Salſi humoris remedia 137
Sapa 155
Scylliticum acetum 129
Scutulatus color 102
Septembri menſe quæ fiant 136
Serendi tempus 9
Serpentes quomodo fugantur 30
Serpillum 89
Siliqua 75.182
Symphoniaca herba 150
Sinapis ſatio 67.147
Sinapi quomodo facias 130
Siſami ſatio 138
Solum pangendis uineis aptum 41
Sorba 183
Spongiæ aſparagi 88
Stabula equorum uel boum 19
Sterquilinium 25

T

Tabulæ uinearum 40
Talpa:contra talpas 30.86
Tauri 128
Terrarũ qualitates 4
Teſſeræ 13
Thymi ſatio 141.148
Tilia 170
Tonſura ouium 114
Turdorum ſagina 20
Turtures 20

V

Vaccæ forma 99
Valles uitandæ 16
Vinariæ cellæ poſitio 17
De Vino cõdiẽdo quæ Græci dixerint 151
Vinum è granatis 92
Viola ubi ſerenda 65
Violatium oleũ et uinũ 109
Viciæ ſatio 38
Vitibus quod ſolum eligendum 41.51
Vitibus quæ ſeminaria eligenda 55
Vites ſi luxuriant ſine fruge 166
Vites ne nimiũ ſint lachrymoſæ 80
Vitis fructus ſi humore putreſcat 142
Viti ſterili remedium 167
Vlmus 170
Vlpicum 160.ca.6.& 175. cap.3
Vuæ cõplutæ remediũ 146
Vuæ ut ſint coloris uarij 81
Vuæ ut ſine uinacijs naſcantur,& ſine ſemnibus 79
Vuæ ut reſeruentur in uite 167
Ziziphi ſatio & cultus 108

FINIS.

428.657

Digitized by Google